

Podpora a profesionalizácia odborných kapacít v oblasti sociálneho začlenenia

Špecializačný vzdelávací program

Sociálna kuratela

Andrej Mátel

Bratislava 2021

Názov výstupu

Špecializačný vzdelávací program „Sociálna kuratela“

Národný projekt

„Podpora a profesionalizácia odborných kapacít v oblasti sociálneho začlenenia“

Realizátor

Inštitút pre výskum práce a rodiny, Špitálska 25, 27, 812 41 Bratislava

Autor výstupu

prof. PhDr. ThDr. Andrej Mátel, PhD.

Uloženie výstupu

Inštitút pre výskum práce a rodiny, Špitálska 25, 27, 812 41 Bratislava

Forma archivácie

Printová, elektronická

Počet výtlačkov

5

Tento projekt sa realizuje vďaka podpore z [Európskeho sociálneho fondu](#) v rámci
Operačného programu Slovensko www.esf.gov.sk

OBSAH

Úvod.....	6
1 Názov špecializačného vzdelávacieho programu	8
2 Zaradenie pod príslušný špecializačný odbor sociálnej práce	8
3 Cieľ ŠVP	8
4 Cieľová skupina	9
5 Profil absolventa	9
6 Organizačná forma a metódy vzdelávania.....	10
7 Rozsah vzdelávania a celková hodinová dotácia	10
8 Špecializačná skúška	11
9 Obsah vzdelávania	12
B. ODPORÚČANÝ ŠTUDIJNÝ TEXT.....	15
1. MODUL: VÝCHODISKÁ SOCIÁLNEJ KURATELY.....	16
Úvod stretnutia.....	16
1.1 Právne východiska sociálnej kurately	16
1.1.1 Medzinárodné ľudsko-právne východiská a dokumenty.....	17
1.1.2 Základné legislatívne podmienky – zákon č. 305/2005 Z. z.	18
1.1.3 Legislatívne podmienky – súvisiace právne predpisy	21
1.1.4 Strategické a metodické dokumenty na národnej úrovni	24
1.2 Interdisciplinárna a medzisektorová spolupráca sociálnej kurately a iných subjektov... 26	
1.3 Praktická príprava na proces zhodnotenia situácie klienta, plánovanie sociálnej práce, spisovanie návrhov, podaní, správ, vyjadrení na rozhodovaciu činnosť, na medzisektorovú a interdisciplinárnu spoluprácu	31
1.4 Etické aspekty práce sociálneho kurátora	31
1.5 Supervízia	32
1.6 Sociálna patológia	34
1.6.1 Teoretické koncepty vzniku deviantného správania	36

1.7 Teórie psychopatológie.....	39
2. MODUL: Sociálna kuratela detí.....	42
2.1 Teoretické východiská porúch psychického, fyzického a sociálneho vývoja dieťaťa	42
2.1.1 Násilie páchané na deťoch (CAN syndróm)	42
2.1.2 Sekundárna viktimizácia detí	46
2.1.3 Deti ako nepriame obeť domáceho násillia (voči ich matkám)	47
2.1.4 Metódy, techniky a prístupy sociálnej práce zodpovedajúce špecifikám sociálnej kurately detí. Vedenie prípadovej práce pri vykonávaní opatrení sociálnej kurately detí.....	48
2.2 Rizikové správanie, poruchy správania	64
2.2.1 Delikvencia, kriminalita, závislosti a ďalšie negatívne javy mládeže	70
2.3 Penitenciárna a postpenitenciárna sociálna práca – kompetencia sociálneho kurátora detí, vrátane praktickej prípravy.....	76
2.4 Praktická príprava na výkon preventívnych, diagnostických, poradenských a intervenčných postupov sociálnej práce v závislosti od poruchy vývinu dieťaťa a situácie dieťaťa a jeho rodiny, vrátane interdisciplinárnych prístupov pomoci	81
2.4.1 Korektívne formy práce s mládežou vychádzajúce z konceptov reedukácie, resocializácie, psychoterapie	83
2.4.2 Špecifiká individuálnej a skupinovej práce, práce s rodinou a sociálnou sieťou ohrozeného dieťaťa.....	85
2.5 Praktická príprava na zvládanie konfliktných a rizikových situácií v sociálnej kuratele detí	86
2.6 Správne konanie, kompetencie a postupy v konaní pred správnym orgánom, vrátane konaní o priestupkov	86
2.7 Kompetencie a postupy v trestnom konaní, konaní pred súdom, vrátane praktickej prípravy.....	88
3 MODUL: Sociálna kuratela plnoletých dospelých osôb	90
3.1 Teoretické východiská porúch psychického, fyzického a sociálneho vývinu plnoletých fyzických osôb	90
3.1.1 Závislosť, spoluzávislosť.....	90
3.1.2 Násilie v partnerských a iných rodinných vzťahoch.....	93

3.1.3 Sociálna práca v problematike prostitúcie, sexuálne komerčných služieb a obchodovania s ľuďmi	98
3.1.4 Extrémizmus, rasizmus, xenofóbia a ďalšie negatívne javy	101
3.1.5 Kriminalita dospelých, penitenciárna, postpenitenciárna a resocializačná sociálna práca	103
3.1.6 Výskyt rizikového správania a komorbidity	107
3.2 Probácia, mediácia, praktická príprava na zvládanie náročných, konfliktných a rizikových situácií	108
3.3 Metódy, techniky a prístupy sociálnej práce zodpovedajúce špecifikám sociálnej kurately plnoletých fyzických osôb	109
3.3.1 Špecifiká sociálnej práce s mladými dospelými	112
3.4. Praktická príprava na výkon preventívnych, diagnostických a intervenčných postupov sociálnej práce v závislosti od poruchy vývinu plnoletej fyzickej osoby a situácie tejto osoby, jej rodiny, vrátane interdisciplinárnych prístupov pomoci.....	114
4. MODUL: Riziká sociálneho vylúčenia	115
4.1 Teoretické východiská vybraných sociálnych a ekonomických problémov jednotlivcov, rodín, skupín a komunit	115
4.1.1 Chudoba, dlhodobá nezamestnanosť a ich teoretické koncepty	117
4.1.2 Bezdomovectvo	122
4.2 Základy kultúrnej a sociálnej antropológie	125
4.3 Špecifiká sociálnej práce v marginalizovaných rómskych komunitách	127
4.4 Poradenstvo zamerané na manažment osobných a rodinných financií.....	128
4.5 Orientácia v externých zdrojoch pomoci a podpory (služby zamestnanosti, pomoc v hmotnej núdzi, sociálne služby a iné)	129
Zoznam použitej literatúry	132

Úvod

V rámci Národného projektu *Podpora zvyšovania profesionality výkonu a rozvoj ľudských zdrojov v oblasti výkonu a služieb sociálnej inklúzie pre štátnu správu a samosprávu – I.* (tzv. *Profi I*) vznikol v roku 2015 špecializačný vzdelávací program „**Sociálna kuratela**“. Jeho autormi boli Andrej Mátel, Ján Galáš a Barbora Kuchárová. Ašpiráciou tohto programu bolo, aby sa stal východiskovým materiálom pre vytvorenie samostatného špecializačného odboru sociálna kuratela. Túto ašpiráciu sa podarilo naplniť *Nariadením vlády SR č. 5/2016 Z. z. ktorým sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona č. 219/2014 Z. z. o sociálnej práci a o podmienkach na výkon niektorých odborných činností v oblasti sociálnych vecí a rodiny a o zmene a doplnení niektorých zákonov*. Toto nariadenie ustanovilo sústavu špecializačných odborov sociálnej práce, špecializačné vzdelávacie programy a ich štandardy. Medzi prvé dva špecializačné odbory sociálnej práce bola, popri sociálnej posudkovej činnosti, zaradená práve sociálna kuratela. Žiaľ ani do konca roku 2021 sa nepodarilo v praxi uskutočniť žiadne špecializačné vzdelávanie. Túto skutočnosť ašpiruje zmeniť národný projekt *Podpora zvyšovania profesionality výkonu a rozvoj ľudských zdrojov v oblasti výkonu a služieb sociálnej inklúzie pre štátnu správu a samosprávu – II.* (tzv. *Profi II.*). V rámci neho Inštitút pre výskum práce a rodiny pripravil na akreditáciu špecializačný vzdelávací program Sociálna kuratela, ktorého štruktúru nájde čitateľ v prvej časti predloženého materiálu. Autorský kolektív zostal pritom rovnaký ako v roku 2015. Následne bolo potrebné aktualizovať a doplniť starší študijný text tak, aby zodpovedal akreditovanému vzdelávaciemu programu, novej literatúre ako aj aktuálnym trendom sociálnej kurately. Touto úlohou bol poverený garant vzdelávacieho programu Andrej Mátel, avšak dôležitú pomoc v tomto procese zohral aj Ján Galáš, najmä vzhľadom na cenné informácie z Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. Odporúčaný študijný text tvorí druhú a zároveň hlavnú časť publikácie. Jej cieľom je ponúknuť lektorom a účastníkom špecializačného vzdelávacieho programu východiskové študijné podklady, ktoré doplnia vlastnými skúsenosťami a príkladmi z praxe. Špecializačné vzdelávanie má vo svojej podstate interaktívny charakter. Spätné väzby od lektorov ako aj sociálnych kurátorov¹ ako účastníkov vzdelávania v rokoch 2022 – 2023 budeme považovať za dôležité podnety pre validáciu a revíziu predloženého študijného textu. V tomto duchu ho treba chápať ako otvorený dokument, ktorý sa bude priebežne dopĺňať a aktualizovať.

---

¹ V celom texte sa pod označením sociálny kurátor chápu aj sociálne kurátorky – ženy. Rešpektujúc, že v profesii sociálna práca pôsobia vo veľkej miere ženy, je uprednostnená zrozumiteľnejšia a jednoduchšia jazyková forma než alternatívne výrazy (sociálny kurátor/ka, sociálny pracovník/čka, klient/ka, lektor/ka).

A. ŠTRUKTÚRA ŠPECIALIZAČNÉHO VZDELÁVACIEHO PROGRAMU

1 Názov špecializačného vzdelávacieho programu

Sociálna kuratela

2 Zaradenie pod príslušný špecializačný odbor sociálnej práce

Sociálna kuratela

3 Cieľ ŠVP

Základným cieľom ŠVP je pripraviť sociálnych pracovníkov a sociálne pracovníčky na praktický výkon špecializovanej odbornej činnosti v špecializačnom odbore sociálna kuratela v rámci rôznorodých sociálno-patologických javov a sociálno-ekonomických problémov resp. rozšíriť ich kompetencie, ak v danej pozícii už pracujú.

Špecifickými cieľmi ŠVP sú:

- sprostredkovať účastníkom vzdelávania získanie vedomostí, zručností a odbornej kompetencie k tomu, aby boli schopní náležite diagnostikovať a objektívne posúdiť jednotlivé sociálno-patologické javy a sociálno-ekonomické problémy, ako aj zostaviť individuálny plán intervencie, komplexnej pomoci deťom a dospelým s využitím vo svojej praxi relevantných metód sociálnej práce;
- príslušné témy sociálnej patológie a sociálno-ekonomických problémov zakomponovať do globálneho kontextu, ktorý je vymedzený súčasne platnou legislatívou, medzinárodnými dohovormi, ako i koncepcnými, programovými a strategickými východiskami na národnej a rezortnej úrovni;
- rozvinúť sociálno-psychologické spôsobilosti a zručnosti účastníkov vzdelávania prostredníctvom praktických cvičení a tréningov;
- podporiť a zvýšiť manažérske spôsobilosti sociálnych pracovníkov, aby boli schopní koordinovať, sieťovať poskytované služby a spolupracovať s ďalšími relevantnými inštitúciami a profesionálmi;
- zvýšiť kompetenciu sociálnych kurátorov v schopnosti vykonávať eticky a kultúrne senzitívnu sociálnu prácu, podporiť ich prostredníctvom vzdelávania k praktickému uplatňovaniu základných princípov tejto profesie, najmä holistickému prístupu, zmocňovaniu, rešpektovaniu individuality, hodnoty a ľudských práv a dôstojnosti každého jednotlivého klienta;
- v rámci praktickej časti vzdelávania si absolvent osvojí aj metódy riešenia konfliktov v situáciách sociálnej kurately, postupy sociálnych kurátorov v trestnom konaní, v civilnom súdnom konaní, priestupkovom konaní, v konaní pred správnym orgánom;
- získa informácie potrebné k administrácii výkonu sociálnej kurately detí a plnoletých fyzických osôb.

4 Cieľová skupina

Sociálni pracovníci a fyzické osoby, ktorí vykonávajú alebo sa pripravujú na výkon opatrení sociálnej kurately pre deti a/alebo opatrení sociálnej kurately plnoletých fyzických osôb.

5 Profil absolventa

Absolventi vzdelávania si rozšíria teoretické vedomosti o príčinách vzniku, vývine sociálno-patologických javov (SPJ) a sociálno-ekonomických problémov (SEP) v súčasnej spoločnosti. Získajú a rozšíria si vedomosti o negatívnych dôsledkoch týchto nežiadúcich javov na jedinca, jeho rodinu a širšie spoločenské prostredie. Taktiež získajú a rozšíria si vedomosti o aktuálnych medzinárodných, národných právnych predpisoch a strategických dokumentoch náležiacich k jednotlivým oblastiam SPJ a SEP. Prehĺbia si vedomosti o metódach, technikách a aktuálnych prístupoch sociálnej práce vzhľadom na vyššie uvedené javy. Okrem centrovaných obsahových rámcov zameraných na sociálnu kuratelu, absolventi si osvoja poznatky spolupracujúcich disciplín a odborov, poznatky o národných dávkových schémach, sociálnych službách, službách zamestnanosti, základoch kultúrnej a sociálnej antropológie.

Absolventi budú po ukončení akreditovaného vzdelávania disponovať sociálnymi spôsobilosťami a praktickými zručnosťami k tomu, aby boli schopní komplexne posudzovať a diagnostikovať prítomnosť sociálno-patologického a rizikového správania dieťaťa a dospelaj osoby, budú vedieť poskytovať odbornú intervenciu, využívať primerané metódy a techniky sociálnej práce. Budú schopní uplatňovať relevantné právne predpisy a aplikovať ich pri ochrane najlepšieho záujmu dieťaťa, riešení sociálnych kolízií a ochrane práv a právom chránených záujmov klientov. V rámci osobnostných predpokladov budú schopní efektívne narábať so sebareguláciou a profesijným rozvojom.

Absolventi budú schopní kompetentného konania v troch oblastiach výkonu činností:

a) náležite aplikovať metódy a techniky sociálnej práce na konkrétnu cieľovú skupinu klientov, budú schopní zhodnotiť situáciu dieťaťa a rodiny, určiť mieru ohrozenia, pripraviť, realizovať a vyhodnocovať plán sociálnej práce s dieťaťom, jeho rodičmi alebo osobou, ktorá sa osobne stará o dieťa, plán sociálnej práce s plnoletou fyzickou osobou; budú schopní eticky a kultúrne senzitivnej práce;

b) účinne a efektívne vykonávať opatrenia SPODaSK zadané príslušnou legislatívou, vyhláškami MPSVR SR, metodickými pokynmi (internými normami a metodickými usmerneniami) Ústredia PSVR. Dokážu iniciovať, organizovať a koordinovať komplexnú pomoc klientom v interdisciplinárnej spolupráci s ďalšími profesiami a inštitúciami pomoci využívajúc pritom osobné, rodinné a komunitné zdroje takým spôsobom, ktorý bude posilňovať a aktivovať odberateľov sociálnej pomoci a prijímateľov sociálnych služieb k aktívnej účasti na pozitívnej zmene od pomoci k svojpomoci;

c) svoju prácu náležite dokumentovať a zabezpečovať nevyhnutné administratívne úkony.

Oblasti uplatnenia

Absolvovanie ŠVP je podmienkou pre získanie osobitného kvalifikačného predpokladu pre výkon opatrení sociálnej kurately detí a plnoletých fyzických osôb v rámci činnosti špecializovanej štátnej správy, najmä na oddeleniach SPODaSK na úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny. Jeho absolvovanie však otvorí možnosti ďalšieho skvalitnenia spolupráce s centrami pre deti a rodinu, resp. špeciálnymi výchovnými zariadeniami, so zameraním na deti a mladých, dospelých so sociálno-patologickým správaním, ale aj v mimovládnom sektore či samospráve pri práci s deťmi, mladistvými a plnoletými osobami, u ktorých sa prejavujú sociálno-patologické formy správania alebo sociálno-ekonomické problémy alebo iné nežiadúce prejavy v správaní a sociálnych vzťahoch podmienené nepriaznivými sociálno-ekonomickými problémami.

6 Organizačná forma a metódy vzdelávania

Vzdelávanie bude zabezpečené **kombinovanou prezenčnou a dištančnou formou**.

V rámci **prezenčnej formy** (praktickej a teoretickej prípravy) môžu byť využívané interaktívne prednášky, riadená diskusia, analýza kazuistik / prípadových štúdií, zážitkové učenie, prehrávanie modelových situácií, interaktívne cvičenia, tréningy, nácvik diagnostických a intervenčných techník sociálnej práce v rozsahu 112 hodín, individuálna a skupinová supervízia v rozsahu 40 hodín a nácvik sociálnej administrácie v rozsahu 10 hodín. Jej rozsah je v rámci celého vzdelávacieho programu je 162 hodín, čo je 70,46 %.

Do **dištančnej formy** patrí samoštúdium v rámci teoretickej prípravy v celkovom počte 48 hodín, asistovanie pri priamej práci v prirodzenom rodinnom prostredí klienta (napr. v marginalizovanej rómskej komunite, v rámci streetworku a pod.) a v rámci praktickej prípravy v celkovom počte 20 hodín patrí do dištančnej formy návšteva organizácií resp. inštitúcií pracujúcich v oblasti sociálno-patologických javov a sociálno-ekonomických problémov (napr. subjekty penitenciárnej a pospenitenciárnej starostlivosti, špeciálne výchovné zariadenia, centrá pre deti a rodinu alebo vybraní poskytovatelia sociálnych služieb). Dištančná forma-praktická bude prebiehať pod supervíziou. Celkový rozsah dištančnej formy je v rámci celého vzdelávacieho programu 68 hodín, čo je 29,56 %.

7 Rozsah vzdelávania a celková hodinová dotácia

Rozsah vzdelávacieho programu je v súlade s nariadením vlády SR č. 5/2016 Z. z. stanovené na 230 hodín, rozložených v štyroch moduloch, ktorých integrálnou súčasťou je aj práca pod supervíziou v rámci vzdelávacieho programu. Práca pod supervíziou je prezenčná, rozsahovo rozložená v rozsahu 40 hodín (20 hodín skupinovú formou v rámci jednotlivých modulov a 20 hodín individuálna supervízia, z čoho individuálna priama supervízia je 12 hodín /čo je 30% z celkového počtu hodín supervízie/ a 8 hodín môže byť individuálna nepriama

supervízia). Supervíziu vykonávajú akreditovaní supervízori, ktorí sú zároveň lektormi tohto vzdelávacieho programu.

Modul 1: Východiská sociálnej kurately - 40 hodín rozložených do 7 tematických častí (odporúčané 4 dni), z toho 30 hodín teoretickej prípravy (8 hodín je samoštúdium v rozsahu v rámci konkrétnych zadaných úloh rozložené na prvé tri dni vzdelávania za účelom prípravy na nasledujúci deň) a 10 hodín praktickej prípravy (z toho 5 hodín skupinovej supervízie).

Modul 2: Sociálna kuratela detí - 65 hodín rozložených do 7 hlavných tematických častí, z toho 35 hodín teoretickej prípravy (15 hodín je samoštúdium) a 30 hodín praktickej prípravy (z toho 5 distančná praktická) . Odporúčaných je 5 dní absolvovaných prezenčne. Z praktickej prípravy je 15 hodín práca pod supervíziou (5 hodín skupinovú formou, 10 hodín individuálne).

Modul 3: Sociálna kuratela plnoletých fyzických osôb (65 hodín) rozložených do štyroch tematických častí, z toho 35 hodín teoretickej prípravy (15 hodín je samoštúdium) a 30 praktickej prípravy (z toho 5 distančná praktická). Odporúčaných je 5 dní absolvovaných prezenčne. Z praktickej prípravy je 15 hodín práce pod supervíziou (5 skupinovú formou, 10 individuálne).

Modul 4: Riziká sociálneho vylúčenia (50 hodín) rozložených do 5 tematických častí, z toho 20 hodín teoretickej prípravy (10 hodín je samoštúdium) a 30 praktickej prípravy (z toho 10 distančná praktická). Odporúčané sú 4 dni prezenčne. Z praktickej prípravy je 5 hodín práce pod supervíziou skupinovú formou.

Téma „administratíva a dokumentácia v sociálnej kuratele“ (10 hodín) bude prezenčnou formou, zahrnutá vo všetkých moduloch (z toho 5 hodín teoretickej prípravy a 5 hodín praktickej prípravy, rozložených 2,3,3,2 hodiny do jednotlivých modulov).

Celková dĺžka vzdelávacieho programu je minimálne 12 mesiacov a maximálne 18 mesiacov.

8 Špecializačná skúška

Špecializačnú skúšku účastníci ŠVP SK absolvujú vždy posledné dva dni každého plánovaného a realizovaného kurzu pred členmi skúšobnej komisie. Plánovaný počet účastníkov každého kurzu je 15. Skúšobná komisia bude zložená z troch členov, s ktorými budú uzavreté pracovno-právne vzťahy. Minimálne kvalifikačné a odborné predpoklady, ktoré každý člen skúšobnej komisie musí spĺňať, budú na úrovni kvalifikačných predpokladov lektora a budú v súlade s § 29 zákona č. 219/2014 Z. z. o sociálnej práci a o podmienkach na výkon niektorých odborných činností v oblasti sociálnych vecí a rodiny. Členmi skúšobnej komisie budú osoby vykonávajúce v rámci ŠVP SK aj lektorovanie. Špecializačná skúška bude pozostávať z písomného a ústneho overenia vedomostí v rozsahu teoretickej a praktickej prípravy ŠVP SK ako aj splnenia predpokladu osobnej účasti pri prezenčnej forme kurzu (maximálna povolená neúčast' je 10% z celkového počtu hodín). Úspešným účastníkom vzdelávacieho programu po vykonaní špecializačnej skúšky bude vydané osvedčenie.

9 Obsah vzdelávania

Základnú tematickú osnovu vzdelávacieho programu tvoria 4 moduly, ktoré sa delia na jednotlivé tematické časti.

Uvedenie

1. modul: Východiská sociálnej kurately

1.1 Právne východiská sociálnej kurately

1.1.1 Medzinárodné ľudsko-právne východiská a dokumenty

1.1.2 Základné legislatívne podmienky – zákon č. 305/2005 Z. z.

1.1.3 Legislatívne podmienky – súvisiace právne predpisy

1.1.4 Strategické a metodické dokumenty na národnej úrovni

1.2 Interdisciplinárna a medzisektorová spolupráca sociálneho kurátora a iných subjektov

1.3 Praktická príprava na proces zhodnotenia situácie klienta, plánovanie sociálnej práce, spisovanie návrhov, podaní, správ, vyjadrení na rozhodovaciu činnosť, na medzisektorovú a interdisciplinárnu spoluprácu

1.4 Etické aspekty práce sociálneho kurátora

1.5 Supervízia

1.6 Sociálna patológia

1.6.1 Teoretické koncepty vzniku deviantného správania

1.7 Teória psychopatológie

2. modul: Sociálna kuratela detí

2.1 Teoretické východiská porúch psychického, fyzického a sociálneho vývinu dieťaťa

2.1.1 Násilie páchané na deťoch (CAN a CSA syndróm)

2.1.2 Sekundárna viktimizácia detí

2.1.3 Deti ako nepriame obe domáceho násillia

2.1.4 Metódy, techniky a prístupy sociálnej práce zodpovedajúce špecifikám sociálnej kurately detí. Vedenie prípadovej sociálnej práce pri vykonávaní opatrení sociálnej kurately

2.2 Rizikové správanie, poruchy správania (etiológia, typológia, symptomatológia)

2.2.1 Delikvencia, kriminalita, závislosti a ďalšie negatívne javy mládeže (etiológia, symptomatológia)

2.3 Penitenciárna a postpenitenciárna sociálna práca – kompetencie sociálneho kurátora detí, vrátane praktickej prípravy

- 2.4 Praktická príprava na výkon preventívnych, diagnostických, poradenských a intervenčných postupov sociálnej práce v závislosti od poruchy vývinu dieťaťa a situácie dieťaťa a jeho rodiny, vrátane interdisciplinárnych prístupov pomoci
  - 2.4.1 Korektívne formy práce s mládežou vychádzajúce z konceptov reedukácie, resocializácie, psychoterapie
  - 2.4.2 Špecifiká individuálnej a skupinovej práce, a práce s rodinou a sociálnou sieťou ohrozeného dieťaťa
- 2.5 Praktická príprava na zvládanie konfliktných a rizikových situácií v sociálnej kuratele detí
- 2.6 Správne konanie, kompetencie a postupy v konaní pred správnym orgánom, vrátane konaní o priestupku
- 2.7 Kompetencie a postupy v trestnom konaní, konaní pred súdom, vrátane praktickej prípravy

3. modul: Sociálna kuratela plnoletých fyzických osôb

- 3.1 Teoretické východiská porúch psychického, fyzického a sociálneho vývinu plnoletých fyzických osôb
  - 3.1.1 Závislosti, spoluzávislosť
  - 3.1.2 Násilie v partnerských a iných rodinných vzťahoch
  - 3.1.3 Sociálna práca v problematike prostitúcie, obchodovanie s ľuďmi a sexuálne komerčné služby
  - 3.1.4 Extrémizmus, rasizmus, xenofóbia a ďalšie negatívne javy
  - 3.1.5 Kriminalita dospelých, penitenciárna, postpenitenciárna a resocializačná sociálna práca
  - 3.1.6 Výskyt rizikového správania a komorbidity
- 3.2 Probácia, mediácia, praktická príprava na zvládanie náročných, konfliktných a rizikových situácií
- 3.3 Metódy, techniky a prístupy sociálnej práce zodpovedajúce špecifikám sociálnej kurately plnoletých fyzických osôb
  - 3.3.1 Špecifiká sociálnej práce s mladými dospelými
- 3.4 Praktická príprava na výkon preventívnych, diagnostických a intervenčných postupov sociálnej práce v závislosti od poruchy vývinu plnoletej fyzickej osoby a situácie tejto osoby, jej rodiny, vrátane interdisciplinárnych prístupov pomoci

4. modul: Riziká sociálneho vylúčenia

- 4.1 Teoretické východiská vybraných sociálnych a ekonomických problémov jednotlivcov, rodín, skupín a komúnít

T 4.1.1 Chudoba, dlhodobá nezamestnanosť a ich teoretické koncepty

T 4.1.2 Bezdomovectvo

T 4.2 Základy kultúrnej a sociálnej antropológie pre sociálnych kurátorov

T 4.3 Špecifiká sociálnej práce v marginalizovaných rómskych komunitách

T 4.4 Poradenstvo zamerané na manažment osobných a rodinných financií

T 4.5 Orientácia v externých zdrojoch pomoci a podpory (služby zamestnanosti, pomoc v hmotnej núdzi, sociálne služby a iné)

Administratíva a dokumentácia v sociálnej kuratele

B. ODPORÚČANÝ ŠTUDIJNÝ TEXT

1. MODUL: VÝCHODISKÁ SOCIÁLNEJ KURATELY

Zameranie modulu

Modul 1 je zameraný na základné východiská, ktoré podmieňujú obsah práce sociálnych kurátorov pre deti a plnoleté fyzické osoby v oblasti sociálno-patologických javov a sociálno-ekonomických problémov. Obsah je zameraný na terminologické vymedzenia základných teoretických východísk vzniku, vývinu a negatívnych dôsledkov sociálno-patologických javov v súčasnej spoločnosti na jedinca, jeho rodinu a širšie spoločenské prostredie, ako i aktuálnych medzinárodných a národných právnych predpisoch v tejto oblasti, ktoré sa implementujú v rámci platnej legislatívy a organizačného (kompetenčného) zabezpečenia výkonu sociálnej kurately, ako aj interdisciplinárnu a medzisektorovú spoluprácu sociálnych kurátorov a iných subjektov. Súčasťou modulu je aj praktická príprava na spisovanie návrhov, podaní, správ, vyjadrení na rozhodovaciu činnosť.

Úvod stretnutia

Aktivita na úvod stretnutia

Súčasťou prvého stretnutia je úvodné predstavenie účastníkov vzdelávania a lektora. Toto predstavenie sa môže realizovať interaktívnym spôsobom, napr. prostredníctvom

aktivity ERB

*Zdroj: [Hupková, I., Kuchárová, B., Seičová, Ľ. \(2020\) Prevenia v praxi, s. 20-21.](#)
alebo [Hupková, I., Kuchárová, B. \(2008\) Prevenia v praxi 3, s. 14,41](#)*

Alternatívy aktivity: Upravenie Erbu takým spôsobom, že otázky v erbe sa špecifikujú na sociálnu kuratelu (napr. Mám rád v sociálnej kuratele..., Som dobrá v sociálnej kuratele, Nepáči sa mi v sociálnej kuratele, keď..., Snívam v sociálnej kuratele...).

1.1 Právne východiska sociálnej kurately

Cieľom vzdelávacej témy je vymedziť základný legislatívny rámec a zameranie iných záväzných predpisov pre prácu sociálnych kurátorov v oblasti sociálnej patológie detí, mládeže a plnoletých fyzických osôb. Legislatívny rámec bude základným východiskom teoretického vymedzenia jednotlivých vzdelávacích modulov, pričom sa nebude zameriavať len na práva a povinnosti sociálnych kurátorov vyplývajúcich z príslušných právnych predpisov, ale i interných noriem vydaných Ústredím práce, sociálnych vecí a rodiny (ďalej

„Ústredie PSVaR“), ktoré obsahujú odporúčané, resp. záväzné postupy pri aplikácii jednotlivých opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately.

1.1.1 Medzinárodné ľudsko-právne východiská a dokumenty

Slovenská republika je pri zabezpečovaní základných práv, slobôd a právom chránených záujmov jednotlivcov, osobitne detí viazaná základnými medzinárodnými dokumentmi, ktorých poznanie je z hľadiska komplexného právneho rozhľadu sociálnych kurátorov dôležité, nakoľko už Ústava Slovenskej republiky v článku 11 ustanovuje, že „medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, ktoré Slovenská republika ratifikovala a boli vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, majú prednosť pred jej zákonmi, ak zabezpečujú väčší rozsah základných práv a slobôd“.

Aby sa dosiahol súlad administratívnych a odborných postupov, ktoré sú uplatňované vo vnútroštátnom práve s postupmi uplatňovanými v členských štátoch EÚ, je potrebné v aplikačnej praxi sociálnej kurately zabezpečiť poznanie základných aproximačných a opčných dokumentov EÚ, ktorými je Slovenská republika viazaná. Jedná sa najmä o nasledovné medzinárodné dokumenty:

Dokumenty Organizácie spojených národov (OSN)

- [Dohovor OSN o právach dieťaťa](#) (1989), užitočná je aj jeho skrátená verzia [detskou rečou](#), [Všeobecný komentár č. 13](#) (právo dieťaťa na ochranu pred všetkými formami násillia), [Všeobecný komentár č. 8](#) (právo dieťaťa na ochranu pred telesnými trestami); [Všeobecný komentár č. 10](#) (práva detí v súdnom konaní) ďalšie komentáre nájdete [tu](#);
- [Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o predaji detí, detskej prostitúcii a detskej pornografii](#) (2012);
- Minimálne štandardné pravidlá OSN týkajúce sa výkonu súdництва pre mladistvých /tzv. Pekingské pravidlá/ (1985);
- Pravidlá OSN na ochranu mladistvých zbavených slobody /tzv. Havanské pravidlá/ (1990);
- Smernica OSN pre prevenciu kriminality mladistvých /tzv. Rijádske smernice/;
- Usmernenie OSN o súdnictve vo veciach týkajúcich sa detských obetí a svedkov trestných činov (2005);
- [Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím](#) (2006, SR ratifikovala 2010) / [Opčný protokol k Dohovoru](#) (2010);
- [Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie](#) (1965).

Vybrané dokumenty Rady Európy (RE)

- [Dohovor Rady Európy o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním a sexuálnym zneužívaním](#) /Lanzarotský dohovor/ (2007, SR ratifikovala 2016);

- [Dohovor Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi](#) (2005, SR ratifikovala 2007);
- [Dohovor Rady Európy o predchádzaní násilíu na ženách a domácemu násilíu a o boji proti nemu](#) /Istanbulský dohovor/ (2011, SR neratifikovala);
- [Usmernenie Výboru ministrov Rady Európy o súdnictve zohľadňujúcom potreby detí](#) (2010);

Vybrané dokumenty Európskej únie (EÚ)

- [Stratégia EÚ v oblasti drog na obdobie 2021 – 2025](#) (2021);
- [Spoločné európske usmernenie pre prechod z inštitucionálnej na komunitnú starostlivosť](#) (2012);
- [Program Európskej únie v oblasti práv dieťaťa](#) (2011);
- [Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a ochrane obetí obchodovania s ľuďmi](#) (2011);
- [Stratégia Európa 2020](#) (EÚ, 2010);
- [Európske štandardy kvality pre pomoc deťom žijúcim mimo vlastnej rodiny](#) (2007).

ODPORÚČANÉ TEXTY K SAMOŠTÚDIU

Vybrané vyššie uvedené medzinárodné dokumenty.

1.1.2 Základné legislatívne podmienky – zákon č. 305/2005 Z. z.

[Zákomom č. 305/2005 Z. z.](#), spolu s ostatnými právnymi úpravami, osobitne s právnou úpravou rodinného práva, sú od roku 2005 utvorené legislatívne podmienky pre komplexný výkon opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately (ďalej len „opatrenia SPODaSK“). Prijatím zákona č. 305/2005 Z. z. sa podstatne rozšírili možnosti sociálnej práce s klientom v oblasti SPODaSK.

Podľa platnej právnej úpravy je **sociálnoprávna ochrana detí** súbor opatrení na zabezpečenie:

- ochrany dieťaťa, ktorá je nevyhnutná pre jeho blaho a ktorá rešpektuje jeho najlepší záujem podľa Dohovoru o právach dieťaťa;
- výchovy a všestranného vývinu dieťaťa v jeho prirodzenom rodinnom prostredí;
- náhradného prostredia dieťaťa, ktoré nemôže byť vychovávané vo vlastnej rodine.

Sociálna kuratela je súbor opatrení na odstránenie, zmiernenie a zamedzenie prehlbovania alebo opakovania porúch psychického vývinu, fyzického vývinu a sociálneho vývinu dieťaťa a plnoletej fyzickej osoby a poskytovanie pomoci v závislosti od závažnosti poruchy a situácie, v ktorej sa nachádza dieťa alebo plnoletá fyzická osoba.

Opatrenia SPODaSK sa vykonávajú pre dieťa, plnoletú fyzickú osobu, rodinu, skupinu a komunitu najmä prostredníctvom sociálnej práce, metódami, technikami a postupmi

zodpovedajúcimi poznatkom spoločenských vied a poznatkom o stave a vývoji sociálno-patologických javov v spoločnosti.

Opatrenia SPODaSK sa vykonávajú

- v prirodzenom rodinnom prostredí,
- v náhradnom rodinnom prostredí,
- v otvorenom prostredí,
- v prostredí utvorenom a usporiadanom na výkon opatrení.

Opatrenia SPODaSK na seba nadväzujú a vzájomne sa podmieňujú. Pri voľbe a uplatňovaní opatrení majú prednosť opatrenia na zabezpečenie výchovy a všestranného vývinu dieťaťa v jeho prirodzenom rodinnom prostredí alebo v náhradnom rodinnom prostredí.

Novelami zákona č. 305/2005 Z. z. sa rozšírili možnosti výkonu opatrení SPODaSK o niektoré nové opatrenia (osobitne povinnosti súvisiace so zisťovaním pomerov na účely rozhodnutia súdu vo veciach úpravy rodičovských práv a povinností – zisťovanie informácií u obidvoch rodičov, povinnosť vypracovávať písomné záznamy z každého šetrenia na účely výkonu funkcie kolízneho opatrovníka), ako i nové úlohy súvisiace napr. s priestupkovým konaním – v podstate povinnosť zúčastniť sa každého prejednávania priestupku dieťaťa, upravili a sprísnilo sa niektoré lehoty pri sprostredkovaní náhradnej rodinnej starostlivosti, zmenil sa spôsob zabezpečenia výkonu opatrení SPODaSK akreditovanými subjektmi a zvýšili sa nároky na plánovanie sociálnej práce s deťmi umiestnenými v centrách pre deti a rodinu.

Jedným z nosných orgánov štátnej správy vykonávajúcich opatrenia SPODaSK sú úrady práce, sociálnych vecí a rodiny (ďalej „úrady PSVR“), ktorých je 46, pričom opatrenia SPODaSK sú vykonávané aj na detašovaných pracoviskách týchto úradov, spolu na 79 pracoviskách. V sieti 46 úradov PSVR je osem úradov PSVR sídliačich v krajských mestách, tzv. určených orgánov SPODaSK, ktoré majú rozšírenú pôsobnosť o agendu sprostredkovania náhradnej rodinnej starostlivosti.

Úrady PSVR za podmienok ustanovených zákonom č. 305/2005 Z. z. môžu zabezpečiť vykonávanie opatrení podľa tohto zákona aj prostredníctvom akreditovaného subjektu alebo môžu vykonávať opatrenia v spolupráci s akreditovaným subjektom aj prostredníctvom výziev na podávanie projektov akreditovanými subjektmi.

Námet na praktické cvičenie

Účastníci dostanú organizačnú štruktúru [Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny](#) a organizačnú štruktúru vybraného úradu práce, sociálnych vecí a rodiny (podľa zákona č. 310 / 2014 Z. z.). Nasledovať bude diskusia o kompetenciách a náplni práce tých organizačných zložiek s ktorými sociálni kurátori môžu prísť do styku v rámci svojej práce.

[Vyhláška MPSVR SR č. 103/2018 Z. z.](#) upravuje vykonávanie niektorých ustanovení zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpis (napr. špecifikované sú v nej náležitosti programu centra pre deti a rodiny a špecializovaného programu centra pre deti a rodiny, náležitosti resocializačného plánu, odborné a ďalšie činnosti centra a pod.).

[Zákomom č. 310/2014 Z. z.](#) zo 16. októbra 2014, ktorým sa mení a dopĺňa [zákon č. 453/2003 Z. z.](#) o orgánoch štátnej správy v oblasti sociálnych vecí, rodiny a služieb zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov, boli s účinnosťou od 1.1.2015 prijaté zmeny v oblasti kompetencií a postavenia Ústredia PSVaR a úradov PSVaR, pričom Ústredie PSVaR je služobným úradom štátnych zamestnancov, ktorí vykonávajú štátnu službu na Ústredí PSVaR alebo na úrade PSVaR, a zamestnávateľom zamestnancov, ktorí vykonávajú prácu na ústredí alebo na úrade PSVaR a vykonáva v druhom stupni štátnu správu vo veciach, v ktorých v správnom konaní v prvom stupni rozhoduje úrad práce, sociálnych vecí a rodiny alebo zariadenie sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately (podľa § 90 ods. 3 zákona č. 305/2005 Z. z.).

Ústredie PSVaR v rámci svojej metodickej a riadiacej činnosti usmerňuje výkon opatrení zamestnancami SPODaSK pri uplatňovaní jednotlivých ustanovení relevantných zákonných noriem a postupov sociálnej práce metódami, technikami a postupmi zodpovedajúcimi poznatkom spoločenských vied a poznatkom o stave a vývoji sociálno-patologických javov v spoločnosti. Základné usmernenia sú upravené v interných normách Ústredia PSVaR, z ktorých pre potreby práce sociálnych kurátorov budú akcentované najmä:

- IN 099/2018 *Postup orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pri vedení prípadovej práce,*
- IN 071/2010 [Vykonávanie opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pre maloleté obeť násillia páchaného v rodinách;](#)
- IN 039/2018 *Vykonávanie funkcie kolízneho opatrovníka a súvisiacich opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately úradmi práce, sociálnych vecí a rodiny;*
- IN 061/2019 *Sociálna kuratela detí.*

Námet na praktické cvičenie

Účastníci budú rozdelení do dvoch skupín a dostanú za úlohu vypracovať SWOT analýzu podmienok výkonu sociálnej práce na úrovni OSPODaSK. Následne budú výstupy prezentované a konfrontované v diskusii s výstupom námetov na potreby skvalitnenia odborných, personálnych a organizačných podmienok práce sociálnych kurátorov.

ODPORÚČANÉ TEXTY K SAMOŠTÚDIU

Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Vyhláška č. 103/20018 Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

1.1.3 Legislatívne podmienky – súvisiace právne predpisy

Zákon č. 305/2005 Z. z. predstavuje základnú právnu normu, ktorou sa sociálni kurátori vo svojej práci riadia. Nakoľko však sociálny kurátor v rámci vykonávania opatrení SPODaSK plní úlohy spojené s ochranou práv a právom chránených záujmov detí v trestnom konaní, priestupkovom konaní a konaní pred súdom (napr. poskytuje súčinnosť orgánom činným v trestnom konaní pri plnení úloh, ktoré súvisia s trestným konaním a súčinnosť pri výkone probácie a mediácie podľa osobitného predpisu; poskytuje pomoc a ochranu mladistvému a plní úlohy v priestupkovom konaní; zisťuje a oznamuje orgánom činným v trestnom konaní a súdu dôležité skutočnosti o vývine mladistvého, o vzťahoch v rodine, v škole, o jeho rodinných pomeroch, o rodinnom prostredí a sociálnom prostredí, podieľa sa na príprave mladistvého na prepustenie z výkonu trestu odňatia slobody, z výkonu väzby a z výkonu ochrannej výchovy a vykonáva ďalšie opatrenia podľa zákona 305/2005 Z. z. a osobitných predpisov.....), budú do obsahu úvodného bloku zakomponované vybrané ustanovenia zo súvisiacich právnych predpisov, najmä:

- [Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v z.n.p.](#) najmä § 31 zastupovanie maloletého dieťaťa (kolízny opatrovník); § 33 majetkový opatrovník, § 37 výchovné opatrenia; § 38-39 zásahy do rodičovských práv a povinností; § 44-53 náhradná starostlivosť; § 54 ústavná starostlivosť; § 56-59 poručníctvo; § 60-61 opatrovníctvo;
- [Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v z.n.p.](#) najmä § 26-30 zákonné zastúpenie;
- [Zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní \(správny poriadok\) v z.n.p.](#) najmä § 5-17 správne orgány, účastníci konania a zúčastnené osoby; § 18-31 priebeh konania; § 32-40 zisťovanie podkladov pre rozhodnutie; § 46-52 rozhodnutie; § 53-61, § 65-68 preskúmanie rozhodnutí; § 71-77 výkon rozhodnutí;
- [Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v z.n.p.](#) so zameraním na osobitné ustanovenia o stíhaní mladistvých (§ 94-121, najmä ochranná výchova § 102-105; výchovné opatrenia § 106-108); trestné činy proti slobode (§ 179 -197, najmä obchodovanie s ľuďmi § 179); trestné činy proti ľudskej dôstojnosti (§ 199-203), trestné činy proti rodine a mládeži (§ 204-211); ako i ustanovení zákona, ktoré sa dotýkajú špecifických trestných činov, napr. trestné činy prostitúcie, pornografie a detské pornografické predstavenie (§ 132), prechovávanie drog pre vlastnú spotrebu (§ 135), výroby

a šírenia drog (§ 171-176), trestné činy terorizmu a extrémizmu (§ 419-425); neoznámenie trestného činu (§ 340);

- [Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v z.n.p.](#) najmä § 3 súčinnosť štátnych orgánov, právnických osôb a fyzických osôb, § 35 zákonný zástupca obvineného; § 45 zúčastnená osoba; § 65-68 doručovanie, § 69 nazeranie do spisov; § 121-126 výsluch obvineného; § 131-139 výsluch svedka; § 162 spôsob rozhodovania; § 163-175 rozsudok; § 176-179 uznesenie; § 183-184 právoplatnosť a vykonateľnosť rozsudku a uznesenia; § 185-195 sťažnosť a konanie o sťažnosti; § 196-198 predsúdne konanie; § 199 prípravné konanie; § 214-229 rozhodnutia v prípravnom konaní; § 292 príprava verejného zasadnutia; § 336-347 konanie proti mladistvým; § 407-421 výkon trestu odňatia slobody; § 445-460 výkon ochranných opatrení;
- [Zákon č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v z.n.p.](#) najmä § 16-18 ochranné opatrenia, § 19 osobitné ustanovenia o mladistvých; § 28 priestupky na úseku práce a sociálnych vecí; § 30 priestupky na úseku ochrany pred alkoholizmom a inými toxikomániami; § 47 priestupky proti verejnému poriadku; § 47a priestupky extrémizmu;
- [Zákon č. 160/2015 Z. z. v z.n.p. civilný sporový poriadok](#) najmä § 324-344 neodkladné opatrenia a zabezpečovacie opatrenia, § 212-233 rozsudok; § 234-238 uznesenie; § 239-250 sťažnosť;
- [Vyhláška č. 207/2016 Z. z. Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky, ktorou sa ustanovujú podrobnosti výkonu rozhodnutia vo veciach maloletých.](#)

V aplikačnej praxi je u sociálnych kurátorov dôležité poznanie právnych predpisov, ktoré súvisia s ich základnou sociálno-právnou orientáciou a možnosťami výkonu sociálnej práce, sociálneho poradenstva, preventívnych, intervenčných, sanačných, rehabilitačných a resocializačných postupov a iných podporných opatrení:

SOCIÁLNE ZÁKONY

- [Zákon č. 311/2001 Z. z. zákonník práce v z.n.p.](#);
- [Zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov](#);
- [Zákon č. 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia a o zmene a doplnení niektorých zákonov](#);
- [Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní \(živnostenský zákon\) v znení neskorších predpisov](#);
- [Zákon č. 417/2013 Z. z. o pomoci v hmotnej núdzi a o zmene a doplnení niektorých zákonov](#);
- [Zákon č. 219/2014 Z. z. o sociálnej práci a o podmienkach na výkon niektorých odborných činností v oblasti sociálnych vecí a rodiny](#);

ZÁKONY Z OBLASTI ŠKOLSTVA, VÝCHOVY A PREVENČIE

- [Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní \(školský zákon\) a o zmene a doplnení niektorých zákonov;](#)
- [Zákon č. 583/2008 Z. z. o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov;](#)

ĎALŠIE ZÁKONY Z OBLASTI TRESTNÉHO PRÁVA, POLÍCIE

- [Zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore;](#)
- [Zákon č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov;](#)
- [Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov;](#)

PROBÁCIA A MEDIÁCIA

- [Zákon č. 550/2003 Z. z. o probačných a mediačných úradníkoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov;](#)
- [Zákon č. 420/2004 Z. z. o mediácii a o doplnení niektorých zákonov;](#)

OCHRANA VEREJNÉHO ZDRAVIA

- [Zákon č. 219/1996 Z. z. o ochrane pred zneužívaním alkoholických nápojov a o zriaďovaní a prevádzke protialkoholických záchytných izieb;](#)
- [Zákon č. 139/1998 Z. z. o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch;](#)
- [Zákon č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia;](#)

INÉ DÔLEŽITÉ ZÁKONY

- [Zákon č. 18/2018 Z. z. o ochrane osobných údajov;](#)
- [Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov \(Antidiskriminačný zákon\).](#)

ODPORÚČANÉ TEXTY K SAMOŠTÚDIU

Vybrané vyššie uvedené legislatívne dokumenty.

Námet na praktické cvičenie

Účastníci dostanú na diskusiu otázky: 1. Ako hodnotíte úroveň a primeranosť Vašej odbornej prípravy (vo formálnom, ale i ďalšom vzdelávaní) v oblasti znalosti a aplikácie relevantných právnych noriem? 2. Disponujete vo svojej práci s príslušnými právnymi normami, vrátane ich výkladového komentára a príkladov z aplikačnej praxe? 3. S ktorými zákonnými normami, resp. ich jednotlivými ustanoveniami sa vo svojej práci stretávate najčastejšie a ktoré z nich Vám z hľadiska obsahu, resp. procesu nie sú dostatočne jasné? 4. Ktorým oblastiam práva, resp. jednotlivých právnych noriem by mal Váš zamestnávateľ v rámci metodického usmerňovania a ďalšej odbornej prípravy zamestnancov venovať väčšiu pozornosť, resp. ich upravil vo forme odporúčaného postupu v internej norme, či metodickom usmernení?

1.1.4 Strategické a metodické dokumenty na národnej úrovni

Každá vzdelávacia téma musí byť zasadená do globálneho kontextu, ktorý je vymedzený súčasne platnou legislatívou, medzinárodnými dohovormi, ako i koncepcnými, programovými a strategickými východiskami na národnej a rezortnej úrovni. Z tohto dôvodu budú do obsahu jednotlivých vzdelávacích tém zakomponované základné informácie o opatreniach vlády SR a jednotlivých rezortov, ktoré sa viažu k oblasti sociálnej inklúzie, sociálnej patológie a sociálno-ekonomických problémov.

Účastníci vzdelávania budú oboznámení s obsahom a rozsahom opatrení, nástrojov a služieb zameraných na predchádzanie vzniku a elimináciu dôsledkov sociálnej exklúzie ľudí, ktorí žijú v riziku chudoby alebo sociálneho vylúčenia a sú tak viac ohrození sociálno-patologickým vývojom. Na jednej strane sa bude akcentovať špecifický vplyv jednotlivých sociálno-patologických javov na možnosti sociálneho začlenenia jednotlivcov, resp. skupín populácie a na strane druhej budú špecifikované charakteristiky príčin a dôsledkov sociálnej exklúzie a aplikácia opatrení SPODaSK, zameraných na ich predchádzanie a elimináciu.

Medzi základné programové a koncepcné dokumenty v oblasti sociálnej inklúzie môžeme zaradiť najmä:²

1. Špecifické programové dokumenty zamerané na sociálnu inklúziu detí a mládeže

- [Národný akčný plán pre deti na roky 2013 – 2017](#) a [príprava nového NAPD](#);
- [Stratégie SR pre mládež na roky 2021 – 2028](#);
- [Národná stratégia na ochranu detí pred násilím](#) (2014) a jej [aktualizácia](#) (2019);

---

² Pri tých dokumentoch, ktoré nie sú doposiaľ aktualizované (na rok 2022), uvádzame posledné verzie.

- [Národná stratégia deinštitucionalizácie systému sociálnych služieb a náhradnej starostlivosti](#) (2021);
  - [Konceptia zabezpečovania výkonu súdnych opatrení v zariadeniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately na roky 2021 – 2025. Plán deinštitucionalizácie.](#) (2020);
  - [Schválené priority v oblasti zabezpečenia vykonávania opatrení SPODaSK na rok 2022.](#)
2. *Špecifické programové dokumenty zamerané na sociálnu inklúziu jednotlivcov a skupín ohrozených sociálno-patologickými javmi*
- [Stratégia prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti v SR na roky 2016 – 2020;](#)
  - [Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2019 – 2023](#) (2018);
  - [Konceptia boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024](#) (2021);
  - [Národná protidrogová stratégia SR na obdobie rokov 2013 – 2020](#) (pripravovaná [Národná protidrogová stratégia SR na obdobie rokov 2021 – 2025 s výhľadom do roku 2030](#));
  - [Národný akčný plán pre problémy s alkoholom na roky 2013-2020](#) (pripravovaný [Národný akčný plán pre problémy s alkoholom na roky 2021-2030](#)).
  - [Národný akčný plán na prevenciu a elimináciu násillia na ženách na roky 2014 – 2019.](#)
3. *Východiská spoločné pre sociálno-ekonomickú problematiku, sociálnu inklúziu (vrátane minorít)*
- [Stratégia Európa 2020](#)
  - [Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj;](#)
  - [Národná rámcová stratégia podpory sociálneho začlenenia a boja proti chudobe](#) (aktualizovaná 2020);
  - [Stratégia pre rovnosť, inklúziu a participáciu Rómov do roku 2030](#) (2021).

Námet na praktické cvičenie

Účastníci dostanú na diskusiu otázky: 1. Ktoré z uvedených programových a strategických dokumentov vo vašej praxi využívate najčastejšie? Subjektívne zhodnotte úroveň ich poznania a využitia v praxi a poradie ich dôležitosti a významu pre kvalitu vašej práce. Ktoré z nich sú pre vás nedostatočne známe? Na ktoré poznatky z uvedených oblastí by sa mal váš zamestnávateľ v rámci metodického usmerňovania a ďalšej odbornej prípravy zamestnancov zamerať vo väčšej miere?

ODPORÚČANÉ TEXTY K SAMOŠTÚDIU

Vybrané vyššie uvedené strategické dokumenty.

1.2 Interdisciplinárna a medzisektorová spolupráca sociálnej kurately a iných subjektov

Základom efektivity a kvality práce sociálnych kurátorov je interdisciplinárna a multidisciplinárna spolupráca. Z tohto dôvodu sociálny kurátor musí disponovať aktuálnymi vedomosťami a informáciami o kompetenciách jednotlivých odborníkov a inštitúcií v oblasti prevencie a eliminácie sociálno-patologických javov a sociálno-ekonomických problémov.

Koordináciu činnosti úradov PSVaR, obcí, VÚC, akreditovaných subjektov a ďalších právnických a fyzických osôb (ďalej len PO a FO), ktoré pôsobia v oblasti SPODaSK zabezpečuje v zmysle § 73, ods. 1, písm. j) **Ústredie PSVaR**. Veľká variabilita sociálnych problémov, ktorých príčiny, vznik a následky pramenia alebo dopadajú na najrôznejšie stránky života jednotlivca, rodiny alebo komunity, nevyhnutne vyžadujú, aby pri ich diagnostike a riešení spolupôsobili odborníci, inštitúcie a odborné subjekty z rôznych oblastí. Ich zapojenie, sieťovanie služieb, interdisciplinárna a inštitucionálna spolupráca, vyžiadanie súčinnosti iných subjektov pri zabezpečení opatrení sociálnej kurately je v pôsobnosti príslušného úradu – OSPODaSK, konkrétne určeného zamestnanca oddelenia SPODaSK, ktorý je zodpovedný za vedenie prípadu. Vedenie prípadu je model práce, v ktorom je určený zamestnanec orgánu SPODaSK kľúčovým nielen pri vykonávaní opatrení SPODaSK, ale vykonávanie týchto opatrení aj koordinuje, a to na princípe aktívneho zapojenia klienta a tímu odborníkov. Hlavným cieľom všetkých činností je aktivácia klienta a podpora jeho spôsobilosti riešiť svoju životnú situáciu. Z tohto dôvodu je potrebné vykonávanie opatrení SPODaSK nielen koordinovať, ale zároveň aj individualizovať.

Prvoradým predpokladom úspešnosti práce sociálneho kurátora je **spolupráca s rodinou**, prípadne bližším sociálnym prostredím klienta (starí rodičia, súrodenci, príbuzní...), nakoľko problém, ktorý sa vyskytol nie je len osobným zlyhaním jednotlivca, ale dotýka sa aj blízkeho sociálneho prostredia, v ktorom sa problém manifestoval. Zároveň musíme v práci akceptovať skutočnosť, že klient, rodina nie je len objektom našej starostlivosti, ale jeho aktívnym subjektom. Bez zaangažovania pomocného rodinného kruhu, ich motivácie a podpory bude efekt práce minimálny. Z tohto dôvodu sa praxe sociálnej kurately používajú prípadové (rodinné) konferencie ako „pracovný nástroj“ plánovaného a koordinovaného spoločného stretnutia klienta, jeho rodiny a všetkých, ktorí pre neho predstavujú, alebo môžu predstavovať, podpornú sieť .

Efektivita práce sociálnych kurátorov je podmienená úrovňou **internej spolupráce** v rámci úradu PSVaR. Nejedná sa len o vzájomnú spoluprácu s kolegami na OSPODaSK, ktorí sa venujú špecifickým otázkam sociálnoprávnej ochrany detí, prípadne terénnymi sociálnymi pracovníkmi a rodinnými asistentmi, resp. zamestnancami, ktorí pracujú na referátoch poradensko-psychologických služieb. Dôležitá je taktiež spolupráca so zamestnancami iných

odborov, resp. oddelení na úseku služieb zamestnanosti, štátnych sociálnych dávok, dávok v hmotnej núdzi a kompenzácií ŤZP.

Z pohľadu **externej spolupráce** možno v prvom rade spomenúť spoluprácu s akreditovanými subjektmi, so zariadeniami na výkon rozhodnutia súdu, osobitne centrami pre deti a rodinu, ktorá predpokladá pravidelnú a úzku súčinnosť najmä pri uplatňovaní § 55 zák. č. 305/2005 z. z., t. j. pri vypracovaní, realizovaní, vyhodnocovaní a aktualizácii individuálneho plánu rozvoja osobnosti dieťaťa, ktorého súčasťou je najmä plán výchovnej práce s dieťaťom, plán sociálnej práce s dieťaťom a jeho rodinou, resp. plán prípravy na osamostatnenie sa mladého dospelého. Nemenej dôležitá je aj spolupráca s poskytovateľmi sociálnych služieb, ktorí vykonávajú odborné činnosti pre jednotlivca, resp. rodinu, ktorá je v evidencii sociálnej kurately.

Rozsah a formy spolupráce s ďalšími subjektmi, ktoré participujú na odstránení, zmiernení a zamedzení prehlbovania alebo opakovania porúch psychického, fyzického a sociálneho vývinu dieťaťa a plnoletej FO a poskytovaní pomoci je závislá od jednotlivých etáp sociálnej práce.

V štádiu identifikácie problému je to najmä občan, resp. inštitúcia, ktorá iniciovala intervenciu orgánu SPODaSK, resp. podala podnet na podozrenie z možného ohrozenia vývinu dieťaťa (napr. samotné dieťa, ktoré požiada o pomoc pri ochrane svojich práv, rodič alebo osoba, ktorá sa osobne stará o dieťa, ktorá požiada o pomoc pri výkone svojich práv a povinností, inštitúcia, ktorá podala podnet, napr. obec, škola, resp. školské zariadenie, zdravotnícke zariadenie, policajný zbor, súd, resp. fyzická osoba, ktorá podala podnet napr. na krízovú telefonickú linku, písomnou, elektronickou formou na úrad, či inú inštitúciu...)

Ak sa jedná o situáciu akútneho ohrozenia života a zdravia a je potrebný vstup do obydlija, ku ktorému majiteľ, resp. užívateľ bytu, či domu nedá súhlas, môže sociálny kurátor pri vykonaní šetrenia v rodine požiadať o súčinnosť **políciu**. Policajný zbor má informačnú povinnosť³ vo vzťahu k orgánom SPODaSK, ak je dieťa ohrozené psychickým násilím, fyzickým násilím alebo existuje podozrenie zo sexuálneho zneužívania dieťaťa, sexuálneho násillia, ohrozovania mravnosti dieťaťa alebo týrania. Po prijatí podnetu je orgán SPODaSK povinný preveriť a zhodnotiť situáciu dieťaťa a v prípade potreby vykonať opatrenia SPODaSK. Orgán SPODaSK plní úlohu **koordinátora** spolupôsobenia iných subjektov, ak je potrebné pri vykonávaní opatrení SPODaSK pre deti alebo pomoci deťom, ktoré sú týrané, sexuálne

---

³ Por. Nariadenie Ministerstva vnútra č. 175/2010 o vymedzení príslušnosti útvarov Policajného zboru a útvarov Ministerstva vnútra Slovenskej republiky pri odhaľovaní trestných činov, pri zisťovaní ich páchatel'ov a o postupe v trestnom konaní v znení neskorších predpisov, s účinnosťou od 15.8. 2020.

zneužívané, zanedbávané alebo u ktorých je dôvodné podozrenie z týrania, sexuálneho zneužívania alebo zanedbávania alebo ktoré boli obeťou obchodovania.⁴

V každom prípade, v ktorom sa orgán SPODaSK dozvie o podozrení zo spáchania trestného činu na dieťaťi, je povinný oznámiť relevantné skutočnosti Policajnému zboru, prípadne aj príslušnej okresnej prokuratúre, taktiež oznamuje obci, že pre maloletého alebo rodinu budú vykonávané opatrenia SPODaSK.

V štádiu diagnostiky závažnosti porúch psychického, fyzického a sociálneho vývinu sa spolupráca orientuje najmä na:

- posúdenie sociálnej a životnej situácie dieťaťa a jeho rodiny a určenie miery ohrozenia, ktoré sa vykonáva v spolupráci s obcou, školou, školským zariadením;
- posúdenie zdravotného stavu dieťaťa, resp. plnoletej FO – spolupráca so všeobecným, resp. odborným lekárom, zdravotníckym zariadením;
- posúdenie psychického stavu dieťaťa, resp. plnoletej FO – spolupráca so psychológom napr. referát poradensko-psychologických služieb úradu PSVaR (ďalej len „referát PPS“) – posúdenie napĺňania potrieb dieťaťa, klinický psychológ – psychické prežívanie a osobnostný vývin, školský psychológ, CPPPP, CŠPP – oblasť výchovy a vzdelávania (v tejto súvislosti budú prezentované základné východiská z interných noriem Ústredia PSVaR, a to
  - IN 061/2012 *Metodické usmernenie k vypracovaniu správ pre psychológov a iných odborných zamestnancov referátov poradensko-psychologických služieb oddelení SPODaSK úradov PSVaR,*
  - IN 044/2011 *Usmernenie a odporúčaný postup pri posudzovaní zdravotného stavu dieťaťa na účely vykonávania niektorých opatrení SPODaSK,* doplnená o dodatok v IN 057/2017.

V štádiu navrhovania a plánovania opatrení SPODaSK pri príprave a realizácii plánu sociálnej práce, koordinuje sociálny kurátor zapojenie subjektov participujúcich na riešení situácie dieťaťa a jeho rodiny, pričom sa odporúča vytvorenie odborného tímu zloženého zo zástupcov:

- orgánu SPODaSK – referátu poradensko-psychologických služieb,
- obce, ktorej je dieťa/rodina obyvateľom (napr. sociálny pracovník, terénny sociálny pracovník, komunitný pracovník alebo starosta obce),
- zariadenia na výkon rozhodnutia súdu, ak je v ňom dieťa umiestnené,
- akreditovaného subjektu, ak tento vykonával v rodine opatrenia alebo je predpokladaná potreba intervencie akreditovaného subjektu.

---

⁴ Por. § 73 ods. 2, písm. c) bod 3 zákona č. 305/2005 Z. z.

V štádiu intervenčnom sociálny kurátor – ako zástupca orgánu SPODaSK poverený vedením prípadu spolupracuje so zainteresovanými subjektmi podľa závažnosti problému a miery ohrozenia dieťaťa, resp. rodiny (bez ohrozenia, nízka, stredná a vysoká miera ohrozenia).

Ak nie je znížená kvalita starostlivosti rodičov o dieťa, sociálny kurátor podľa potreby poskytne rodičom sociálne poradenstvo a informuje obec o potrebe vykonať v rodine opatrenia podľa § 10 zák. č. 305/2005.

Ak sociálny kurátor zistí, že sa v rodine vyskytli problémy pri plnení rodičovských povinností, resp. v primeranej starostlivosti o dieťa a vyhodnotí mieru ohrozenia na úrovni „bez ohrozenia“, resp. ako „nízku mieru ohrozenia“, pričom je potrebné pôsobiť skôr preventívne so zameraním na primárne predchádzanie vzniku a prehĺbovania krízových situácií v rodine, môže sociálny kurátor vo vlastnej pôsobnosti, resp. v spolupráci s akreditovanými subjektmi a obcou organizovať, resp. sprostredkovať účasť na programoch v zmysle § 10, ods. a-c) Zák. č. 305/2005 Z. z. Zároveň informuje obec o potrebe vykonať v rodine opatrenia podľa § 10, resp. zváži zapojenie akreditovaného subjektu do výkonu opatrení, prípadne uloží jednorazovo v rodine vhodné výchovné opatrenie, napríklad napomenutie či upozornenie, pričom formalizuje spoluprácu v pláne sociálnej práce.

V oblasti sekundárnej prevencie, zameranej na obmedzenie a odstraňovanie negatívnych vplyvov je úlohou sociálnej kurately spolupracovať najmä s poradensko-psychologickými zariadeniami, akreditovanými subjektmi, resp. mediátormi pri uplatňovaní opatrení podľa § 11, ods. 1-4) zákona č. 305/2005.

Ak je miera ohrozenia vyhodnotená na úrovni „stredná“ môže orgán SPODaSK uložiť výchovné opatrenie podľa §12, ods. 1, písm. a-d), najmä stanoviť dieťaťu povinnosť podrobiť sa odbornej diagnostike v špecializovanej ambulantnej starostlivosti, resp. zúčastniť sa na liečbe v špecializovanej ambulantnej starostlivosti (len na základe odporúčania lekára), alebo zúčastniť sa na výchovnom programe alebo na sociálnom programe. Pri výkone týchto opatrení SPODaSK spolupôsobí, resp. spolupracuje najmä s určeným akreditovaným subjektom alebo inými FO a PO, so školou, školským zariadením, zdravotníckym zariadením, obcou, náboženskými spoločnosťami, poradenskými inštitúciami a pod.

V prípade, že sa výchovné opatrenia uložené orgánom SPODaSK minú účinkom, môže sociálny kurátor podať návrh na súd na uloženie výchovných opatrení podľa § 37, ods. 3, písm. a-c) Zákona o rodine, pričom spolupracuje so súdom a spisuje, resp. podáva súdu návrhy a podnety vo veciach výchovy a výživy dieťaťa.

Ak je miera ohrozenia vysoká a je reálne riziko ohrozenia života a zdravia alebo priaznivého fyzického, psychického a sociálneho vývinu dieťaťa je potrebné urýchlene vykonať opatrenia zamerané na vyňatie dieťaťa z rodinného prostredia a jeho umiestnenie do náhradného prostredia (náhradná osobná starostlivosť § 45-47 Zákona o rodine (ďalej len „ZoR“), pestúnska starostlivosť § 48 ZoR, ústavná starostlivosť v zariadení na výkon rozhodnutia súdu

§ 54 ZoR). V tomto prípade orgán SPODaSK pri podávaní návrhov na vydanie neodkladného opatrenia podľa § 365 Zákona č. 161/2015 Z. z. Civilného mimosporového poriadku a pri konaní pred súdom spolupracuje s príslušným okresným súdom. Taktiež spolupracuje so súdom pri podávaní návrhov na vykonanie zásahu do rodičovských práv a povinností podľa § 38 a 39 ZoR, resp. ak nie je možné dieťa zveriť do náhradnej osobnej starostlivosti alebo do pestúnskej starostlivosti podáva návrh na nariadenie ústavnej starostlivosti podľa § 54 ods. a) ZoR, pričom v návrhu musí presne označiť zariadenie, do ktorého má byť dieťa umiestnené. Sociálny kurátor je taktiež povinný podávať súdu správy o plnení účelu rozhodnutia súdu o nariadení ústavnej starostlivosti, predbežného opatrenia alebo o uložení výchovného opatrenia.

Sociálny kurátor zastupuje práva dieťaťa v konaní pred súdom alebo správnymi orgánmi, ak je ustanovený za kolízneho opatrovníka podľa § 31 ZoR, opatrovníka, resp. poručníka maloletého podľa § 56-61 ZoR.

Sociálny kurátor spolupracuje s orgánmi činnými v trestnom konaní, súdom, obhajcom, prokurátorom, probačnými a mediačnými úradníkmi (bližšie v časti 2.2.1 a 3.2).

V prípade potreby zabezpečenia právneho poradenstva a právnej pomoci spolupracuje sociálny kurátor s advokátmi, ktorí poskytujú bezplatnú právnu pomoc v občianskom, rodinnom a pracovnom práve, napr. prostredníctvom Centra právnej pomoci. Bezplatnú právnu pomoc poskytujú taktiež poradne pre obeť násillia a týrané ženy, ktoré okrem psychologického, sociálneho poradenstva poskytujú i poradenstvo právne. Pri trestnoprávných veciach je obžalovanému poskytnutá možnosť požiadať o poskytnutie právneho zastupovania ex offo – čiže z úradnej povinnosti.

Vo všetkých etapách práce sociálneho kurátora/ky je dôležité využívanie spolupráce so **supervízorom** s ukončenou akreditovanou odbornou prípravou. Taktiež v prípade ak je potrebné zabezpečiť výkon opatrení sociálnej kurately metódami **psychoterapie**, spolupracuje sociálny kurátor s odborne spôsobilým psychoterapeutom, ktorý môže psychoterapiu podľa § 93, ods. 13 Zákona č. 305/2005 Z. z. vykonávať v ustanovenom rozsahu ako súčasť vykonávaných opatrení SPODaSK

Námet na praktické cvičenie

Na základe dvoch vybraných kazuistík a dostupných anamnestických údajov budú účastníci analyzovať problém, identifikovať mieru ohrozenia a pripravovať plán sociálnej práce s dieťaťom a jeho rodinou, vrátane zapojenia relevantných spolupracujúcich subjektov a spôsobov komunikácie s nimi.

ODPORÚČANÉ TEXTY K SAMOŠTÚDIU

Interná norma č. 099/2018 Postup orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pri vedení prípadovej práce. Bratislava: Ústredie PSVR.

1.3 Praktická príprava na proces zhodnotenia situácie klienta, plánovanie sociálnej práce, spisovanie návrhov, podaní, správ, vyjadrení na rozhodovaciu činnosť, na medzisektorovú a interdisciplinárnu spoluprácu

Námet na praktické cvičenie

Nácvik spisovania návrhov, podaní, správ, vyjadrení.

Praktický nácvik rozhodovacej činnosti na účely sociálnej kurately.

Praktický nácvik plánovania sociálnej práce.

Modelové situácie – účasť sociálneho kurátora na výsluchu, prípravnom konaní, na pojednávaní súdu, kladenie otázok vypočúvaným, predkladanie návrhov a doplnení, podávanie opravných prostriedkov, vznášanie námietok pri výsluchu, záverečná reč a pod.

1.4 Etické aspekty práce sociálneho kurátora

Sociálna práca nie je hodnotovo neutrálnou profesiou, ale profesiou založenou na hodnotách (Mátel, 2011, s. 194). Profesionálne hodnoty sociálnej práce sú identifikované v etických kódexoch, či už na úrovni medzinárodnej, národnej alebo na úrovni organizácie. Pre sociálneho kurátora je dôležité poznať základné etické dokumenty, aby ich princípy uplatňoval v profesionálnej praxi. Jedná sa najmä o:

- aktuálny [Etický kódex sociálneho pracovníka a asistenta sociálnej práce v Slovenskej republike](#) (Slovenská komora, 2021)
- medzinárodný etický kódex – dokument Medzinárodnej federácie sociálnych pracovníkov a Medzinárodnej asociácie škôl sociálnej práce [Vyhlásenie etických princípov](#) (IFSW / IASSW 2018);
- aktuálny [Etický kódex štátneho zamestnanca](#) (Vyhláška č. 400/2019 Z. z.).

Treba však podotknúť, že samotný etický kódex nemôže garantovať etické správanie. Toto vychádza z individuálnej zodpovednosti sociálnych pracovníkov.

Námet na praktické cvičenie

Účastníci dostanú nasledovné úlohy zamerané na identifikovanie kľúčových hodnôt v činnosti sociálneho kurátora: 1. Individuálna úloha – a) napíšte, ktoré hodnoty (cca 4) považujete dôležité pre činnosť sociálneho kurátora; b) ktoré dve z nich sú podľa vás najdôležitejšie; 2. Úloha vo dvojiciach – dohodnite sa, ktoré dve hodnoty sú pre činnosť sociálneho kurátora najdôležitejšie a prečo práve tieto dve... 3. Rovnaká úloha môže pokračovať v štvoriciach alebo v 3-4 väčších skupinách... Nakoniec sa stretnú všetci účastníci, aby sa spolu dohodli na 4 kľúčových hodnotách sociálneho kurátora. Reflexia môže byť na záver zameraná aj na to, akým spôsobom sa (ne)darilo vyjednávanie, čo napomohlo vyjednávaniu, v čom urobili kompromisy a pod.

Pri výkone môžu nastať situácie, ktoré patria do oblasti etických problémov alebo etických dilem. V priebehu vzdelávania je preto vhodné, aby sa diskusia zamerala na reflexiu prípadov eticky problémových alebo dilematických situácií a nastaveniu procesu eticky citlivého rozhodovania ([Mátel, 2012, s. 203-218](#); Mátel, 2016, s. 155-175). Podporu k niektorým etickým otázkam výkonu sociálnej práce ponúka Slovenská komora sociálnych pracovníkov a asistentov sociálnej práce, napr.:

- [Stanovisko k etickým otázkam sociálnej práce počas pandémie koronavírusu a ochorenia COVID-19](#) (Slovenská komora, 2021)

ODPORÚČANÉ TEXTY K SAMOŠTÚDIU

[Etický kódex sociálneho pracovníka a asistenta sociálnej práce v Slovenskej republike](#) (Slovenská komora, 2021)

[Vyhlásenie etických princípov](#) (IFSW / IASSW 2018)

[Etický kódex štátneho zamestnanca](#) (Vyhláška č. 400/2019 Z. z.)

MÁTEL, A. 2012. *Etika sociálnej práce*. Bratislava: VŠZaSp sv. Alžbety (kapitola 10 *Etická dilema*, s. 203-218)

MÁTEL, A. 2016. *Etické kódexy sociálnej práce*. Bratislava: Spoločnosť pre rozvoj sociálnej práce (kapitola 10 etické rozhodovanie, s. 155-175)

1.5 Supervízia

Supervízia je metóda kontinuálneho rozvoja profesionálnych spôsobilostí pracovníkov v pomáhajúcich profesiách a študentov týchto profesií, ktorý dosahuje za pomoci kvalifikovaného supervízora prostredníctvom reflexie, podpory, supervíznych metód a techník. Je prostriedkom skvalitňovania práce, poskytovania spätnej väzby, optimalizovania a overovania správnosti pracovných postupov, prevenciou syndrómu vyhorenia, poškodzovania klientov, hľadaním alternatív a efektívnych postupov v odbornej práci a jej riadení.

Supervíziu vnímame ako nástroj na zefektívnenie a zlepšenie práce sociálneho kurátora s klientom. Jej význam má dve hlavné zacielenia, na jednej strane zvyšuje profesionalitu v intervenciách smerovaných na klienta a na druhej strane, rovnako dôležitej, funguje ako nástroj prevencie syndrómu vyhorenia, upevnenia hraníc profesionálnej role sociálneho kurátora a zvnútorňovanie etických pravidiel v práci s klientom v pomáhajúcich profesiách. Či už hovoríme o supervízii individuálnej alebo skupinovej, stotožňujeme sa s vnímaním tejto metódy práce ako metódy zameranej na kolegiálnu výpomoc nezávislého odborníka, kde je supervízor skôr kolega, ktorý poskytuje nadhľad a námety na riešenie danej situácie.

Na základe skúseností z práce supervízorov vnímame ako najčastejšie a najpotrebnejšie témy supervízie:

- reflexiu najlepšieho záujmu dieťaťa;
- vysporiadanie sa s manipuláciou, agresivitou, úzkosťou či psychiatrickou alebo sociálnou diagnózou klienta;
- zvýšenie interdisciplinárnej spolupráce;
- zníženie napätia na pracovisku založeného na nedôvere či nepoznaní pracovných úloh celého kolektívu;
- zvýšenie a dbanie na ochranu údajov klientov;
- prevencia syndrómu vyhorenia;
- upevnenie princípov bezpečnosti práce, tak na psychologickú ako aj hygienickú úroveň;
- práca s protiprenosom, mýtami a zlepšením vedomostí sociálneho kurátora.

Obsahom vzdelávania bude individuálna a skupinová supervízia konkrétnych prípadov, ktoré riešia frekventanti v praktickom výkone. Supervízia bude prebiehať zvyčajne nepriamou formou, teda bez prítomnosti klienta. Pri skupinovej supervízii frekventanti predložia vlastné kazuistiky konkrétnych prípadov s verifikáciou správnosti postupov a rozširovania možností a alternatív práce, korekcie neefektívnych postupov a pod. Konkrétna forma supervízie (zameranie na proces, obsah, vzťah) bude závisieť od povahy jednotlivých prípadov.

Supervíziu môže vykonávať iba fyzická osoba, ktorá ukončila odbornú akreditovanú prípravu supervízora v oblasti sociálnej práce alebo poradenskej práce v rozsahu najmenej 240 hodín. Supervízor by mal byť zapísaný do [zoznamu akreditovaných supervízorov](#), ktorý vedie Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR. Odporúčame, aby sa výkon supervízie realizoval v súlade s [Etickým kódexom supervízie](#) (2018).

ODPORÚČANÉ TEXTY K SAMOŠTÚDIU

MÁTEL, A., SCHAVEL, M. 2019. *Supervize (nejen) v sociální práci a sociálních službách*. Praha: ISZV. alebo zborník z konferencie, ktorý tejto monografii predchádzal SCHAVEL, M., KUZYŠIN, B., HYNADIOVÁ, S. (Eds.) 2018. [Podoby supervízie a prevencia syndrómu vyhorenia](#). Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety.

VASKA, L. 2021. [Supervízia organizácie](#). Banská Bystrica: Belianum.

- VASKA, L., BROZMANOVÁ, GREGOROVÁ, A., VRŤOVÁ, J. 2020. [Modely supervízie organizácie](#). Banská Bystrica: Belianum.
- VASKA, L., VRŤOVÁ, J. (Eds.). 2020. [Vedecké odpovede na aktuálne otázky supervízie v sociálnej práci](#). Banská Bystrica: Belianum.
- GAŽÍKOVÁ, E. 2019. Syndróm vyhorenia v kontexte činností pracovníkov oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Nitra: UKF.
- GABURA, J. 2018. *Supervízia v pomáhajúcich profesiách*. Nitra: UKF.
- SCHAVEL, M., HUNYADIOVÁ, S., KUYZŠIN, B. *Supervízia v sociálnej práci. Teória, prax a výskum*. Bratislava: Spoločnosť pre rozvoj sociálnej práce.
- VASKA, L., ČAVOJSKÁ, K. 2012. [Supervízia u začínajúcich profesionálov vo výkone sociálnej práce](#). Bratislava: IRIS.

1.6 Sociálna patológia

Z hľadiska typológie klientov, s ktorými sa stretávajú odborní zamestnanci orgánu SPODaSK pri výkone opatrení sociálnej kurately detí alebo sociálnej kurately dospelých, resp. sociálni pracovníci vykonávajúci sociálnu prácu s cieľovými skupinami sociálnej kurately, patria najmä dve cieľové skupiny:

- a) klienti so sociálno-patologickým správaním;
- b) klienti so sociálno-ekonomickými problémami.

V súčasnosti pod výrazom sociálna patológia rozumieme (Mátel, 2013, s. 8):

1. Súbor takých javov v spoločnosti, ktoré vykazujú znaky deviácie (odchýlky od normy) a zároveň sú spoločensky nežiaduce.
2. Subodbor a systematickú náuku viacerých vedných disciplín, najmä sociológie, sociálnej práce, kriminológie a sociálnej pedagogiky, ktorého predmetom skúmania sú deviantné, spoločensky škodlivé javy v spoločnosti.

Rozlišujeme pritom sociálnu patológiu ako jav od osoby, ktorá ho spôsobuje. Z hľadiska terminológie sociálnej práce sa zvyčajne používa označenie **osoba s rizikovým správaním**. Pri komunikácii o týchto osobách je dôležité používanie terminológie, aby sme klientov neetiketizovali a nedepersonalizovali, napr.

<i>nesprávne: alkoholik</i>	<i>vhodnejšie: osoba závislá od alkoholu</i>
<i>neprávne: bezdomovec</i>	<i>vhodnejšie: človek bez domova</i>

Pri komunikácii s týmito osobami je z hľadiska diagnostiky dôležité pomenovanie rizikového správania, ale bez toho, aby sa ono stalo stredobodom záujmu sociálneho pracovníka.

Ak zameriame pozornosť na patológiu, podporujeme patológiu, ak zameriame pozornosť holisticky na silné stránky človeka, podporujeme jeho silné stránky.

Sociálna práca ako praktická činnosť a pomáhajúca profesia sa usiluje o prevenciu a elimináciu sociálno-patologických javov v spoločnosti, pričom predmetom jej záujmu sú z hľadiska systémového prístupu:

- a. jednotlivec, rodina, skupina alebo komunita, ktorí vykazujú deviantné a spoločensky nežiaduce správanie (*aktéri*);
- b. jednotlivec, rodina alebo skupina, ktorých život, dôstojnosť alebo integrita sú dôsledkami takeéhoto správania postihnuté (*obete, spolu-závislí* a pod.);
- c. spoločenské prostredie, v ktorom sa dané správanie vyskytuje.

Aby sociálny kurátor vedel rozlíšiť, či správanie jedinca alebo skupiny je v súlade s normami spoločnosti alebo z nich vybočuje (teda je *normálne*, resp. *konformné*), je nevyhnutné aktuálne normy dobre poznať. Vybočenie z normy ešte a priori neznamená to, že správanie musí byť protispoločenské a sociálno-patologické. V zásade jestvuje niekoľko škál odlišného správania, resp. reakcií jedinca alebo skupiny na príslušnú spoločenskú normu (por. Ondrejko, 2009, s. 35):

1. *Provokujúce správanie*
2. *Nonkonformné správanie*
  - a. *disociálne správanie*
  - b. *asociálne správanie*
  - c. *antisociálne správanie*:
    - i. *delikventné*
    - ii. *kriminálne*

Tieto škály je vhodné poznať, aby sociálny kurátor mohol rozlíšiť intenzitu porušovania normy a zvoliť účinnú stratégiu pomoci. Rozlíšenie je potrebné aj vzhľadom na možnosti sieťovania a spolupráce s kompetentnými inštitúciami a profesionálmi. Napríklad v prípade asociálneho správania má polícia obmedzené možnosti zásahu z hľadiska sankcií, skôr je potrebná intervencia sociálnej práce. V prípade antisociálneho správania je spolupráca s políciou nevyhnutná.

K sociálnej patológii sa zvyčajne zaraďujú mnohé javy, ktoré je možné klasifikovať a rozlišovať podľa veku, symptómov, dôsledkov a povahy agresivity. Kombináciou týchto kritérií môžeme rozlíšiť:

- závislosti
  - látkové (napr. od drog, alkoholu, liekov a pod.)
  - nelátkové (napr. od internetu, hier, práce, nakupovania a pod.)
  - od kultu a siekt
- agresia a násilie
  - voči sebe – samovražednosť
  - voči iným osobám
    - kriminalita a delikvencia
    - domáce násilie (vrátane CAN syndrómu, EAN syndrómu)
    - v školách – šikanovanie
    - na pracovisku – mobbing a bossing

- na štadiónoch – chuligánstvo športových fanúšikov
- voči iným skupinám
  - xenofóbia a rasizmus
  - extrémistické skupiny.

Podľa typológie klientov v sociálnej práci rozlišujeme od sociálnej patológie oblasť **sociálno-ekonomických problémov**, kde patria:

- nezamestnanosť,
- chudoba,
- bezdomovectvo.

Námet na praktické cvičenie

Účastníci z vlastnej praxe uvedú konkrétne kazuistiky a ostatní sa snažia identifikovať a) o aký druh správania vzhľadom na normu išlo; b) aká norma bola porušená.

ODPORÚČANÉ TEXTY K SAMOŠTÚDIU

MÁTEL, A., SCHAVEL, M. 2011. [Aplikovaná sociálna patológia v sociálnej práci](#). Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety.

MÁTEL, A. 2015. [Sociálna patológia a prevencia vybraných sociálno-patologických javov](#). Bratislava: Spoločnosť pre rozvoj sociálnej práce.

FISCHER, S., ŠKODA, J. 2014. *Sociální patologie*. Praha: Grada.

ONDREJKOVIČ, P. a kol. 2009. *Sociálna patológia*. Bratislava: Veda.

1.6.1 Teoretické koncepty vzniku deviantného správania

V súčasnosti jestvuje nesmierne množstvo teórií, ktoré sa pokúšajú o vysvetlenie vzniku a udržiavania deviantného správania v spoločnosti. Otázkou je, prečo je potrebné ich uvádzanie pri špecializačnom vzdelávaní? Žiadna systematická a koncepčná sociálna práca nemôže byť orientovaná výhradne na elimináciu negatívnych dôsledkov sociálno-patologického správania, ktoré sa už vyskytlo. Okrem pomoci, podpore, sprevádzaní, posilňovaní a zmocňovaní sociálnych klientov, u ktorých bol diagnostikovaný aspoň jeden prejav sociálnej patológie, je nevyhnutné zamerať sa aj na prevenciu a systémovú elimináciu deviácií na všetkých úrovniach sociálnej politiky. Na to je nevyhnutné spoznávanie príčin vzniku deviantného správania a mechanizmy jeho udržiavania v spoločnosti. Všetky teórie je možné rozdeliť do dvoch základných skupín podľa toho, kde hľadajú pôvod / príčinu deviantného a sociálno-patologického správania:

1. V človeku (otázka: Kde je v človeku chyba?)
  - a) v jeho biologickej štruktúre – biologické teórie;
  - b) v jeho psychike – psychologické a psycho-sociálne teórie;
2. V spoločnosti – sociologické teórie (otázka: Kde je v spoločnosti chyba?)

Mnohé z predstavených teórií deviácie vznikli ako jednofaktorové, čiže orientovali sa na jednu príčinu, ktorú považovali za ústrednú a zásadnú. V súčasnosti prevláda skôr multifaktorový a multidisciplinárny prístup. Sociálne deviácie nemajú len jednu, ale viacero príčin. Tieto sa navzájom kombinujú a ovplyvňujú. Preto môžu byť skúmané z pozície rozličných vedných disciplín. Tieto sa môžu navzájom dopĺňať a obohacovať.

BIOLOGICKÉ TEÓRIE

Z hľadiska biologických teórií prevládajú najmä dedičné teórie, akými sú: Lombrosova teória vrodeného zločincina, štúdie kriminálnych rodín, dvojčiat (*genealogické štúdie, adopčné štúdie, štúdie zamerané na chromozómové abnormality*). Do skupiny biologických teórií patria aj *endokrinologické teórie a neurofyziologické teórie*.

Pre sociálneho kurátora je prínosom v práci, ak v rámci anamnestického šetrenia spozná aj základné informácie o zdravotnom stave klienta a jeho rodinných príbuzných. Sociálni kurátori by mali v rámci holistického prístupu ku klientom s diagnostikovanou sociálnou patológiou dôsledne prihliadať na ich zdravotný stav. V procese sociálnej anamnézy je vhodné s klientmi komunikovať o výskyte deviantného správania v jeho biologickej rodine (napr. v sociálnej práci s klientmi závislými od alkoholu alebo drog). Poznanie genealógie kriminálneho alebo delikventného správania môže byť dôležitou súčasťou penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti. Pri niektorých sociálno-patologických javoch (napr. suicidalita, bezdomovectvo, závislosti) môže výskyt daného nežiaduceho správania v rodine klienta ovplyvniť výber metód intervencie.

PSYCHOLOGICKÉ A PSYCHO-SOCIÁLNE TEÓRIE

Psychologické teórie za rozhodujúci faktor, ktorý vyvoláva deviantné správanie, považujú ľudskú psychiku a duševné pochody človeka. Psychológovia veľmi úzko nadväzujú na poznatky biológie a psychiatrie. Zo psychiatrie prijali rozlišovanie duševných porúch na:

- organické – ich príčinu je možné zistiť v centrálnom nervovom systéme;
- funkčné – poznáme narušené správanie, čiže defekt funkcie, ale nie jeho fyziologickú príčinu (najmä neurózy).

Z tejto skupiny teórií sa najčastejšie uvádzajú:

- *teória poruchy osobnosti;*
- *teória o nízkej inteligencii;*
- *teória učenia.*

Medzi ďalšie sociálno-psychologické faktory ovplyvňujúce vznik deviantného správania boli označené napríklad poruchy socializácie v ranom detstve, poruchy komunikácie medzi deťmi a rodičmi, patologická štruktúra rodiny atď. Z hľadiska holistického prístupu ku klientom je dôležité, aby sociálni kurátori venovali dostatočnú pozornosť psychike klientov, ich osobnosti, inteligencii a mentálnym schopnostiam. V rámci terapie viacerých sociálno-patologických javov je dôležitá interdisciplinárna spolupráca sociálnych pracovníkov so psychológmi. Vzhľadom na psychologické teórie príčin deviantného správania je vhodné v rámci anamnézy venovať zvýšenú pozornosť informáciám o osobách a skupinách, ktoré mohli byť pre klientovo správanie modelom a vzorom k napodobovaniu. Identifikácia a spoznávanie mechanizmov naučeného deviantného správania môže byť nápomocná pre liečbu terapiou a modelovanie nových nedevariantných vzorcov správania.

Námet na praktické cvičenie

V rámci vizualizácie je veľmi dobré použiť techniku genogramu (rodostromu). Na základe kazuistiky frekventanti výcviku vizualizujú genogram klienta, kde budú identifikované biologické, psychologické a psycho-sociálne determinanty, ktoré mohli ovplyvniť deviantné správanie jedinca.

SOCIOLOGICKÉ TEÓRIE

Kým biologické a psychologické teórie vychádzajú z analýzy jedincov, u ktorých sa prejavuje deviantné správanie, sociologický prístup zdôrazňuje vplyv spoločnosti na tento druh správania. V súčasnosti prevláda pri skúmaní a štúdiu deviácií práve sociologické hľadisko, a to nielen v sociológii, ale aj kriminológii, v sociálnej práci a sociálnej pedagogike. Rozlišovať môžeme najmä:

- *teóriu sociálnej dezorganizácie,*
- *teórie subkultúry a kontrakultúry,*
- *teóriu sociálnej kontroly,*
- *teóriu anómie,*
- *etiketizačnú teóriu (teóriu labellingu).*

Námet na diskusiu

Rozdeľte si jednotlivé sociologické teórie deviácie do skupín a diskutujte: a) Je možné ich aplikovať na niektoré cieľové skupiny sociálnej kurately? b) Stretli ste sa v praxi s prípadmi, ktoré je možné vysvetliť na základe danej teórie? c) Aké implikácie pre prax prináša daná teória?

ODPORÚČANÉ TEXTY K SAMOŠTÚDIU

- MÁTEL, A., SCHAVEL, M. 2011. [Aplikovaná sociálna patológia v sociálnej práci](#). Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety.
- MÁTEL, A. 2015. [Sociálna patológia a prevencia vybraných sociálno-patologických javov](#). Bratislava: Spoločnosť pre rozvoj sociálnej práce.
- MUNKOVÁ, G. 2013. *Sociální deviace: přehled sociologických teorií*. Plzeň: Aleš Čeněk.
- URBAN, L., DUBSKÝ, J., BAJURA, J. *Sociální deviace*. Plzeň: Aleš Čeněk.

1.7 Teórie psychopatológie

Patopsychológia je psychológiou duševne chorých osôb. Podľa Kondáša (1986 In Hartl, Hartlová, 2009) sa zaoberá duševným životom psychicky chorého človeka a psychologickými činiteľmi, ktoré ovplyvňujú priebeh a liečenie choroby. Podľa Fleškovej a Karikovej (2004) sú poznatky patopsychológie zamerané na podrobnú analýzu faktorov, ktoré môžu viesť k patologickému vývinu osobnosti a využívajú sa v konkrétnych oblastiach prevencie.

Z psychologického hľadiska je dôležité poznanie vlastností normality, ktorými sú najmä (Nolen-Hoekseman et al., 2012, s. 625-626):

1. Primerané vnímanie reality.
2. Schopnosť ovládať svoje správanie.
3. Sebaúcta a akceptácia.
4. Schopnosť nadväzovať láskyplné vzťahy.
5. Činorodosť.

Vágnerová (2014) uvádza nasledovný stručný prehľad porúch jednotlivých psychických funkcií:

1. Poruchy vedomia a pozornosti
2. Poruchy vnímania
3. Poruchy myslenia
4. Poruchy pamäte
5. Poruchy reči
6. Poruchy emócií
7. Poruchy konania, motivácie a vôle
8. Poruchy osobnosti

Svetová zdravotnícka organizácia zverejňuje Medzinárodnú klasifikáciu chorôb a pridružených zdravotných problémov [MKCH-10](#), kde sú uvedené aj duševné poruchy a poruchy správania (F00-F99), ktoré sa rozdeľujú na

F00-F09 Organické duševné poruchy vrátane symptomatických

F10-F19 Poruchy psychiky a správania zapríčinené užívaním psychoaktívnych látok

F20-F29 Schizofrénie, schizotypové poruchy a poruchy s bludmi
F30-F39 Poruchy emotivity [afektívne]
F40-F48 Neurotické poruchy, poruchy podmienené stresom a somatoformné poruchy
F50-F59 Poruchy správania s telesnými poruchami a faktormi
F60-F69 Poruchy osobnosti a správania dospelých
F70-F79 Duševná zaostalosť [mentálna retardácia]
F80-F89 Poruchy psychického vývinu
F90-F98 Poruchy správania a emotivity so zvyčajným začiatkom v detstve a počas dospelovania
F99-F99 Duševné poruchy, bližšie neurčené

Z hľadiska foreznej (súdnej) psychológie uvádza Heretik (2004) nasledovné forezne významné psychické poruchy, ktorých základné symptómy by mal poznať aj sociálny kurátor.

1. Psychoreaktívne stavy
  - 1.1 Abnormálne reakcie
  - 1.2 Reaktívne stavy a vývoje
  - 1.3 Neurózy
2. Poruchy osobnosti (psychopatie)
  - 2.1 Paranoidná porucha osobnosti
  - 2.2 Schizoidná porucha osobnosti
  - 2.3 Dissociálna porucha osobnosti
  - 2.4 Emočne nestabilná porucha osobnosti
  - 2.5 Histriónska porucha osobnosti
3. Psychózy
  - 3.1 Afektívne poruchy
    - 3.1.1 Depresívna epizóda
    - 3.1.2 Manická epizóda
  - 3.2 Schizofrénia
4. Mentálna retardácia
  - 4.1 Mentálna subnorma
  - 4.2 Ľahká mentálna retardácia
  - 4.3 Stredne ťažká a ťažká mentálna retardácia
5. Psychické poruchy podmienené organickým poškodením CNS
  - 5.1 Epilepsia
  - 5.2 Demencia
6. Niektoré psychické poruchy detského veku

Foreznopsychologické problémy závislosti od psychotropných látok, nekonzumné (nelátkové) závislosti a sexuálne poruchy uvádza osobitne.

Námet na diskusiu

Predstavenie konkrétnych kazuistík (prípadov) z praxe, kde bol identifikovaný významný vplyv psychických porúch na sociálno-patologické správanie dieťaťa alebo dospelého. Diskusia môže byť smerovaná aj na dôležitosť spolupráce sociálneho kurátora so psychiatrom a psychológom.

ODPORÚČANÉ TEXTY K SAMOŠTÚDIU

DUBAYOVÁ, T. 2016. [*Patopsychológia detí so psychosociálnym narušením pre pedagógov*](#). Prešov:

Vydavateľstvo Prešovskej univerzity.

VÁGNEROVÁ, M. 2014. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál.

HERETIK, A. 2004. *Forenzná psychológia pre psychológov, právnikov, lekárov a iné pomáhajúce profese*. Bratislava: SPN.

2. MODUL: Sociálna kuratela detí

Zameranie modulu

Modul 2 je zameraný na teoretické vymedzenie základných východísk konkrétnych sociálno-patologických javov a praktický nácvik preventívnych, diagnostických, poradenských a intervenčných postupov, ktoré môže sociálny kurátor vo svojej práci s deťmi a mládežou využívať. Obsahovo je zameranie vzdelávacieho modulu diferencované na problematiku sociálnej patológie v školskom a rodinnom resp. náhradnom prostredí – najmä na oblasť násilia páchaného na deťoch a deťmi, šikanu, záškoláctvo, úteky, delikvenciu, špecifiká práce s deťmi s poruchami správania a s deťmi závislými od drog alebo od iných závislostí.

V súlade s § 16 zákona č. 305/2005 Z. z. a IN č. 061/2019 sociálnu kuratelu detí zabezpečuje orgán SPODaSK vykonávaním opatrení najmä pre:

- a) maloletého, ktorý sa dopustil páchania činu inak trestného,
- b) mladistvého páchatel'a trestnej činnosti alebo mladistvého podozrivého z páchania trestnej činnosti,
- c) dieťa, ktoré sa dopustilo priestupku,
- d) dieťa, ktoré je členom skupiny, ktorá ho svojim negatívnym vplyvom ohrozuje,
- e) dieťa zneužívajúce drogy alebo dieťa závislé od drog,
- f) dieťa hrajúce hazardné hry alebo dieťa závislé od hazardných hier, internetu, počítačových hier a iných hier,
- g) dieťa, u ktorého sa pre poruchy správania prejavujú problémy najmä v škole, v skupinách, vo vzťahoch s inými deťmi, rodičmi alebo inými plnoletými fyzickými osobami,
- h) dieťa, u ktorého sa prejavujú poruchy správania zanedbávaním školskej dochádzky, útekmi z domu alebo zo zariadenia, v ktorom je umiestnené,
- i) dieťa, u ktorého sa neprejavili problémy v správaní ani poruchy správania, avšak jeho jednorazové správanie alebo krátkodobé správanie vyžaduje pre svoju závažnosť alebo neprimeranosť pomoc.

Vykonávaním opatrení orgán SPODaSK poskytuje a zabezpečuje pomoc dieťaťu s poruchami správania v závislosti od povahy a závažnosti poruchy správania dieťaťa a situácie, v ktorej sa dieťa nachádza.

2.1 Teoretické východiská porúch psychického, fyzického a sociálneho vývoja dieťaťa

2.1.1 Násilie páchané na deťoch (CAN syndróm)

Niektoré opatrenia orgánu SPODaSK sú rovnaké pre obidve oblasti, t. j. pre sociálnoprávnu ochranu detí, aj pre sociálnu kuratelu. Rozhodujúcimi pre posúdenie, či sa jedná o opatrenia jednej alebo druhej zložky, sú hmotnoprávne podmienky upravené zákonom č. 305/2005 Z.

z. Pre vysvetlenie možno uviesť ako príklad úlohy orgánu SPODaSK pri zabezpečení sústavnej ochrany detí, ktoré plní rovnako sociálnoprávna ochrana detí aj sociálna kuratela detí podľa povahy riešenia situácie. Príkladom môžu byť aj výchovné opatrenia, napr. ak rodičia zanedbávajú starostlivosť o dieťa do takej miery, že je potrebné prijať niektoré z výchovných opatrení, bude sa spravidla jednať o opatrenie sociálnoprávnej ochrany detí, ak sa však prejavujú u dieťaťa poruchy správania alebo dieťa pácha trestnú činnosť, bude sa spravidla jednať o výchovné opatrenie v rámci sociálnej kurately (por. Mrázková, Šebová, 2002). V rámci vzdelávacieho programu v tejto súvislosti považujeme za dôležité, aby aj sociálni kurátori mali vedomosti o dôležitých aspektoch týrania, zneužívania a zanedbávania dieťaťa a spôsobilosti k práci s nim.

Zdravotnícka komisia Rady Európy v roku 1992 definovala CAN syndróm ako „poškodenie fyzického, psychického alebo sociálneho stavu a vývoja dieťaťa, ktoré vzniklo dôsledkom nie náhodného konania rodičov alebo inej dospeléj osoby, hodnotené v danej spoločnosti ako neprijateľné. Zahŕňa pritom viaceré diagnostických kategórií, akými sú fyzické týranie, psychické týranie, sexuálne zneužívanie, šikanovanie, systémové (inštitucionalizované) týranie, sekundárnu viktimizáciu a Münchhausenov syndróm by proxy“ (Mátel, Schavel et al., 2011, s. 223).

V rámci 3. modulu vzdelávacieho programu sa samostatne venujeme problematike domáceho násillia v partnerských vzťahoch, preto na tomto mieste uvádzame len tie medzinárodné a národné dokumenty, ktoré sú špecificky zamerané na deti ako obeť násillia.

- [Dohovor OSN o právach dieťaťa](#) (1989), užitočná je aj jeho skrátaná verzia [detskou rečou](#), [Všeobecný komentár č. 13](#) (právo dieťaťa na ochranu pred všetkými formami násillia), [Všeobecný komentár č. 8](#) (právo dieťaťa na ochranu pred telesnými trestami);
- [Dohovor Rady Európy o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním a sexuálnym zneužívaním](#) /Lanzarotský dohovor/ (2007, SR ratifikovala 2016);
- [Program Európskej únie v oblasti práv dieťaťa](#) (2011);
- [Národná stratégia na ochranu detí pred násillím](#) (2014) a jej [aktualizácia](#) (2019).

Výskytu CAN syndrómu sa u nás venuje štúdia [Prevalencia násillia páchaného na deťoch v Slovenskej republike](#) (Fico, 2013). Následky traumy na psychiku dieťaťa uvádza [video](#) (Bagarič, 2019). Dopady stresu na dieťa a jeho budúci život a zdravie uvádza ďalšie [video](#) (Truchlý, 2019). Inšpiratívnu [brožúru](#) pre týrané, zneužívané a zanedbávané deti vydalo OZ Náruč (2010).

Sociálni kurátori majú kompetenciu, aby pri výkone svojej práce používali metódy a techniky sociálnej práce s deťmi so syndrómom CAN. Medzi ne patria:

➤ **(Sociálna) diagnostika syndrómu CAN** – sociálna kuratela detí má vo svojej kompetencii vykonávať opatrenia dieťaťu, u ktorého sa prejavujú poruchy správania

problémami v škole, v skupinách, vo vzťahu s inými deťmi, zanedbávaním školskej dochádzky, útekmi z domu a pod. Tieto symptómy môžu – spolu s ďalšími príznakmi – implikovať inú primárnu príčinu porúch správania dieťaťa, ktorou môže byť aj syndróm CAN. Sociálni kurátori preto potrebujú poznať všetky dôležité príznaky týrania, zneužívania alebo zanedbávania dieťaťa (por. [Odborné usmernenie MZ SR o príznakoch a diagnostike zanedbávania, týrania alebo zneužívania maloletej osoby...](#), 2012; [Konateľ proti násiliu na ženách a deťoch](#), 2008). V rámci organizačnej štruktúry úradov PSVR, psychologické posúdenie zabezpečuje referát PPS a sociálnu diagnostiku oddelenie SPODaSK. Táto sa vykonáva (IN Ústredia PSVaR 071/2010):

- osobnou návštevou rodiny dieťaťa a pohovorom s rodičmi alebo osobami, ktorým je dieťa zverené do osobnej starostlivosti, starými rodičmi, súrodencami, ako aj so samotným dieťaťom;
- konzultáciou s ošetrojúcim lekárom dieťaťa a zabezpečením vyšetrenia dieťaťa po somatickej, ako aj po psychickej stránke;
- zabezpečením ďalších informácií zo školského zariadenia, ktoré dieťa navštevuje, susedov, príbuzných, správcu obce a pod.

Podozrenie z trestného činu týrania blízkej a zverenej osoby orgán SPODaSK oznámi orgánom činným v trestnom konaní, čiže prokurátorovi alebo polícii. S nimi v priebehu vyšetrovania aktívne spolupracuje.

V prípade ohrozených detí sa v minulosti až príliš rýchlo využívala inštitucionálna starostlivosť bez toho, aby sa predtým starostlivo preskúmalo, ktorá osoba alebo osoby dieťa ohrozujú a ktoré ho chránia a sú preň oporou. Ak je agresorom jeden z rodičov, druhý rodič môže byť pre dieťa oporou, hoci ho doposiaľ nedokázal náležite brániť. Veľmi dôležitými osobami v prípadoch CAN syndrómu sú súrodenci a často aj starí rodičia alebo iní rodinní príbuzní. Pre pracovníkov sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately je preto prioritnou úlohou rozlíšiť osobu/y ohrozujúce život a zdravý vývoj dieťaťa od tých, ktorí ho ochraňujú. Život a bezpečie dieťaťa sú zásadne dôležitými, ale traumy môžeme dieťaťu spôsobiť aj tým, keď prerušíme väzbu na osobu, ktorá je preň oporou. Dôležité je preto aj právo dieťaťa žiť vo svojej rodine, s osobami, ku ktorým je citovo pripútané.

Námet na tréning

1. Nácvik identifikovania príznakov syndrómu CAN.
2. Nácvik vedenia diagnostického rozhovoru. Používanie diagnostických techník „Stavanie múru“, „Na čo to je?“, „Čo je to?“, „Hlasovanie“, „Kresba rodiny“, „Začarovaná rodina“, „Kreslenie tela“.
3. Nácvik pohovoru s: a) rodičmi alebo príbuznými v prípade podozrenia z týrania dieťaťa; b) s učiteľmi alebo inými zamestnancami školského zariadenia.

➤ **Krízová intervencia** – poskytovaná ambulantnou alebo terénnou formou v spolupráci s políciou, ďalšími profesionálmi a inštitúciami pomoci. Za týmto účelom je vhodné mať vizualizovanú regionálnu sieť pomoci ohrozeným deťom (napr. [Kontakty a linky pomoci pre deti Michalovce](#)). Do tejto siete môžeme uviesť aj národné linky:

- bezplatnú anonymnú telefonickú krízovú linku pre deti aj mládež [Linka detskej istoty \(116 111\)](#), v obmedzenom čase aj formou chatu alebo e-mailu potrebujem@pomoc.sk
- psychologickú a sociálnu pomoc v krízových situáciách prostredníctvom internetu poskytuje on-line [IPčko.sk chatová poradňa pre mladých](#), resp. [emailová poradňa](#).

Námety na tréning

1. Modelové situácie krízovej intervencie.
2. Návrat techniky „analýzy príčin krízy“.

➤ **Sociálna práca s rodinou v jej prirodzenom prostredí** – neznamená to len „šetrenie rodiny a jej pomerov“, ale komplexné hodnotenie uspokojovania potrieb dieťaťa. Inšpiratívna je metodika vypracovaná ministerstvom zdravotníctva vo Veľkej Británii, kde sa prihliada na tri základné oblasti hodnotenia – vývojové potreby dieťaťa; rodičovské schopnosti; rodinné faktory a faktory prostredia (pozri schéma 1; por. Vrtbovská, 2005; Mátel, Hardy, 2014, s. 123-130).

➤ Dôležitou metódou je aj **sanácia rodiny** (§ 10 zákona č. 305/2005 Z. z.), zvlášť v prípade zanedbávania detí, túto môže sociálny kurátor realizovať v spolupráci s akreditovanými subjektmi (napr. Úsmev ako dar a iné). Účinným nástrojom, v rámci dôsledného sieťovania a koordinovania pomoci, sú **rodinné skupinové konferencie** (por. Miklošková, 2010; Jurtíková, 2013) resp. **prípadové konferencie**.

Námety na tréning

1. Praktický nácvik hodnotenia ohrozenia dieťaťa.
2. Praktický nácvik rodinnej skupinovej konferencie / prípadovej konferencie.

ODPORÚČANÉ TEXTY K SAMOŠTÚDIU

MYDLÍKOVÁ, E. a kol. 2013. [Príručka o syndróme CAN](#). Bratislava: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR.

ÚPSVaR Košice. 2020. [Manuál pre identifikáciu syndrómu CAN](#).

MYDLÍKOVÁ, E. a kol. 2019. *A zrodilo sa zlo*. Trnava: Typi Universitatis Tynnaviensis.

VARGOVÁ, M. a kol. 2020. [„Trauma v detstve... čo ďalej?“](#). *Zborník z konferencie*. Warszawa: Collegium Humanum – Szkoła Główna Menedżerska.

FUCHSOVÁ, K. 2009. *Týrané dieťa*. Bratislava: Iris.

IN 071/2010 [Vykonávanie opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pre maloleté obete násilia páchaného v rodinách](#). Bratislava: Ústredie PSVR.
Interná norma č. 061/2019. *Sociálna kuratela detí*. Bratislava: Ústredie PSVR.

Schéma 1 Oblasti hodnotenia ohrozenia dieťaťa

Zdroj: Racek, J., Solařová, H., Svobodová, A. (2014, s. 11)

2.1.2 Sekundárna viktimizácia detí

Viktimizácia, ktorá sa nevyskytuje ako priamy dôsledok trestného činu, ale prostredníctvom reakcie inštitúcií a jednotlivcov voči obeti sa nazýva sekundárna (opätovná) viktimizácia. Zlé zaobchádzanie zo strany systémov – paradoxne niekedy vytvorených na pomoc a ochranu detí – patrí do oblasti zlého zaobchádzania alebo zanedbávania detí, a teda je súčasťou syndrómu CAN. Medzi prejavy sekundárnej viktimizácie patrí: odopieranie dieťaťu práva na informácie; jeho právo na to, aby jeho názory boli vypočuté; svojvoľné odtrhnutie detí od rodičov; stres detí následkom ich styku so súdnym systémom; odopieranie práv rodičov na informácie a na účasť na rozhodnutiach všade, kde je to v súlade s blahom dieťaťa a pod.

Aj pre sociálneho kurátora je dôležité vedieť „[Ako reagovať, keď sa Vám dieťa zdôverí o násilí](#)“:

- uverte dieťaťu a venujte mu plnú pozornosť,
- nevyšetrujte, iba aktívne počúvajte,
- nevytvárajte dohady,
- zachovajte pokoj,
- nevzbudzujte v dieťati pocit viny,
- ubezpečte dieťa, že je správne, že vám povedalo, čo sa stalo,
- nedávajte dieťaťu sľuby, ktoré nemôžete dodržať,
- dohodnite s dieťaťom ďalšie kroky,

- vysvetlite dieťaťu, prečo môže byť potrebná odborná pomoc/ sprevádzanie po dlhšiu dobu,
- po skončení rozhovoru vyhotovte písomný záznam.

Pre prácu zamestnanca SPODaSK je dôležité aj porozumenie [kontrainduktívnej reakcii obetí násilia](#) (Karkošková, 2015, 2020). Reakcie obetí sa môžu na prvý pohľad javiť ako nesprávne, nezmyselné, nelogické. V skutočnosti však ide o normálne reakcie v nenormálnych okolnostiach, v ktorých sa obeť ocitli.

ODPORÚČANÉ TEXTY K SAMOŠTÚDIU

KARKOŠKOVÁ, S. 2020. [Kontrainduktívne reakcie obetí násilia](#). Bratislava: Národné koordináčne stredisko pre riešenie problematiky násilia na deťoch.

[Ako reagovať, keď sa Vám dieťa zdôverí o násilí](#). Bratislava: Národné koordináčne stredisko pre riešenie problematiky násilia na deťoch.

2.1.3 Deti ako nepriame obeť domáceho násilia (voči ich matkám)

Deti nemusia byť vždy priamymi obeťmi fyzického alebo sexuálneho násilia. Môžu byť svedkami násilia konaného voči inej osobe v rodine. V takýchto prípadoch je potrebné si uvedomiť, že ako svedkovia násilia sú vždy aj obeťmi psychického násilia. Sociálni kurátori by preto mali ([Stanovisko EESC, 2006](#); [Mátel In Svrčinová et al., 2009](#)):

- poznať príznaky (symptómy) skutočnosti, že boli svedkami násilia v rodine;
- poznať dôsledky skutočnosti, že sú svedkami násilia v rodine;
- identifikovať mieru rizika ich vlastného ohrozenia;
- uplatňovať formy pomoci deťom, ktoré boli svedkami násilia voči blízkej osobe (napr. sieťovaním a koordináciou profesionálnej pomoci; zabezpečením citlivého výsluchu maloletej alebo mladistvej osoby, ak je tento nevyhnutný; zapájaním dieťaťa do výchovných, sociálnych alebo výchovno-rekreačných skupinových programov – špecificky zameraných aj na násilie v rodine).

V mnohých oblastiach života prichádza k extrémnemu modelovaniu násilia ako formy bežnej komunikácie a vzťahov medzi ľuďmi. Dieťa sa stáva svedkom násilia v rodine, ba neraz i obeťou tohto násilia. Vzniká prvý model násilia ako normy správania, ktorý postupne prenáša do vlastného správania. Svedok / obeť násilia sa môže stať agresorom.

Námety na tréning

1. Návčik a) prípravy na výsluch maloletej osoby; b) spolu s príslušníkom PZ návčik výsluchu maloletej osoby. 2. Zostavenie náplne výchovného, sociálneho alebo výchovno-rekreačného skupinového programu so špecifickým zameraním na prevenciu násilia v rodine. Diskusia o príkladoch z dobrej praxe akreditovaných subjektov.

ODPORÚČANÉ TEXTY K SAMOŠTÚDIU

[Stanovisko EESC Deti ako nepriame obeť domáceho násillia](#) (EÚ, 2006);

MÁTEL, A. 2009. [Deti – nepriame obeť domáceho násillia voči ženám](#). In: Švrčinová, L. et al. (Eds.) *Problémy súčasnej rodiny a náhradní rodinná péče: Sborník příspěvků z konference*. Brno: Tribun EU, s. 307-316.

2.1.4 Metódy, techniky a prístupy sociálnej práce zodpovedajúce špecifikám sociálnej kurately detí. Vedenie prípadovej práce pri vykonávaní opatrení sociálnej kurately detí

Opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately sa podľa § 3 ods. 1 zákona č. 305/2005 Z. z. vykonávajú pre dieťa, plnoletú fyzickú osobu, rodinu, skupinu a komunitu najmä prostredníctvom sociálnej práce, metódami, technikami a postupmi zodpovedajúcimi poznatkom spoločenských vied a poznatkom o stave a vývoji sociálno-patologických javov v spoločnosti.

Základnou metódou sociálnej práce je **PRÍPADOVÁ SOCIÁLNA PRÁCA**. Situácia sociálneho prípadu⁵ vzniká, keď jednotlivec, členovia rodiny alebo rodina ako celok nestačia svojimi schopnosťami a silami prekonať prekážky, ktoré sa v ich živote vyskytli. Z hľadiska príčin vzniku sociálneho prípadu môžeme rozlišovať (Mátel, Schavel et al., 2015):

- *vonkajšie prekážky*, ktoré vstupujú do ich života bez toho, aby mali na ich vzniku rozhodujúci vplyv (napr. choroba, invalidita, staroba, nezamestnanosť, prírodné katastrofy, smrť a iné nepredvídateľné udalosti);
- *nedostatky vnútorného rázu (vnútorné schopnosti)*, ktorými sa rozumie súhrn najrôznejších zložiek, ktoré vystupujú v duševnej sfére človeka a ktoré vo forme vhodných vlastností a návykov vedú človeka k prekonávaniu ťažkostí a pomáhajú mu predchádzať sociálnym problémom alebo sa im prispôbiť.

Od 70. – 80. rokov 20. storočia sa v anglosaskom prostredí ako reakcia na deinštitucionalizáciu sociálnych služieb a na označenie skutočnosti, ako sociálny pracovník prispôsobuje sociálnu prácu klientovým potrebám, používa výraz **prípadový manažment** (angl. *case management*). Definovaný je ako „*plánovanie, hľadanie a monitorovanie služieb poskytovaných klientovi rozličnými organizáciami, zariadeniami a pracovníkmi, koordinované prípadovým manažérom*“ (Barker, 2003, s. 57). Prípadovým manažérom je zvyčajne sociálny pracovník v roli manažéra sociálneho prípadu, ktorý je schopný samostatne zrealizovať sociálne posudzovanie klienta, poskytnúť rôznorodé formy

---

⁵ Už Mary Richmondová upozorňovala, aby sa označenie „sociálny prípad“ nepoužívalo na osobu (klienta), ale na označenie špecifickej sociálnej situácie alebo sociálneho problému, v ktorej sa osoba alebo rodina nachádzajú.

sociálnej intervencie (napr. poradenstvo, sociálnu rehabilitáciu, nácvik komunikačných a iných sociálnych spôsobilostí a pod.), koordinovať prípravu, realizáciu a vyhodnocovanie individuálneho plánu klienta. Termín „**manažér prípadu**“ sa u nás začal používať v sociálnej kuratele cez Internú normu č. 099/2018 *Postup orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pri vedení prípadovej sociálnej práce*. Podľa tejto smernice sa vedenie prípadovej sociálnej práce chápe ako „model práce, v ktorom je manažér prípadu kľúčovým nielen pri vykonávaní opatrení SPODaSK (ako nositeľ rozhodnutí), ale vykonávanie týchto opatrení aj koordinuje, a to na princípe aktívnej účasti klienta a tímu odborníkov.“ Manažér prípadu je pri vedení prípadovej sociálnej práce zodpovedný za:

1. **Plánovanie a určenie priorít**, ktorému predchádza zhodnotenie situácie dieťaťa a rodiny, s určením miery ohrozenia dieťaťa a písomným vyhotovením plánu sociálnej práce...
2. **Organizovanie**, čo znamená určenie osôb resp. subjektov podieľajúcich sa na pláne sociálnej práce a zodpovedných za jednotlivé opatrenia a úlohy...
3. **Vedenie**, čo znamená, že manažér prípadu koordinuje a dohliada na realizáciu plánu sociálnej práce, na plnenie stanovených úloh a cieľa, a v prípade potreby zapája do plánu sociálnej práce ďalšie subjekty...
4. **Kontrolu**, čo zahŕňa vyhodnotenie plnenia stanovených úloh podľa stanoveného kritéria, overenie miery participácie dieťaťa a rodiny na plnení úloh, užitočnosť poskytovaných služieb pre dieťa a jeho rodinu, hodnotenie splnenia plánu sociálnej práce s dieťaťom a pod...

Orgán SPODaSK je povinný prijať a vyhodnotiť každý podnet. Ak sa podnet týka dieťaťa, u ktorého sa prejavili problémy v správaní (uvedeného v §16 zákona č. 305/2005 Z. z.), prípadovú sociálnu prácu pri vykonávaní opatrení sociálnej kurately detí vedie zamestnanec orgánu SPODaSK vykonávajúci opatrenia sociálnej kurately detí (ďalej „sociálny kurátor“).

V procese prípadovej sociálnej práce môžeme rozlišovať niekoľko etáp, ktorými rozumieme špecifické „úseky“ sociálnej práce s jednotlivcom alebo rodinou. Z časového hľadiska tieto môžu byť od seba oddelené (ako samostatné stretnutia) alebo spojené. Tieto pomáhajú sociálnemu pracovníkovi a následne aj klientovi v systematizovaní, štruktúrovaní a logickom usporiadaní jednotlivých postupov pomoci ako aj celého procesu intervencie. Význam majú aj pri rozdelení intervencie do viacerých, na seba nadväzujúcich „sedení“. Rozlišovať môžeme nasledovné etapy prípadovej práce (por. Mátel, Schavel a kol., 2015):

1. *etapa prvého kontaktu,*
2. *etapa sociálneho hodnotenia (diagnostická etapa),*
3. *etapa navrhovania riešení (sociálnych opatrení),*
4. *etapa sociálnej intervencie,*
5. *etapa ukončenia intervencie*

V **etape prvého kontaktu** je dôležité vytvorenie vzťahu dôvery s klientom, cieľavedomé odbúravanie nedôvery a obáv. Prvotný rozhovor má byť preto veľmi dobre pripravený z viacerých hľadísk:

➤ *Z hľadiska miesta (priestoru a možností sedenia):* rozlišovať môžeme terénnu sociálnu prácu, pri ktorej vstupujeme do prirodzeného prostredia klienta, ambulantnú a pobytovú sociálnu prácu, kde sa realizuje prvý kontakt v prostredí, ktoré môžeme a musíme upraviť na vhodné prostredie pre konkrétnu cieľovú skupinu (napr. dieťa, rodiča s dieťaťom, dospelú osobu). Vzhľadom na úpravu tohto prostredia sú dôležité princípy bezpečnosti (klienta i sociálneho pracovníka), bezbariérovosti (každá bariéra musí mať svoj dôvod) a estetickosti. Dôležité je zvážiť ba upraviť aj možnosti sedenia („sittingu“), vzhľadom na druh (stoličky, kreslá, pohovka), spôsoby sedenia (využívať skôr 60 % rozloženie stoličiek než konfrontačné sedenie oproti sebe /„zoči-voči“/) a vzdialenosť (zvyčajne sú nevhodné intímna zóna – do 46 cm, verejná zóna – nad 370 cm, vhodná je pre prvý kontakt sociálna zóna – 120-370 cm, na zváženie je osobná zóna 45 – 120 cm u vybraných klientov, napr. detí, osôb s mentálnymi poruchami zdravia).

➤ *Z hľadiska iniciačnej fázy rozhovoru, najmä predstavenia sa, cieľavedomého získavania dôvery a odbúravania bariér.* Dôležité je venovať pozornosť prvému dojmu (podľa niektorých psychológov prebieha intenzívny proces sociálnej percepcie už prvých 60 sekúnd), srdečnému privítaniu klienta, pozdravu, podaniu ruky, ponúknutie miesta na sedenie a pod. Ďalšími nástrojmi na minimalizáciu napätia a znižovanie obáv môžu byť v ambulantnom prostredí ponúknutie klienta nápojom (napr. teplým čajom, kávou, minerálkou) a použitie techniky *topenia/roztápania ľadov*. Táto je založená na tom, že sociálny pracovník netlačí klienta hneď po príchode do toho, aby referoval o svojom sociálnom probléme, ale odľahčuje situáciu a znižuje napätie klienta tým, že začne rozhovor o neutrálnej téme (počasie, či mal problémy nájsť poradňu a pod.). Vhodné je kladenie širokých otvorených otázok, napr. „Aký je dôvod vašej návštevy?“ Dôležitý je aj „Ericksonov pacing“ – vyladiť sa na klienta, ísť vedľa klienta jeho tempom a rytmom, používanie jazyka blízkeho klientovi.

➤ *Z hľadiska pozorovania, ktorého predmetom môže byť (v závislosti od miesta):*

- usporiadanie interiéru a priestoru;
- oblečenie a výzor jednotlivých osôb (vrátane hygieny);
- neverbálne prejavy v komunikácii (bariéry, vzdialenosti, dotyky, postavenie tela, gestikulácia, mimika a očný kontakt, paralingvistika a intonácia hlasu) – nielen so sociálnym pracovníkom, ale najmä medzi členmi rodiny navzájom;
- prejavy verbálnej komunikácie (dominancia a submisivita v komunikácii, manipulácia, empatia, asertivita a pasivita v komunikácii); nielen so sociálnym pracovníkom, ale najmä medzi členmi rodiny navzájom;
- veci, ktoré aktérov komunikácie obklopujú alebo s ktorými prišli (zariadenie bytu, knihy, hudba, programy, záujmy, hobby, vlastné výtvary klienta) – v diagnostickej etape sa nazýva *pozorovanie pomocou vecí* ;

- činnosti, ktoré v priebehu komunikácie vykonávajú – v diagnostickej etape sa nazýva *činnosťná diagnostika*.
- Z hľadiska štruktúrovania rozhovoru a kladenia otázok je dôležité:
  - identifikovanie *(ne)dobrovoľnosti* návštevy, teda či klient prišiel dobrovoľne, bol niekým distribuovaný alebo „musel prísť“;
  - zistenie, či ide o *akútnu krízu*, ohrozenia života, zdravia danej osoby alebo dieťaťa, ktoré si vyžaduje krízovú intervenciu alebo ide o chronický problém, ktorý nevyžaduje krízové riešenia;
  - zistenie *očakávaní* klienta od sociálneho pracovníka alebo inštitúcie a overenie si *kompetencie*, či tieto očakávania patria do oblasti našej kompetencie (ak nie, nasleduje distribúcia do kompetentnej inštitúcie alebo profesie (napr. psychológ, psychiater, sociálny pedagóg, lekár, polícia a pod.);
  - zistenie *predošlých skúseností* pri hľadaní pomoci alebo pred príchodom k sociálnemu pracovníkovi, resp. do danej inštitúcie;
  - zrealizovanie základnej klasifikácie a kvantifikácie sociálneho problému, kde je zisťovaný dominantný a prioritný problém, ktorý je z hľadiska klienta, resp. spoločnosti najvážnejší a najakútnejší;
  - utvorenie kontraktu s klientom;
  - plánovanie ďalšieho stretnutia.

Z hľadiska postupu orgánu SPODaSK patrí do tejto etapy **predbežné zhodnotenie** situácie dieťaťa a určenie miery ohrozenia dieťaťa. Orgán SPODaSK je povinný prijať a zhodnotiť každý podnet týkajúci sa dieťaťa. Podnetom sa rozumie každá informácia, podanie, žiadosť, oznámenie z rôznych zdrojov, či je ním podnet od dieťaťa, z externého alebo interného zdroja. Predbežné zhodnotenie musí orgán SPODaSK vykonať okamžite pri každej, a to aj anonymne podanej informácii o ohrození života, zdravia alebo priaznivého vývinu dieťaťa, ako aj informácii o použití hrubých či ponižujúcich foriem zaobchádzania s dieťaťom a foriem trestania dieťaťa. Jeho účelom je overiť informácie o ohrození dieťaťa a zvoliť ďalší postup práce s rodinou. Manažér prípadu by mal získať informácie o tom (por. IN č. 099/2018):

- čo sa s dieťaťom aktuálne deje,
- kde sa dieťa aktuálne nachádza,
- v koho starostlivosti sa dieťa nachádza,
- kde sa nachádzajú rodičia dieťaťa,
- či je miesto, kde sa dieťa nachádza bezpečné,
- či existujú zjavné známky ohrozenia života alebo zdravia dieťaťa,
- či má dieťa súrodencov, resp. iné deti, ktoré sú potenciálne v rodine ohrozené.

Predbežné zhodnotenie sa vykoná bezodkladne a ak to aktuálna situácia dieťaťa dovoľuje, najneskôr do 5 dní odo dňa prijatia podnetu. Základné oblasti predbežného hodnotenia sú bližšie uvedené v prílohe č. 1 IN 099/2018, patria sem:

- aktuálny stav dieťaťa a úroveň starostlivosti rodičov/osôb, ktoré sa o dieťa starajú,

- napĺňanie potrieb dieťaťa,
- sociálne a ekonomické podmienky v rodine,
- rodinné a sociálne vzťahy,
- možnosti a zdroje rodičov/osôb, ktoré sa starajú o dieťa primerane reagovať na potreby dieťaťa,
- iné dôležité skutočnosti.

Ak sa dieťa ocitne bez akejkoľvek starostlivosti alebo ak je jeho život, zdravie, priaznivý psychický, fyzický alebo sociálny vývin tak vážne ohrozený, že je potrebná okamžitá **krízová intervencia** a dieťa nemôže zostať v doterajšom prostredí.

Cieľom **sociálneho hodnotenia (diagnostickej etapy)** je súbor poznatkov o príčinách vzniku sociálneho problému, faktoroch, ktoré tento stav udržujú a o dôsledkoch na život klienta, rodiny a jeho okolie. Pre *komplexné holistické ponímanie sociálnej diagnózy* je potrebný interdisciplinárny prístup, pričom sa prihliada na:

- zdravotný stav,
- osobnosť, inteligenciu, emocionálnu stabilitu, kognitívne schopnosti a správanie klienta z psychického hľadiska,
- vzťahy v rodine a inom sociálnom prostredí (v škole, v práci a pod.);
- hodnotovú, kultúrnu a spirituálnu stránku.

Hlavnými požiadavkami kladenými na získané informácie sú predovšetkým objektívnosť, úplnosť a prehľadnosť. Medzi základné diagnostické metódy využívané v sociálnej práci patria:

- **Anamnestický (diagnostický) rozhovor.** Je treba zvážiť, ktoré témy je lepšie preberať s členmi rodiny ako s jednotlivcami a ktoré sú vhodnejšie komunikovať v rodine ako celku. Rozhovor môže byť štruktúrovaný. Príkladom štruktúrovaného rozhovoru je Adult Attachment Interview (AAI) zameraný na interpersonálne vzťahy dospelých osôb. Pomôckou (polo)štruktúrovaného rozhovoru môžu byť aj pripravené *anamnestické hárky* (osobná anamnéza, rodinná anamnéza, školská anamnéza, profesijná anamnéza a v spolupráci so zdravotníkymi pracovníkmi aj zdravotná anamnéza). Pri diagnostickom rozhovore by však nemalo ísť len o „vypĺňanie hárkov“, ale o osobný rozhovor so sústredenou pozornosťou, primeraným očným kontaktom v atmosfére dôvery.
- **Pozorovanie**, ako sa klient správa v prostredí, v ktorom žije, ako komunikuje s ľuďmi vo svojom okolí, aká je úroveň jeho života a hmotného prostredia a pod. Spomínali sme ho už v prvom kontakte. Matoušek a Pazlarová (2010) špecificky uvádzajú vzhľadom na posudzovanie ohrozeného dieťaťa a rodiny *pozorovanie spontánnej interakcie rodiny*. Týka sa to ritualizovaných udalostí typu víťania návštevy, prípravy jedla, voľnej hry samotných detí, hry rodičov s deťmi, prípravy deti do školy, ukladania malých detí k spánku. Okrem toho uvádzajú *pozorovanie interakcie navodenej určitým zadáním*, napr. témou: „Čo budete robiť v lete cez prázdniny? Čo ste robili minulý víkend? Plánujete urobiť niečo so svojim bytom alebo domom?“

- **Analýza materiálov** a posudkov odborníkov, ktoré má od klienta k dispozícii – rozličné informácie a materiály z distribuuujúcich inštitúcií a osôb (vyjadrenia učiteľov, sudcov, sociálnych pracovníkov, polície, zamestnávateľov, rodičov, partnerov).
- **Štandardizovaná diagnostika** – súčasná sociálna práca má vypracované vlastné diagnostické metódy vzhľadom na špecifické cieľové skupiny. Využívajú sa v nej genogramy (rodokmene), sociogramy, kulturogramy, ekomapy a pod. Okrem toho jestvujú rozličné testy osobnosti, testy na vyšetrovanie intelektových schopností, testy na zisťovanie interpersonálnych vzťahov a konfliktov a pod. Treba však rozlíšiť tie, ktoré môže kompetentne použiť len profesionálny psychológ a psychoterapeut od „neštandardizovaných“.

Na správne vyhodnotenie prípadu a zhodnotenie miery rizika v prípadoch domáceho násillia sa v súčasnej dobe využíva v Českej republike diagnostická metóda SARA (Spousal Assault Risk Assessment). Autormi tejto metódy sú kanadský forenzný psychológ P. Randall Kropp a švédsky policajný psychológ Henrike Belfrage. Pri komunikácii s násilnou a ohrozenou osobou použije štruktúrovaný dotazník SARA s 15 otázkami na rizikové faktory, z nich päť otázok odhaľuje rizikové faktory u násilnej osoby v aktuálnom vzťahu, ďalších päť umožní rýchle zistenie rizikových faktorov u násilnej osoby v rámci všeobecných sklonov k násilliu, t.j. násilných prejavov na verejnosti, a posledných päť otázok pomáha zistiť rizikové faktory týkajúce sa zraniteľnosti osoby ohrozenej domácim násillím (Čírtková, Vitoušová, 2005).

- **Štruktúrované techniky** – nimi sa rozumejú hry, modelovanie, kreslenie, dokončovanie začatých príbehov, vytváranie súsošia (sochanie) členov rodiny a pod. realizované s cieľom diagnostikovania.

Z hľadiska postupu orgánu SPODaSK patrí do tejto etapy najmä proces systematického a cieleného získavania ďalších informácií, ich priebežné vyhodnocovanie smerujúce k **zhodnoteniu situácie dieťaťa a rodiny a určenie miery ohrozenia dieťaťa**. Pri zhodnotení situácie dieťaťa a rodiny je potrebné vychádzať z informácií získaných (por. IN č. 099/2018, IN č. 061/2019):

- z rozhovorov s dieťaťom, s jeho rodičmi, resp. osobami, ktoré sa o dieťa starajú, s ďalšími členmi domácnosti, širšou rodinou a pod.;
- zo šetrenia (osobného preverovania) rodinných pomerov v prostredí dieťaťa – návštevou v rodinnom prostredí, z pozorovania správania rodičov k dieťaťu, jeho súrodencom, prejavov starostlivosti o dieťa a celkového stavu dieťaťa; návštevou dieťaťa v náhradnom prostredí alebo v zariadení na výkon rozhodnutia súdu;
- zo zisťovania, alebo preverovania informácií v otvorenom prostredí;
- zo zisťovania informácií v škole o zabezpečovaní starostlivosti o výchovu a všestranný vývin dieťaťa a o prejavoch v správaní dieťaťa a vo vzťahoch s inými deťmi, s učiteľmi a pod.,

- zo spolupráce s inými subjektmi – napr. obec, poskytovateľ zdravotnej starostlivosti, pedopsychiatrická ambulancia, zariadenie na výkon rozhodnutia súdu, centrum pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie, psychológ, orgány činné v trestnom konaní, akreditované subjekty a pod.

Rozhovor s dieťaťom pri vykonávaní sociálnej kurately je potrebné viesť primerane veku dieťaťa a jeho rozumovej vyspelosti. Mal by byť sociálnym kurátorom vopred pripravený a štruktúrovaný. Vedený by mal byť v pozitívnom duchu s poukazom na dobré stránky klienta, ako motivačný činiteľ. Dieťaťu by mal byť jasne vysvetlený dôvod stretnutia. Ďalej sa môže zamerať na informácie o primárnom rodinnom a sociálnom prostredí, vzťahoch v rodine, vzťahoch s vonkajším prostredím, záujmoch a trávení voľného času dieťaťa, plnení povinností, jeho zvykoch, dennom režime, aké sú jeho predstavy a ciele do budúcnosti, o jeho aktuálnom prežívaní a postoji k vzniknutej situácii, ktorá je predmetom riešenia (por. IN č. 061/2019). Dôležité je identifikovanie dôvodov, pre ktoré sa u dieťaťa prejavili problémy v správaní. Okrem rozhovoru s dieťaťom je preto dôležitý aj rozhovor s rodičmi, ktorého súčasťou je aj zistenie potenciálu porozumieť situácii dieťaťa a samostatne alebo s pomocou ju riešiť.

Informácie na účely zhodnotenia situácie dieťaťa a rodiny musia byť overené, preukázané, podložené buď písomným podkladom alebo záznamom (por. § 96b ods. 3 zákona č. 305/2005 Z. z.). Získavanie informácií musí byť dôvodné a v rozsahu nevyhnutnom na účely zistenia a overenia situácie dieťaťa a rodiny (t. j. každé zisťovanie/overovanie musí mať dôvod a cieľ). Odporúčané posudzované oblasti, ako aj okruhy tém a otázok sú uvedené v prílohe č. 2 IN 099/2018. Sú to najmä:

- zhodnotenie napĺňania vývinových potrieb dieťaťa s ohľadom na jeho vek,
- zhodnotenie rodičovských kapacít, funkčnosti rodiny, vzťahov v rodine,
- prostredie, v ktorom dieťa vyrastá,
- zisťovanie potenciálu rodičov samostatne alebo s pomocou pochopiť situáciu dieťaťa/rodiny,
- posúdenie zdrojov rodiny.

Ak dieťa, ktorého sa podnet týka, je súčasťou súrodeneckej skupiny, je potrebné zhodnotiť situáciu všetkých detí v rodine. Zhodnotenie situácie dieťaťa je potrebné vykonať pre každé dieťa v rodine zvlášť, a to vo vzťahu ku konkrétnemu dieťaťu a jeho individuálnym potrebám (por. IN 061/2019). Na účely získania informácií k zhodnoteniu situácie dieťaťa a rodiny môže manažér prípadu zorganizovať aj *prípadovú konferenciu*, *prípadovú supervíziu* s cieľom výmeny dôležitých informácií o rodine a vzájomného zhodnotenia týchto informácií od rôznych subjektov. Proces zhodnotenia situácie dieťaťa a rodiny je realizovaný priebežne tak, aby najneskôr do 30 dní od prijatia podnetu bola určená miera ohrozenia dieťaťa (por. IN 099/2018).

Z pohľadu vedenia prípadovej sociálnej práce môže nastať viacero situácií (por. IN 061/2019):

1. Orgán SPODaSK pre dieťa a jeho rodinu doposiaľ nevykonával žiadne opatrenia a u dieťaťa sa prejavili problémy v správaní. Prípadovú sociálnu prácu vedie sociálny kurátor - je manažérom prípadu.
2. Orgán SPODaSK pre dieťa a jeho rodinu doposiaľ nevykonával žiadne opatrenia, ide o rodinu s viacerými deťmi, pričom nový podnet sa týka dieťaťa, u ktorého/ktorých sa prejavili problémy v správaní. Sociálny kurátor zhodnotí situáciu dieťaťa, u ktorého sa prejavili problémy v správaní a ktorého sa podnet týka. Situáciu ostatných detí v rodine zhodnocuje zamestnanec SPO vo vzájomnej spolupráci a prepojenosti so sociálnym kurátorom. Opatrenia pre všetky deti v rodine sa vykonávajú vo vzájomnej spolupráci, informovanosti a prepojenosti medzi zamestnancom SPO a sociálnym kurátorom, a to tak, aby na seba nadväzovali, vzájomne sa podmieňovali, neboli duplicitné a najmä, aby boli pre rodinu zrozumiteľné.
3. Orgán SPODaSK už pre dieťa a jeho rodinu vykonáva opatrenia, prípadovú sociálnu prácu doposiaľ vedie zamestnanec SPO a orgán SPODaSK dostane nový podnet týkajúci sa dieťaťa, u ktorého sa prejavili problémy v správaní. Podnet sa môže týkať dieťaťa nachádzajúceho sa v prirodzenom rodinnom prostredí, náhradnom rodinnom prostredí, alebo umiestneného v zariadení na výkon rozhodnutia súdu. Sociálny kurátor po prijatí nového podnetu prehodnotí mieru ohrozenia dieťaťa, u ktorého sa prejavili problémy v správaní. V spolupráci so zamestnancom SPO zhodnocuje všetky informácie, ktoré sú orgánu SPODaSK známe z doterajšieho výkonu opatrení SPO aj v súvislosti s novou skutočnosťou.

Cieľom **etapy navrhovanie riešení** je motivovať klienta (jednotlivca alebo rodinu) na prevzatie primárnej zodpovednosti za riešenie svojich problémov. Motivovať ho môže:

- cieľ hodný angažovania sa a práca na probléme;
- podpora jeho drobných úspechov;
- rozvíjanie jeho schopností preberať na seba zodpovednosť a kompetencie;
- zdôrazňovanie, že ide o jeho myšlienky a návrhy;
- sebadôvera podporovaná sociálnym pracovníkom;
- zážitky úspechu a seba potvrdenia.

Pri hľadaní spôsobov riešení problémovej situácie je dôležité dôsledné rešpektovanie princípu, že sociálny problém rieši klient za podpory a pomoci sociálneho pracovníka, nie naopak. Sociálny pracovník môže v rámci svojich kompetencií pomôcť klientovi s navrhovaním riešení (čiže nemá ich navrhovať primárne sociálny pracovník), ale konečný výber bude na samotnom klientovi. Medzi dôležité princípy v tejto etape patria:

- zachovanie *dialógu* v celom procese navrhovania riešenia;
- *postupnosť* – od uspokojenia tých najnutnejších potrieb k potrebám menej dôležitým, stanovenie postupných cieľov;

- stavať na *pozitívnych* vlastnostiach klienta, pozitívnej skúsenosti z oblasti medziľudských vzťahov;
- zvážiť *reálne* možnosti klienta a možnosti inštitucionálnej pomoci;
- návrh môže obsahovať viac variantov. Záleží výhradne na klientovi, aby sa po vysvetlení a vlastnej úvahe rozhodol, či s niektorým variantom súhlasí a bude ho realizovať, resp. modifikovať...

Medzi vhodné techniky, ktoré je možné používať v tejto etape, patria:

- *brainstorming* – necenzurované produkovanie všetkých možností riešenia bez kritického obmedzovania; po ukončení môže nasledovať prioritizácia, výber 1-3 najdôležitejších návrhov;
- *doplňovanie viet* – klient dopĺňa začaté vety (môže ísť o príbeh jeho života) podľa svojich predstáv a potrieb;
- *vízia do budúcnosti* – klient si predstavuje, ako bude situácia vyzeráť o mesiac, o pol roka...,
- *externalizácia problému* – základným princípom je, že „problémom je problém, nie klient“ a skutočnosť, že ľudia zvyčajne vedia radiť iným ľuďom, „riešiť“ ich problémy, ale nie svoje. Problém sa akoby „vezme, odníme od klienta a vloží“ na inú (zväčša fiktívnu) osobu, tejto osobe potom klient radí ako by mala riešiť svoj problém. Následne sa pozornosť obráti späť ku klientovi a položí sa mu otázka, čo z navrhnutých riešení môže uplatniť aj vzhľadom na svoj prípad.

Aj v sociálnej kuratele je hlavným cieľom všetkých činností aktivizácia klienta a podpora jeho spôsobilosti riešiť svoju životnú situáciu. Z hľadiska postupu orgánu SPODaSK patrí do tejto etapy vytvorenie **plánov sociálnej práce**, medzi ktoré patria:

- *plán sociálnej práce s dieťaťom, jeho rodičmi alebo osobou, ktorá sa osobne stará o dieťa* (por. § 30 ods. 2-3 vyhlášky č. 103/2018 Z. z., príloha č. 3 IN 099/2018), vypracuje sa bezodkladne od určenia miery ohrozenia, najneskôr do dvoch týždňov.
- *plán sociálnej práce s rodinou*, ak je dieťa umiestnené v zariadení na výkon rozhodnutia súdu (por. § 32 ods. 3 zákona č. 305/2005 Z. z.)
- *plán sociálnej práce s plnoletou fyzickou osobou* (por. § 30 ods. 4 vyhlášky č. 103/2018 Z. z., príloha č. 3 IN 099/2018),
- *individuálny plán rozvoja osobnosti dieťaťa* (skr. IPROD), ak sú pre dieťa vykonávané opatrenia na základe pobytového opatrenia súdu, okrem opatrení podľa § 57 zákona č. 305/2005 Z. z. (por. § 30 ods. 5,8-10 vyhlášky č. 103/2018 Z. z.),
- *plán vykonávania opatrení pobytovou formou* (por. § 47 a § 56 zákona č. 305/2005 Z. z., § 30 ods. 11 vyhlášky č. 103/2018 Z. z.),
- *individuálny resocializačný plán* (por. § 57 zákona č. 305/2005 Z. z., § 30 ods. 13-14 vyhlášky č. 103/2018 Z. z.),
- *plán vykonávania opatrení ambulantnou formou alebo terénnou formou* (§ 30 ods. 12,15 vyhlášky č. 103/2018 Z. z.),

- *plán výchovného opatrenia* (por. § 14 ods. 1 zákona č. 305/2005 Z. z.) – môže byť súčasťou plánu sociálnej práce s dieťaťom, jeho rodičmi alebo osobou, ktorá sa osobne stará o dieťa.

Pri stanovovaní cieľov plánov sociálnej práce sa využíva analytická technika, známa pod anglickým akronymom SMART. Zvolené ciele majú byť

- S** - *Specific* - špecifické, konkrétne, zrozumiteľné pre dieťa, jeho rodinu alebo plnoletého, podľa možnosti formulované pozitívne,
- M** - *Measurable* – merateľné, overiteľné prostredníctvom určených resp. dohodnutých indikátorov,
- A** - *Achievable/Acceptable* - dosiahnuteľné/prijateľné osobami a subjektmi, ktorých sa plán týka,
- R** - *Realistic/Relevant* - realistické/relevantné (vzhľadom k zdrojom), dosiahnuteľné pre dieťa, rodinu alebo plnoletú osobu vzhľadom na ich možnosti,
- T** - *Time Specific/Trackable* - časovo špecifické/sledovateľné, obsahuje časový údaj, dokedy sa má stanovený cieľ splniť.

Pri plánovaní a určovaní cieľov je potrebné účelne vyskladať rôznorodú pomoc pre dieťa a rodinu s cieľom riešiť situáciu rodiny komplexne (*vytvorenie funkčnej siete pomoci*). Manažér prípadu musí mať k dispozícii zoznam všetkých subjektov (*mapu pomoci*), ktoré by mohli byť zapojené do pomoci rodine pri zachovaní dostupnosti pomoci rodine. Ďalšou časťou plánovania je *určenie konkrétnych úloh* na dosiahnutie cieľov pre všetky spolupracujúce subjekty zapojené do plánu sociálnej práce, *určenie kritériá hodnotenia splnenia úlohy, termín prehodnotenia úlohy a určenie zodpovednej osoby/subjektu*. Sociálny kurátor pri vykonávaní opatrení rozhoduje o stratégii pri poskytovaní pomoci dieťaťu a rodine, tzn. formuluje a stanoví cieľ plánu sociálnej práce s dieťaťom a opatrenia, spôsob ich plnenia, spolupôsobiace subjekty, úlohy k jednotlivým opatreniam a následné kritéria ich plnenia. Určuje tiež časový harmonogram vykonávaných opatrení a úloh. Zároveň vytvára vhodné podmienky pre aktívnu účasť a spoluprácu dieťaťa a jeho rodiny pri výbere opatrení a tvorbe plánu sociálnej práce s dieťaťom a na systematickú intervenciu subjektov, ktoré sa budú spolupodieľať na riešení situácie dieťaťa, to znamená, že plní úlohu koordinátora (por. IN 061/2019).

Etapa **sociálnej intervencie** označuje akýkoľvek vstup sociálneho pracovníka medzi klienta (jednotlivca alebo rodinu) a jeho problémy, teda odborný zásah do sociálneho fungovania klientov so zachovaním princípov subsidiarity, participácie a zmocňovania. Za riešenie sociálneho problému je v prvom rade zodpovedný samotný klient. Sociálny pracovník mu môže pomôcť rôznorodými sociálnymi intervenciami, pričom môže do procesu pomoci spolu s klientom prizvať aj osoby z jeho osobnej sociálnej siete (rodinných príslušníkov, priateľov, kolegov, spolužiakov a pod.) a iných pomáhajúcich profesií (psychológ robí psychologickú intervenciu, lekár zdravotnú a pod.). Jednotlivé intervencie budú vzhľadom na tieto faktory vždy jedinečné. Zvyčajne sa priamej práci s klientom využívajú rôznorodé zásady v prospech

klienta, ktoré kontinuálne na seba nadväzujú a môžu vytvárať celý rad intervenčných postupov a stratégií. Vo všeobecnosti môžeme rozlíšiť nasledovné intervencie, rešpektujúc Maslowovu pyramídu potrieb:

- **Praktická sociálna pomoc.** Súčasťou intervencie môže byť vecná, či finančná pomoc, zabezpečenie sociálnej služby, ubytovania a pod. Napríklad pre ľudí bez domova je veľmi dôležitou materiálnou pomocou zabezpečenie stravy (teplého jedla), sprístupnenie hygienických zariadení, čistého šatstva a dočasného ubytovania (v nocľahárni, útulku, ubytovni).
- **Sprevádzanie klienta,** najmä v prvých etapách sociálnej práce niektoré skupiny klientov vyžadujú určitý typ vedenia, postupné učenie klienta elementárnym sociálnym, hygienickým, samoobslužným činnostiam. Sprevádzanie klienta sa realizuje zvyčajne v jeho životnom priestore a má iba dočasný charakter, kým si klient a niekedy aj jeho okolie neosvoja potrebné návyky.
- **Poskytovanie informácií a rád - základné (informačné) sociálne poradenstvo**

Jedným zo základných prostriedkov sociálnej intervencie je poradenský rozhovor, ktorého cieľmi sú:

- objektivne informovanie klienta o sociálnej situácii a možnostiach zmeny;
- informovanie o sociálnom probléme, možnosti jeho zmiernenia alebo prekonania;
- použitie dosiahnutých (aj čiastočných) cieľov na vyslovenie uznania, pochvaly, opätovný rozhovor o problémových oblastiach.

Klient dostáva informácie, rady, pomoc, mobilizuje sa, aby rozvinul svoje schopnosti v záujme lepšieho uplatnenia v spoločnosti. Poskytovanie informácií a rád sa musí riadiť tým, že klientom sa informácie majú poskytovať objektivne, presne a zrozumiteľne vzhľadom na vek a mentálne schopnosti klienta, aby nedošlo k nedorozumeniam. V zložitej situácii je vhodné overiť si, či klient rozumel, prípadne mu poskytnúť informáciu písomne s ohľadom na jeho osobité charakteristiky. Radu je možno poskytnúť, pokiaľ o to klient má záujem alebo keď to vyžaduje a pokiaľ to spadá do kompetencie pracovníka.

- **Špecializované (odborné)⁶ sociálne poradenstvo**

Z poradenských metód môžu sociálni pracovníci najčastejšie využívať:

---

⁶ Termín špecializované sociálne poradenstvo sa používa na Slovensku v oblasti sociálnych služieb, kde je chápané ako „zistenie príčin vzniku, charakteru a rozsahu problémov fyzickej osoby, rodiny alebo komunity a poskytnutie im konkrétnej odbornej pomoci“ (por. § 19 písm. 3 zákona č. 448/2008 Z. z.). Vzhľadom na prípadovú sociálnu prácu je súčasťou špecializovaného sociálneho poradenstva diagnostický proces. Zaujímavosťou je, že v Českej republike sa používa výraz *odborné sociálne poradenstvo*. Je poskytované so zameraním na potreby jednotlivých okruhov sociálnych skupín osôb (napr. v poradniach pre obeť trestných činov a domáceho násillia, v manželských a rodinných poradniach a pod.) a zahŕňa najmä sprostredkovanie kontaktu so spoločenským prostredím, sociálnoterapeutickú činnosť, pomoc pri uplatňovaní práv, oprávnených záujmov a obstarávanie osobných záležitostí (por. Zákon č. 108/2006 Sb.)

- *kvalifikovanú informáciu*, poskytovať informácie a poznatky, ktoré by mali pomôcť klientovi orientovať sa v probléme a hľadať primerané riešenia, umožniť mu pochopiť súvislosti jeho situácie, právne a sociálne aspekty jeho problému;
- *klarifikáciu problému*, sociálny poradca spolu s klientom objasňuje rôzne aspekty prezentovaného klientovho problému, aby mu bol jasný jeho základný rámec, aby mohol pochopiť jeho príčiny a súvislosti a na základe toho sa mohol rozhodnúť pre optimálne riešenie;
- *katarznú ventiláciu klienta*, poradca často vytvára pre klienta priestor, aby sa mohol vyrozprávať, zbaviť nahromadených pocitov neistoty, napätia, strachu, úzkosti, negatívnych emócií, umožňuje mu hovoriť o ťažkostiach a problémoch bez obáv zo zosmiešnenia, ignorovania a nepochopenia;
- *povzbudenie klienta*, poradca posilňuje povzbudením a pochvalou také kroky klienta alebo také jeho správanie, ktoré vedú k úspešnému riešeniu problému, klient si takéto správanie zakomponuje do všeobecne používaného vzorca správania, ktorý môže byť prevenciou recidívy problému;
- *uisťovanie* a poukazovanie na obvyklosť situácie – uisťovaním sa vyjadruje dôvera v schopnosti klienta;
- *persuáziu klienta*, v niektorých situáciách treba, aby poradca dokázal presvedčiť klienta o nevyhnutnosti určitých krokov, postupov a motivoval ho k zmene;
- *tréningy a návčky s klientom*, sociálny pracovník učí klientov určité sociálne zručnosti potrebné pre odstránenie či minimalizovanie klientovho problému (tréning efektívnej komunikácie, tréning asertívneho správania, tréning konštruktívneho riešenia konfliktov, tréning optimálneho rozhodovania atď.), tréningy odstránenia nevhodných návykov či zmeny určitých vzorcov správania, ktoré klientovi komplikujú život, súčasťou tréningov je i nácvik relaxačných a koncentračných techník;
- *modelovanie určitých situácií zo života*, ktoré sa klient s podporou sociálneho pracovníka učí postupne zvládať či efektívne riešiť, klient spolu s poradcom vytvárajú optimálne scenáre fungovania v určitých životných situáciách.

Sociálne poradenstvo môže byť chápané nielen ako jedným typom intervencie v prípadovej práci, ale aj ako osobitá metóda sociálnej práce.

➤ **Sociálna rehabilitácia.** Podľa Juhásovej a kol. (2012) *ucelenú rehabilitáciu* môžeme charakterizovať ako súhrn aktivít multidisciplinárneho charakteru, zameraných na predchádzanie, zmiernenie alebo odstraňovanie nepriaznivých dôsledkov postihnutia alebo oslabenia jednotlivcov najmä v prospech ich optimálnej socializácie. Ide o vzájomne zladený a nadväzný, v plánovanom slede alebo súčasne uskutočňovaný rad činností všetkých zúčastnených odborníkov. Ucelenú rehabilitáciu tvoria štyri zložky: sociálna, pracovná, pedagogická a liečebná rehabilitácia. Liečebná rehabilitácia však nepatrí do kompetencie sociálnych pracovníkov. Pedagogická (resp. výchovná) rehabilitácia sa podľa Jankovského (2001 In Juhásová, s. 14-15) snaží pomocou pedagogicko-psychologických prostriedkov

o obnovenie normálneho vývoja osobnosti, čiže o reedukáciu. Využitie *sociálnej rehabilitácie* ako metódy sociálnej práce podporuje na Slovensku zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách, v ktorom je zaradená medzi odborné činnosti. Podľa spomínaného zákona je sociálna rehabilitácia odborná činnosť na podporu samostatnosti, nezávislosti a sebestačnosti klienta rozvojom a nácvikom jeho zručností alebo aktivizovaním jeho schopností a posilňovaním jeho návykov pri sebaobslužbe v starostlivosti o domácnosť a pri základných sociálnych aktivitách. Cieľom sociálnej rehabilitácie je zbaviť osoby, najmä zdravotne znevýhodnené, prílišnej závislosti od pomoci iných. Pri *pracovnej (resp. profesijnej rehabilitácii)* ide o snahu pomôcť klientovi uplatniť sa na trhu práce. Zväčša ide o opätovné zaradenie klienta na trh práce. Je zameraná na jeho profesijnú prípravu, prieskum príležitostí na trhu práce, kariérne poradenstvo, precvičovanie pracovných zručností a nácvik nových pracovných zručností potrebných pre uplatnenie klienta v inom, než pôvodnom sektore na trhu práce. S pracovnou rehabilitáciou úzko súvisí aj *rekvalifikácia*. Ide o proces zameraný na zmenu doterajšej kvalifikácie poškodeného klienta (napr. chorobou či úrazom z povolania), ktorému treba zabezpečiť získanie nových znalostí a zručností. Podľa Novosada (2011) úlohou sociálneho pracovníka v rámci sociálnej rehabilitácie je vytvorenie a stabilizácia prijateľných životných podmienok vrátane získavania dávok sociálneho zabezpečenia, adresných sociálnych služieb, spolupráce pri hľadaní pracovných príležitostí, podporovaného zamestnávania, bývania, obhajovania oprávnených záujmov a potrieb občanov s postihnutím a pod.

➤ **Terapeutické intervencie.** Sociálny pracovník používa terapeutickú intervenciu len v prípadoch, ak má absolvovaný akreditovaný terapeutický výcvik v danom druhu terapie. Do tejto skupiny intervencií patria napríklad

- *socioterapia*, ktorou sa rozumie psychosociálna intervencia orientovaná na obnovenie, posilnenie a terapiu sociálnych vzťahov;
- *psychoterapia*,
- *expresívne terapie*, akými môžu byť dramatoterapia, arteterapia, muzikoterapia, biblioterapia, ergoterapia, terapia hrou, psychomotorické terapie.

Z hľadiska postupu orgánu SPODaSK patrí do tejto etapy najmä **realizácia plánu sociálnej práce**. Sociálny kurátor pri vykonávaní opatrení (por. IN 061/2019):

- poskytuje dieťaťu a rodičom sociálne poradenstvo,
- poskytuje informácie o možnostiach odbornej pomoci dieťaťu, dostupných zdrojoch pomoci, o subjektoch odbornej pomoci a podpory,
- poskytuje informácie o priebehu trestného alebo priestupkového konania, ak sa realizuje,
- približuje a oboznamuje dieťa a rodinu o spôsobe, forme a rozsahu navrhovaných opatrení,
- sprevádza dieťa a jeho rodinu procesom vykonávaných opatrení,

- motivuje rodičov a dieťa k aktívnemu riešeniu situácie dieťaťa,
- navrhuje a následne sprostredkuje odbornú pomoc dieťaťu,
- koordinuje rozsah, spôsob, komunikáciu, spoluprácu a vyhodnocovanie vykonávaných opatrení,
- zabezpečuje informácie pre spolupôsobiace subjekty a inštitúcie o rodine a dieťati,
- prijíma aj represívnejšie formy opatrení za účelom pomoci dieťaťu, ak rodič nechce alebo nemá záujem riešiť problémy dieťaťa a poskytnúť mu pomoc.

V prípadoch, kedy rodičia potrebujú pomoc z dôvodu, že nie sú schopní riešiť problémy a konflikty v rodine, dieťaťu a jeho rodičom sociálny kurátor navrhne ako súčasť vykonávaných opatrení (por. § 11-12 ods. 3 zákona č. 305/2005 Z. z., IN č. 061/2019):

- vykonanie alebo zabezpečenie vykonania mediácie ako odbornej metódy na uľahčenie riešenia konfliktných situácií v rodine,
- vykonanie alebo zabezpečenie vykonania odborných metód na
  - prispôsobenie sa novej situácií v prirodzenom a náhradnom prostredí dieťaťa,
  - úpravu rodinných a sociálnych pomerov,
  - podporu riešenia výchovných problémov, sociálnych problémov a iných problémov v rodine a medziľudských vzťahov,
  - podporu obnovy rozvoja rodičovských zručností,
  - (opätovné) zhodnotenie situácie dieťaťa a rodiny, posúdenie možností rodičov, ďalších príbuzných a iných blízkych osôb dieťaťa riešiť situáciu dieťaťa a rodiny na účely určenia miery ohrozenia dieťaťa,
- zabezpečenie poradensko-psychologickej pomoci rodinám so špecifickým problémom a pri krízových situáciách,
- zapojenie dieťaťa (a rodičov) do výchovných skupinových programov alebo sociálnych skupinových programov,
- uloženie výchovných opatrení orgánom SPODaSK alebo súdom, ak účel výchovného opatrenia nie je možné inak dosiahnuť,

Etapa **ukončenia intervencie** obsahuje záverečné, konečné zhodnotenie prípadu, ktorý by mal byť formálne uzatvorený. Matoušek (2008) uvádza, že záverečné zhodnotenie by mal v zásade robiť niekto iný, než ten, kto realizoval intervenciu a poskytoval podporu. V záverečnej etape je dôležitou súčasťou overovanie výsledkov procesu intervencie, ktoré sa v odbornej terminológii nazýva aj evaluácia. Začína sa *pred* formálnym ukončením intervencie zisťovaním sociálneho zlepšenia. Jej súčasťou môže byť evaluačný rozhovor s klientom. Vhodné je pri ňom klásť dôraz na pozitívne zmeny (praktického charakteru, ale aj zmeny v motivácii klienta), ocenenie klienta (napr. schopnosť zvládať úlohy, prevziať iniciatívu za zmenu, požiadať o pomoc odborníka a pod). Evaluácia pokračuje *po* formálnom ukončení intervencie formou *katamnézy*. Jej cieľom je informovať sa o tom, ako sa darí klientovi aj po ukončení sociálnej práce, teda ako zvláda rôzne životné situácie, ako prekonáva problémy a pod. (Kopcová In Gabura, Mydlíková et al., 2004). Táto je dôležitá pre:

- prevenciu recidív, zamedzenie opakovania sociálnych problémov;
- sledovanie trvácnosti sociálneho zlepšenia (ako sa darí klientovi, ako zvláda rôzne životné situácie, ako prekonáva problémy);
- zefektívnenie a skvalitnenie procesu komplexnej sociálnej pomoci;
- tvorbu prípadových štúdií a kazuistík.

Kontakt sociálneho pracovníka s klientom môže byť počas katamnézy osobný, telefonický alebo písomný.

Z hľadiska postupu orgánu SPODaSK patrí do tejto etapy najmä **vyhodnotenie / prehodnotenie úloh a plánu sociálnej práce**. Jestvujú pritom tri možnosti:

- cieľ je naplnený, dieťa nie je ohrozené, ukončenie prípadu,
- zmena situácie, nutnosť naplánovať nové / iné úlohy,
- významná zmena, nutnosť opätovného zhodnotenia situácie dieťaťa.

Ak orgán SPODaSK rozhodol o uložení výchovných opatrení, tieto majú byť časovo ohraničené a priebežne vyhodnocované, najmenej raz za 2 mesiace, spravidla za účasti dieťaťa a rodičov. V prípade, že obdobie, ktoré bolo uvedené v rozhodnutí o uložení výchovného opatrenia ešte neuplynulo a výchovné opatrenie svoj účel splnilo, výchovné opatrenie je možné zrušiť rozhodnutím (por. IN 061/2019).

KRÍZOVÁ INTERVENCIA je krátkodobá intervencia, ktorá sa zameriava na mobilizáciu klientových síl a zdrojov na prekonanie krízovej situácie, ako aj zlepšovanie spôsobov jej zvládania, posilnenie sebadôvery a riešenie problémov. Krízová intervencia má interdisciplinárny charakter. V sociálnej práci sa chápe ako osobitá metóda, ktorá sa používa pri akútnych krízových udalostiach, najmä domácom násilí, osobitne CAN syndróme, obchodovaní s ľuďmi, prírodných a hromadných nešťastiach, klientoch so suicidálnym správaním a pod. Vhodná je pre prácu s klientmi bezprostredne po krízovej situácii, má krátkodobú povahu a končí sa zvyčajne medzi 1. – 6. týždňom. Krízová intervencia ako špecializovaná pomoc osobám, ktoré sa ocitli v kríze, je zameraná na zvládnutie akútneho problému, v ktorom ide o komplexné postihnutie bio-psycho-sociálnej integrity jedinca. V rámci interdisciplinárneho charakteru môže krízová intervencia predstavovať:

- včasný a adekvátny zásah *polície* (napr. vzhľadom na ochranu obetí násillia);
- *zdravotnú (prvú) pomoc* (napr. pri suicidálnych prejavoch, vážnych zraneniach), do ktorej sú zapojení záchranári, psychiatri, ďalší odborní lekári a zdravotnícky personál;
- *psychologickú pomoc*, akou je najmä terapia akútnej traumy;
- *sociálna pomoc* prostredníctvom sociálnych pracovníkov, ktorí môžu byť aj v rolách krízových poradcov;
- *právna pomoc* (napr. vzhľadom na podanie trestného oznámenia, zverenie dieťaťa do starostlivosti jedného rodiča a pod.).

Cieľom krízovej intervencie je identifikácia klienta s danou situáciou, prevzatie kontroly nad situáciou a jeho angažovanie pri riešení za podpory sociálneho pracovníka. Dôležitou

súčasťou intervencie je pomôcť klientovi zvládnuť krízovú situáciu a, pokiaľ je to možné, podporiť jeho optimálne fungovanie po skončení krízy. Medzi tri základné princípy krízovej intervencie patria:

- *rýchla dostupnosť*, aby nedochádzalo k jej oddiaľovaniu;
- *lahká dosiahnuteľnosť* – vybudovaná funkčná sieť krízových liniek a centier;
- *kontinuálna starostlivosť*, ktorú u nás zabezpečujú pobytové zariadenia (u nás najmä centrá pre deti a rodinu a zariadenia núdzového bývania) s 24-hodinovou prevádzkou, s možnosťou krízového ubytovania a sociálnej pomoci.

Novosad (2004) uvádza nasledujúce charakteristiky a zásady krízovej intervencie:

1. Krízová intervencia spočíva v *okamžitom, bezodkladnom kontakte* s pomáhajúcim odborníkom. Inak hrozí riziko ďalšej záťaže, neadekvátnej reakcie, prehlbenia alebo chronickej krízového stavu.
2. Klient by nemal pri vyhľadávaní pomoci prekonávať *žiadne prekážky* (napr. nejasné informácie o umiestnení a ponuke služieb krízových stredísk).
3. Krízová intervencia má *komplexný charakter*, podľa potrieb jedinca by mala postihovať celú bio-psycho-sociálnu oblasť jeho života.
4. Krízová intervencia je *adresná*, to znamená „šitá klientovi na mieru“. Vzniká prepojením takých vedomostí a zručností, ktoré zodpovedajú aktuálnym potrebám klienta. V praxi to pre sociálneho pracovníka znamená pozorne, trpezlivo načúvať a pružne reagovať na klientove pocity, postoje a potreby.
5. Na krízovú intervenciu môže nadväzovať *ďalšia (postkrízová) pomoc* klientovi podľa jeho potrieb a povahy jeho životného problému.

Od sociálneho pracovníka sa v krízovej intervencii potom očakáva, že bude schopný:

- nadväzovať kontakt s klientom v zložitých situáciách v rôznom psychickom a zdravotnom stave;
- rýchlo vyhodnotiť očakávané ohrozenia a nebezpečenstvo vo vzťahu k sebe a svojmu najbližšiemu okoliu;
- viesť optimálnu komunikáciu s klientom s prihliadnutím na jeho aktuálny stav a danú situáciu;
- disponovať vyššou mierou kreativity a pružného myslenia;
- uskutočniť prvý odhad situácie a jej posúdenie, vykonať analýzu všetkých jej súvislostí, aktívne zhromažďovať a selektovať informácie;
- rozhodovať sa pod časovým tlakom a brať na seba zodpovednosť za svoje rozhodnutie;
- identifikovať a zapojiť do procesu pomoci obeti násillia rodinných príslušníkov, či priateľov, ktorým dôveruje a ktorí budú ochotní klientovi pomôcť, podporovať ju;
- spolupracovať s ostatnými odborníkmi a inštitúciami, najmä políciou, požiarnikmi, zdravotníckymi profesiami, psychológmi, právnikmi;
- nechávať klientovi priestor na vyjadrenie emócií, vrátane akceptácie a aktívneho počúvania;

- mobilizovať zdroje pre podporu;
- pomáhať klientovi s hľadaním nových pohľadov, perspektív a riešení vzhľadom na krízovú situáciu;
- sprevádzať klienta v prípade potreby;
- zvládať záťaž.

ODPORÚČANÉ TEXTY K SAMOŠTÚDIU

Interná norma č. 099/2018 *Postup orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pri vedení prípadovej práce*. Bratislava: Ústredie PSVR.

Interná norma č. 061/2019 *Sociálna kuratela detí*. Bratislava: Ústredie PSVR.

2.2 Rizikové správanie, poruchy správania

Sociálnu kuratelu detí zabezpečuje orgán SPODaSK vykonávaním opatrení pre (§ 16 písm. g- i zákona č. 305/2005 Z. z.):

- dieťa, u ktorého sa pre poruchy správania prejavujú problémy najmä v škole, v skupinách, vo vzťahoch s inými deťmi, rodičmi alebo inými plnoletými fyzickými osobami,
- dieťa, u ktorého sa prejavujú poruchy správania zanedbávaním školskej dochádzky, útekmi z domu alebo zo zariadenia, v ktorom je umiestnené,
- dieťa, u ktorého sa neprejavili problémy v správaní ani poruchy správania, avšak jeho jednorazové správanie alebo krátkodobé správanie vyžaduje pre svoju závažnosť alebo neprimeranosť pomoc.

V súčasnosti evidujeme v praxi orgánov sociálnej kurately nárast počtu detí, ktoré sú evidované z dôvodu diagnostikovaných porúch správania, dôvodu záškoláctva, ako i z dôvodu priestupkov spojených s agresívnym a poškodzujúcim správaním voči jednotlivcom, majetku, verejnému poriadku. [Podľa ročných výkazov o vykonávaní opatrení SPODaSK 2008-2020](#) z celkového počtu cca 12 500 detí, pre ktoré boli v roku 2020 vykonávané opatrenia SPODaSK bolo najčastejším dôvodom vykonávania sociálnej kurately detí práve zanedbávanie povinnej školskej dochádzky, resp. školského vyučovania (viac ako 39 % prípadov, u 4 375 detí), u 21,9 % prípadov (t. j. u 2746 detí) bola dôvodom pomoc a ochrana v priestupkovom konaní, na približne rovnakej percentuálnej úrovni (19,75 % - t. j. u 2469 detí) to bolo z dôvodu páchania trestnej činnosti a činnosti inak trestnej a dôvody diagnostikovaných porúch správania boli primárnym problémom u 4,6% z celkového počtu detí a mládeže.

Deti a mládež vo všeobecnosti patria medzi rizikové skupiny populácie (najmä vo vývinovom období puberty a ranej adolescencie), nakoľko u tejto skupiny prichádza často k nezvládnutiu rozporu medzi vnútornými potrebami a vonkajšími prejavmi a k následným neadekvátnym formám správania a riešenia záťažových situácií. Pritom ich vnútorné prežívanie, postoje k sebe samému, blízkemu či širšiemu sociálnemu prostrediu, k potrebám

rastu, sebarealizácii a požiadavkám okolia nie sú vždy vo vzájomnom súlade. Podľa Labátha (2001) **rizikové správanie** v sebe zahŕňa najmenšiu mieru „sociálnej nežiaducnosti“ a predchádza závažným poruchám správania, resp. sociálno-patologickému správaniu, ktoré už so sebou nesie chronifikáciu problému s tendenciou negatívneho vývoja, ktoré často implikuje možnosť labelingu, stigmatizácie, označovania, haló efektu, zhoršovanie symptómov a neumožňuje dostatočne využívať potenciál k zmene, dobro a pozitívne vlastnosti, vlastné resp. náhradné zdroje a dispozície k zvládaniu problémov.

Rizikové správanie je potrebné v prvom rade chápať ako prejav neprimeranej a nezvládnutej adaptácie na vonkajšie podmienky tlaku vnútorných problémov, ktorým je potrebné venovať primeranú pozornosť a poskytnúť komplexnejšiu pomoc zameranú nielen na prejavy správania, ale najmä na jeho príčiny, ktoré môžu tkvieť v poruchách jeho osobnostného vývinu, ale taktiež môžu signalizovať problémy, ktoré jednotlivec prežíva v rodine, v škole, v spoločnosti.

Vzájomné spolupôsobenie osobnostných dispozícií, resp. subjektívnych negatívnych faktorov („nevyzretá“, konfliktná osobnosť, nezvládanie emócií, stresu, frustrácie, nedostatok prosociálnych zručností, devalvácia hodnotového systému, kríza identity...) a nevhodných vonkajších podmienok (dysfunkčná rodina, zanedbávanie výchovy, hmotná a sociálna núdza, vplyv rovesníckych skupín resp. závadových partíí, nezvládnuteľné požiadavky na jednotlivca v škole, rodine, absencia voľnočasových a záujmových aktivít, vzťahové problémy, sociokultúrne vplyvy, málo podnetné, resp. rizikové prostredie ....) ako i vonkajších podnetov - „spúšťačov“ (provokujúce a traumatizujúce podnety, konflikty, stres, frustrácia, sociálna deprivácia ....), môže viesť k neprimeraným disociálnym, asociálnym až antisociálnym formám správania (bližšie vid' kap. 1.6), ktoré môžu postupne prerásť k závažnejším sociálno-patologickým fenoménom.

K najčastejším typom porúch, s ktorými sa sociálny kurátor v praxi stretáva, patria poruchy správania resp. poruchy emocionality a správania (angl. emotional and behavior disorder). Z medzinárodnej klasifikácií chorôb [MKCH-10](#) sú to zvyčajne nasledovné poruchy správania:

*F 91 **Poruchy správania** charakterizuje opakované a pretrvávajúce, asociálne, agresívne alebo vyzývavé konanie. Také správanie môže vážne narušiť veku primerané sociálne požiadavky. Ide teda o horšie počínanie, ako je obyčajné detské huncútstvo alebo pubertálna rebélia a má ráz trvalého správania (aspoň šesť mesiacov). Poruchy správania môžu byť príznačné aj pre iné psychické choroby. V takých prípadoch treba uprednostniť základnú diagnózu.*

Príklady správania, ktoré je podkladom pre diagnózu, zahŕňajú nadmerné bitkárstvo a tyranizovanie, krutosť voči iným ľuďom a zvieratám, ťažké poškodzovanie majetku, podpaľačstvo, krádeže, opakované klamanie, záškoláctvo a utekanie z domu, nezvyčajne časté a veľké výbuchy zlosti a neposlušnosť. Spomínané správanie, ak je dostatočne výrazné, postačuje na diagnózu, ale jednotlivé disociálne činy nestačia.

*F 91.0 **Porucha správania viazaná na vzťahy v rodine**. Porucha konania s disociálnym alebo útočným správaním (nie len opozičné, vzdorovité a rozvratnícke správanie), pri ktorej je abnormálne správanie obmedzené výlučne alebo takmer výlučne na domov a vzájomné vzťahy*

v úzkom rodinnom kruhu alebo v spoločnej domácnosti. Porucha vyžaduje splnenie kritérií pod F91. Ani vážne narušené vzťahy medzi rodičom a dieťaťom samé nestačia na diagnózu tejto poruchy.

F 91.1 **Porucha sociálneho správania pri chýbaní sociálnych väzieb.** Charakterizuje ju kombinácia pretrvávajúceho disociálneho alebo agresívneho správania zodpovedajúceho kritériám pod F91, nezahŕňa len opozičné, vzdorovité a rozvratnícke správanie s významným prenikavým zhoršením osobných vzťahov s ostatnými deťmi.

Porucha socializácie s agresivitou

Porucha správania, solitárny agresívny typ

F 91.2 **Porucha sociálneho správania so zachovaním sociálnych väzieb.** Porucha konania zahŕňajúca pretrvávajúce disociálne a agresívne správanie (zodpovedajúce kritériám pod F91 a nezahŕňa len opozičné, vzdorovité a rozvratnícke správanie) u jednotlivcov, ktorí sú celkovo dobre integrovaní v skupine seberočných.

Spoločné krádeže

Skupinová delikvencia

Záškolské

Porucha správania, skupinový typ

Priestupky v súvislosti s členstvom v gangoch

F 91.3 **Porucha správania s opozičným, vzdorovitým správaním.** Porucha správania, zvyčajne u mladších detí, ktorú charakterizuje najmä výrazne vzdorovité neposlušné, rozvratnícke správanie bez delikventských činov alebo extrémnejších podôb agresívneho alebo asociálneho správania. Zaradenie poruchy vyžaduje zodpovedajúce kritériá podľa F91. Ani vážnejšie nezbedné alebo neprístojné správanie samé nestačí na diagnózu. Táto diagnóza sa má používať obozretne, najmä u starších detí, pretože klinicky závažné poruchy konania bývajú zvyčajne sprevádzané disociálnym alebo agresívnym správaním, ktoré prekračuje vzdorovitosť, neposlušnosť a rozvratníctvo.

Za poruchu správania môžeme označiť správanie, ktoré:

- charakterizuje opakované a pretrvávajúce, asociálne, agresívne alebo vyzývavé konanie;
- môže vážne narušiť veku primerané sociálne požiadavky;
- je nebezpečnejšie, ako je nonkonformné správanie alebo pubertálna rebélia;
- má ráz trvalého správania (aspoň šesť mesiacov).

K najčastejším sprievodným znakom porúch správania patrí **záškoláctvo**. Prejavuje sa tým, že žiak úmyselne vynecháva školskú dochádzku a zámerne sa vyhýba školským povinnostiam. Sociálni kurátori by mali poznať:

- *príčiny záškoláctva* – je ich potrebné hľadať v rodine, v škole a v kolektíve rovesníkov alebo u samotného žiaka, kedy sa zameriavame na osobnostné vlastnosti žiaka a vnútorné prežívanie;
- *varovné signály*, vrátane ich príčin;
- *interdisciplinárne prístupy pomoci* – v spolupráci sociálneho pracovníka s učiteľom, výchovným poradcom, špeciálnym pedagógom, psychológom, detským lekárom a pod., vrátane kompetencií jednotlivých zainteresovaných.

Záškoleniu ako výchovnému problému sa venuje Emmerová (In Hroncová, J., Emmerová, I, Kropáčová, K. a kol., [2013](#)), prehľadný [Metodický list pre rodičov a učiteľov o záškolení](#) publikovalo Centrum pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie Vranov nad Topľou (2008).

Úteky môžu byť odpoveďou dieťaťa na fyziologicko-somatický stav jeho organizmu, neuspokojené potreby, zlú pozíciu v skupine vrstovníkov a chybné výchovné pôsobenie (Zaborowski, In Stankowski, 2006). Útek je zameraný na oslobodenie sa od nátlaku požadovaného rodinným, náhradným alebo školským prostredím a prerušením kontaktu s týmto prostredím. Ide o odhodlanú túžbu uniknúť niečomu alebo niekomu, a tak v prípade úteku môžeme smelo položiť otázku pred čím dieťa uteká? Dôležité je preto rozlišovať príčiny, motívy a cieľ úteku. Rozlišovať môžeme *izolačný* alebo *demonštratívny* útek. Ním chce dieťa vyvolať určitú, očakávanú reakciu rodinného alebo školského prostredia, obrátiť na seba pozornosť. Rozlišovať môžeme aj *poriomániu*, čiže chorobnú nutkavú túžbu utekať z domu, túlať sa, potreba cestovať. Súvisí s organickým poškodením mozgu a nie je možné ovplyvniť ho výchovným pôsobením. Dlhodobý pobyt na úteku sa môže preklopiť do javu nazvaného *túlanie sa*. Je to závažnejšia odchýlka od sociálnych noriem, pretože nadväzuje na ďalšie sociálnopatologické javy ako je užívanie návykových látok, bezdomovectvo, prostitúcia a delikventná činnosť, ktoré dieťa začne vykonávať, aby si zaistilo obživu. Túlanie nadväzuje na úteky a znamená dlhodobé opustenie domova. Príčinou je obyčajne trvale narušené, dysfunkčné, prostredie domova s nedostatkom uspokojivých citových väzieb, do ktorého sa dieťa neplánuje vrátiť a je spojené s vplyvom asociálne žijúcej partie ([Dubayová, 2016](#)). Na Slovensku bola publikovaná štúdia [Úteky maloletých bez sprievodu](#) (Fico, 2017).

K sprievodným znakom porúch správania patrí často agresia, agresivita, hostilita a násilie.

Dôležité je rozlišovanie:

- *agresivita* – je obsiahnutá všade tam, kde sa niečo živé ponáhľa k rastu, rozvoju, zvládaniu podmienok svojej existencie. Dôležitým je len spôsob a rozsah ako uvoľňovať agresiu, ako kontrolovať, zmierňovať alebo eliminovať pudové tendencie a vrodené dispozície v súhre s vonkajšími vplyvmi a neubližovať iným, či sebe samému;
- *agresie* – útočné správanie, ktoré obyčajne nastupuje ako reakcia na skutočné alebo iba zdanlivé ohrozenie vlastnej moci, najčastejšie ako prejav hnevu. Prejavuje sa alebo evidentným spôsobom (bitie, trhanie, kúsanie a pod.), alebo skryte (napr. ohováranie, ponižovanie a pod.); rozlišuje sa aj podľa miesta (napr. bullying, mobbing a pod.); môže byť orientovaná aj voči sebe ako *autoagresia* sebapoškodzovanie (automutilácia), samovražedné pokusy, demonštratívne a nedokonané samovraždy;

- *hostilita* – označuje všeobecne nepriateľský postoj voči ľuďom, voči spoločnosti. Môže byť zložkou agresivity, ale nemusí nadobudnúť charakter agresivity (Lovaš, 2010);
- *násilie* – akýkoľvek jednorazový akt (nielen fyzický), vrátane zanedbávania, ktoré ovplyvňuje život, fyzickú a psychickú integritu alebo slobodu jednotlivca alebo poškodzuje rozvoj jeho osobnosti;
- *týranie* - dlhodobější proces, ktorého podstata spočíva v nespravodlivom využívaní fyzickej, psychickej alebo sociálnej moci voči iným, najčastejšie voči tým, ktorí nie sú schopní z najrôznejších dôvodov chrániť samých seba.

Šikanovanie (z francúzskeho slova „chicane“) – zlomyseľné obťažovanie, týranie, sužovanie, prenasledovanie. Ide o ponižovanie a pokorovanie slabších jedincov vo vnútorných spoločenstvách, najčastejšie medzi dospievajúcimi mužského pohlavia na vojne, v zariadeniach internátneho typu pri školách, vo vyšších triedach škôl základných a stredných. Je charakterizované úmyselnou snahou získať psychologickú alebo spoločenskú a hmotnú výhodu nad inými jedincami prostredníctvom ubližovania, hrozieb, výsmechu a zastráňovania. Sociálny kurátor by mal poznať najmä:

- mechanizmus šikanovania,
- formy, prejavy a následky šikanovania,
- príčiny (motívy, rizikové faktory) šikanovania,
- osobnostné charakteristiky agresorov, obetí a svedkov šikanovania,
- diagnostiku šikanovania,
- preventívne programy šikanovania.

[Násiliu a šikanovaniu v škole a jeho predchádzaniu](#) sa venuje Sejčová (2019), Ondrejko (2009), Emmerová (In Hroncová et al., 2013). Osobitú pozornosť je v súčasnosti potrebné venovať **kyberšikanovaniu** (Palovčíková, 2018, 2019).

Na rozdiel od šikanovania je **vandalizmus** (termín je odvodený od germánskeho kmeňa Vandalov, ktorí sa zapísali do dejín mimoriadne krutým spustošením Ríma v r. 455) sociálno-patologický jav charakteristický logicky nezdôvodniteľným ničením rôznych vecných hodnôt, vecí, objektov, obvykle iba pre radosť z ničenia, poškodzovania a s tým spojenou zábavou a pocitom prekonania životných stereotypov. Predmetom ničenia sú verejne dostupné predmety, parky a ich zariadenia, telefónne búdky, hrobky, cintoríny, kostoly a budovy, prostriedky verejnej hromadnej dopravy, resp. ich fasády (grafity).

Napriek faktu, že včasné podchytenie týchto problémov už v iniciálnom štádiu môže predísť zhoršovaniu a prehĺbovaniu porúch vývinu a závažnejším prejavom disociálneho správania, nie je venovaná práci s deťmi s poruchami správania a detskými páchatelmi násillia dostatočná pozornosť. O to dôležitejšie je aplikovať opatrenia SPODaSK v oblasti sociálnej prevencie, diagnostiky, poradenských, intervenčných a korektívnych foriem sociálnej práce.

Medzi opatrenia SPODaSK pri pomoci dieťaťa s poruchami správania patria (por. § 11 zákona č. 305/2005 Z. z.):

- ponúknutie pomoci dieťaťa, rodičom alebo ponúknutie sprostredkovania pomoci pri riešení výchovných problémov alebo rodinných problémov a pri uplatňovaní nárokov dieťaťa podľa osobitných predpisov (napr. zákona č. 36/2005 Z. z., zákona č. 417/2005 Z. z.),
- sledovanie negatívnych vplyvov pôsobiacich na dieťa a rodinu, zisťovanie príčin ich vzniku a vykonávanie opatrenia na obmedzenie pôsobenia nepriaznivých vplyvov,
- organizovanie alebo sprostredkovanie účasti na programoch zameraných na pomoc pri riešení problémov detí v rodine, v škole a na pomoc rodinám pri riešení výchovných problémov, sociálnych problémov a iných problémov v rodine a v medziľudských vzťahoch,
- organizovanie alebo sprostredkovanie účasti na programoch zameraných na pomoc deťom a plnoletým fyzickým osobám ohrozeným správaním člena rodiny, členov rodiny alebo správaním iných osôb,
- organizovanie alebo sprostredkovanie účasti na programoch zameraných na plnoleté fyzické osoby, ktoré svojím správaním ohrozujú členov rodiny,
- organizovanie alebo sprostredkovanie programov na obmedzenie a odstránenie negatívnych vplyvov prostredia a na predchádzanie sociálnemu vylúčeniu detí a plnoletých fyzických osôb v otvorenom prostredí.

Základom ich výkonu je priama práca v prirodzenom rodinnom a sociálnom prostredí dieťaťa (pôsobenie na výchovné podmienky v rodine, sanácia rodinného prostredia, zapájanie dieťaťa do výchovných skupinových programov, sociálnych skupinových programov alebo výchovno-rekreačných skupinových programov, ktorých účelom je najmä odborné pôsobenie na odstránenie alebo zmiernenie problémov v správaní dieťaťa alebo jeho porúch správania, na rozvoj sociálnych zručností, na získanie potrebných spoločenských návykov, hygienických návykov a na zabezpečenie vhodného využitia voľného času dieťaťa), spolupráca so školou (najmä výchovný poradca, školský psychológ, školský sociálny pracovník, sociálny pedagóg), Centrom pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie (najmä oblasť psychodiagnostiky, poradenstva a terapie...), ale i s akreditovanými subjektmi, obcou, príslušníkmi Policajného zboru, pediatrom, psychiatrom, či zdravotníckymi zariadeniami. V prípade, že správanie dieťaťa alebo mladistvého je riešené v priestupkovom, resp. trestnom konaní, je úlohou sociálneho kurátora spolupráca so súdom, resp. správnym orgánom a poskytovanie pomoci nielen samotnému dieťaťu, ale i jeho rodine, pričom postupuje podľa plánu sociálnej práce s dieťaťom a jeho rodinou.

Námety na tréning

1. Sebaopoznávanie - dotazník preferovaného štýlu riešenia konfliktov.
2. Nácvik identifikovania príznakov porúch správania.
3. Nácvik modelových stratégií zvládania konfliktov a záťažových situácií.
4. Techniky zvládania konfliktov typu „výhra-výhra“.

ODPORÚČANÉ TEXTY K SAMOŠTÚDIU

LABÁTH, V. 2001. *Riziková mládež*. Praha: SLON.

ONDREJKOVIČ, P. a kol. 2009. Násilie v školách. In: *Sociálna patológia*. Bratislava: Veda, s. 167-179.

SEJČOVÁ, Ľ. 2019. [Násiliu a šikanovanie v škole a jeho predchádzaniu](#). *Paedagogica*, 31 (2019), s. 127-146.

FICO, M. 2017. [Úteky maloletých bez sprievodu](#). Bratislava: IVPR.

EMMEROVÁ, I. 2013. [Šikanovanie a agresivita u žiakov ako závažný výchovný problém, jeho prevencia a riešenie v školskom prostredí](#). In: Hroncová, J., Emmerová, I, Kropáčová, K. a kol. *Preventívna sociálno-výchovná činnosť v škole*. Banská Bystrica: Belianum, s. 178-189.

STANKOWSKI, A. 2006. Úteky a záškoláctvo ako signál zlého fungovania školy a rodiny. In: *Náčrt sociálnej patológie a pedagogiky psychosociálne narušených*. Ružomberok: Katolícka univerzita, s. 168-174.

PALOVČÍKOVÁ, G. 2019. [Prevencia a riešenie šikanovania a kyberšikanovania žiakov v dokumentoch základných škôl](#). Bratislava: Slovenské národné stredisko pre ľudské práva.

2.2.1 Delikvencia, kriminalita, závislosti a ďalšie negatívne javy mládeže

Na úvod stretnutia

Obsah výcvikovej pokladnice – námety, úspechy, schopnosti, spontánne nálady, dobré myšlienky, neproblematické obdobie, zdroje.

DELIKVENKCIA A KRIMINALITA

Sociálnu kuratelú detí zabezpečuje orgán SPODaSK vykonávaním opatrení pre (§ 16 písm. a-b zákona č. 305/2005 Z. z.):

- maloletého, ktorý sa dopustil páchania činu inak trestného podľa trestného zákona
- mladistvého páchatela trestnej činnosti alebo mladistvého podozrivého z páchania trestnej činnosti podľa trestného zákona.

Orgán SPODaSK v závislosti od povahy a závažnosti poruchy správania dieťaťa a situácie, v ktorej sa dieťa nachádza (§ 17 ods. 1 písm. a-f zákona č. 305/2005 Z. z.):

- plní úlohy v trestnom konaní podľa trestného poriadku,
- zisťuje a oznamuje orgánom činným v trestnom konaní a súdu dôležité skutočnosti o vývine mladistvého, životných udalostiach, ktoré ovplyvnili jeho správanie, o

vzťahoch v rodine, v škole, o jeho rodinných pomeroch, o rodinnom prostredí a sociálnom prostredí,

- udržiava písomný kontakt a osobný kontakt s mladistvým počas výkonu trestu odňatia slobody, výkonu ochranej výchovy a spolupôsobí pri jeho prevýchove a riešení jeho osobných problémov, rodinných problémov a sociálnych problémov,
- podieľa sa na príprave mladistvého na prepustenie z výkonu trestu odňatia slobody, z výkonu väzby a z výkonu ochranej výchovy,
- pôsobí na rodinné prostredie mladistvého a pripravuje rodinu na návrat mladistvého do rodiny,
- pomáha mladistvému po prepustení z výkonu trestu odňatia slobody, z výkonu väzby a z výkonu ochranej výchovy, najmä pri uľahčení návratu do rodiny, hľadani možností pokračovať v ďalšej príprave na povolanie, pri hľadaní zamestnania, riešení osobných problémov a vzťahových problémov.

Sociálni kurátori by mali poznať z hľadiska problematiky delikvencie a kriminality najmä (Roman, In Mátel, A., Schavel, M. et al. [Aplikovaná sociálna patológia v sociálnej práci](#), s. 153-217).

- rozlišovanie medzi *svedkom* v prípravnom konaní, *obvineným* – môže byť stíhaný na slobode alebo vzatý do väzby a *odsúdeným*;
- *prezumpciu nevinu* – jedna zo základných zásad trestného konania, skutočnosť, že je osoba obvinená ešte neznamená, že daný skutok spáchala, v praxi však môže nastať etiketizácia;
- trestné konanie a jeho štádiá – 1. predsúdne konanie, kde dieťa môže mať status svedka alebo obvineného, prípravné konanie; 2. súdne konanie – ak dieťa má status obžalovaného, v rámci neho sa rozlišuje preskúmanie a predbežné prejednanie obžaloby, hlavné pojednávanie, odvolacie konanie; 3. vykonávacie konanie;
- rozlišovanie a špecifiká výkonu *väzby* a výkonu *trestu odňatia slobody* (VTOS);
- zásady *restoratívnej justície* ako teoretické východisko osvojenia si hľadania alternatívnych riešení pred trestom – sankciou;
- teoretické východiská *trestu – sankcie* ako východisko na pochopenie práce s potrestaným, obmedzeným v niečom, čo zasahuje do ľudskej slobody – východisko pre prácu s odporom, racionalizáciou a podobne (vlastné obranné mechanizmy);
- teoretické východiská pre poznanie *porúch správania a psychických porúch*, symptomatológiu, špecifiká (naučiť sa v nich orientovať, čo je čo, ako sa to prejavuje, ako je potrebné s nimi pracovať, aké sú riziká v práci s nimi a pod.).

MEDZINÁRODNÉ A NÁRODNÉ VÝCHODISKÁ (výber)

- [Dohovor OSN o právach dieťaťa](#) (1989) a [Všeobecný komentár č. 10](#) (práva detí v súdnom konaní) – z vybraných častí:

Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, musia zabezpečiť dieťaťu, ktoré je schopné formulovať svoje vlastné názory, *právo slobodne sa vyjadrovať o všetkých záležitostiach, ktoré sa ho dotýkajú*, pričom názorom detí sa musí venovať primeraná pozornosť zodpovedajúca ich veku a úrovni.

Za týmto účelom sa dieťaťu musí predovšetkým poskytnúť možnosť, aby bolo *vypočuté v každom súdnom alebo administratívnom pojednávaní, ktoré sa ho dotýka*, a to buď priamo alebo prostredníctvom zástupcu alebo jeho príslušného orgánu, a spôsobom, ktorý je v súlade s pravidlami vnútroštátneho zákonodarstva.

- Minimálne štandardné pravidlá OSN týkajúce sa výkonu súdnictva za účasti mladistvých (tzv. Pekingské pravidlá, 1985) – z vybraných častí:

Právo mladistvých na súkromie sa musí rešpektovať na všetkých úrovniach, aby sa zabránilo ich poškodzovaniu prílišnou publicitou alebo procesom nálepkovania. Vo všeobecnosti sa *nesmú zverejňovať žiadne informácie*, ktoré by mohli viesť k identifikácii mladistvého páchatela.

Vo vhodných situáciách je nutné zvážiť riešenie priestupkov mladistvých páchatel'ov *bez formálneho súdneho procesu* pomocou kompetentného orgánu.

- Usmernenia OSN na predchádzanie kriminality mládeže (tzv. Rijádske usmernenia, 1990)
- Pravidlá OSN na ochranu mladistvých zbavených slobody (tzv. Havanské pravidlá, 1990) – z vybraných častí:

Mali by sa poskytnúť všetky prostriedky, aby sa zabezpečilo, že *mladistvý má adekvátnu komunikáciu so svetom mimo zariadenia*. Ide o integrálnu súčasť práva na spravodlivé a ľudské zaobchádzanie, ktorá je kľúčovou súčasťou prípravy mladistvých na návrat do spoločnosti. Mladistvým by malo byť povolené komunikovať s rodinami, priateľmi a inými osobami alebo predstaviteľmi vážnych organizácií, odísť zo zariadenia na zaistenie na návštevu domova a rodiny a dostať špeciálne povolenie na opustenie zariadenia na zaistenie zo vzdelávacích dôvodov, dôvodov súvisiacich s odbornou prípravou alebo iných dôvodov. Ak je mladistvý vo výkone trestu, čas strávený mimo zariadenia na zaistenie by sa mal rátať ako súčasť obdobia výkonu trestu.

Každý mladistvý by mal mať *právo prijímať pravidelné a časté návštevy*, v princípe raz týždenne, ale nie menej ako raz mesačne, za okolností, ktoré rešpektujú potrebu súkromia, kontaktu a neobmedzenej komunikácie s rodinou a obhajcom.

Akékoľvek *disciplinárne opatrenie* alebo konanie by malo udržiavať záujem bezpečnosti a usporiadaného komunitného života a malo by byť konzistentné s podporovaním ucelenej dôstojnosti mladistvého a so základným cieľom inštitucionálnej starostlivosti, teda vštepovaním zmyslu pre spravodlivosť, sebarešpektovanie a rešpektovanie základných práv každého človeka.

- Usmernenia OSN o súdnictve vo veciach týkajúcich sa detských obetí a svedkov trestných činov (2005) – z vybraných častí (právo na dôstojné a súcitné zaobchádzanie):

S detskými obeťami a svedkami by sa malo počas súdneho procesu zaobchádzať opatrným a citlivým spôsobom berúc do úvahy ich osobnú situáciu a súčasné požiadavky, vek, rod, telesné postihnutie a úroveň zrelosti a rešpektujúc ich fyzickú, mentálnu a mravnú integritu. S každým dieťaťom by sa malo zaobchádzať ako s jednotlivcom s individuálnymi potrebami, želaniami a pocitmi.

Zasahovanie do súkromného života dieťaťa by malo byť obmedzené na nevyhnutné minimum, avšak pri udržaní vysokých štandardov zberu dôkazového materiálu, aby sa zabezpečili spravodlivé a nestranné výsledky súdneho konania.

Vypočúvanie a iné formy vyšetrovania by mali byť vykonané školenými profesionálmi, ktorí postupujú citlivo, dôsledne a s rešpektom, aby sa zabránilo ďalšiemu utrpeniu dieťaťa.

Všetky formy interakcie opísané v týchto usmerneniach by sa mali vykonať spôsobom citlivým k dieťaťu a vo vhodnom prostredí, ktoré berie ohľad na špeciálne potreby dieťaťa vzhľadom na jeho schopnosti, vek, intelektuálnu dospelosť a rozvíjajúce sa schopnosti. Taktiež by mali byť vykonané v jazyku, ktorý dieťa používa a ktorému rozumie.

- [Usmernenie Výboru ministrov Rady Európy o súdnictve zohľadňujúcom potreby detí \(2010\)](#);
- [Vyhláška č. 207/2016 Z. z. Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky, ktorou sa ustanovujú podrobnosti výkonu rozhodnutia vo veciach maloletých](#);

ZÁVISLOSTI

Sociálnu kuratelu detí zabezpečuje orgán SPODaSK vykonávaním opatrení pre (§ 16 písm. e-f zákona č. 305/2005 Z. z.):

- dieťa zneužívajúce drogy alebo dieťa závislé od drog,
- dieťa hrajúce hazardné hry alebo dieťa závislé od hazardných hier, internetu, počítačových hier a iných hier.

Orgán SPODaSK v závislosti od povahy a závažnosti poruchy správania dieťaťa a situácie, v ktorej sa dieťa nachádza motivuje k diagnostike a liečbe závislosti od alkoholu, drog a patologického hráčstva, udržiava kontakt s dieťaťom počas liečby a resocializačného programu a pomáha dieťaťu po ukončení liečby a resocializačného programu (§ 17 ods. 1 písm. i zákona č. 305/2005 Z. z.).

Sociálny kurátor by mal byť oboznámený vzhľadom na problematiku závislostí a zorientovaný s nasledovnými zákonmi a koncepčnými dokumentmi:

- [Zákon č. 219/1996 Z. z. o ochrane pred zneužívaním alkoholických nápojov a o zriaďovaní a prevádzke protialkoholických záchytných izieb](#);
§ 2 ods. 2-3 obsahuje obmedzujúce opatrenia pre maloleté a mladistvé osoby ohľadom požívania alkoholu a iných návykových látok; § 12 uvádza sankcie
- [Zákon č. 139/1998 Z. z. o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch](#);

- [Zákon č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia](#)
§ 52 ods. 3 písm. b) uvádza predávať a vydávať toxické látky a zmesi osobám mladším ako 18 rokov
- [Zákon č. 377/2004 Z. z. o ochrane nefajčiarov a o zmene a doplnení niektorých zákonov](#)
§ 6 ods. 2-3 obsahuje zákaz predaja tabakových výrobkov osobám mladším ako 18 rokov; § 7 ods. 1 písm. j) uvádza zákaz fajčenia v priestoroch, v ktorých sú mladiství vo väzbe alebo v ktorých vykonávajú trest odňatia slobody
- [Zákon č. 30/12019 Z. z. o hazardných hrách a o zmene a doplnení niektorých zákonov](#)
§ 33 ods. 1,3 uvádza zákaz účasti na hazardných hrách fyzickej osobe mladšej ako 18 rokov
- [Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v z.n.p.](#)
§ 37 uvádza výchovné opatrenia, medzi ktoré patrí aj zabezpečenia resocializácie drogových a iných závislostí pobyt v zariadení, ktoré vykonáva resocializačné programy pre drogovu a inak závislých.
- [Zákon č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v z.n.p.](#)
§ 30 priestupky na úseku ochrany pred alkoholizmom a inými toxikomániami
- [Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v z.n.p.](#)
§ 171 – 173 nedovolená výroba omamných a psychotropných látok, § 174 šírenie toxikománie, § 175 podávanie alkoholických nápojov mládeži;
- [Protidrogová stratégia EÚ na obdobie 2021– 2025](#);
- [Národná protidrogová stratégia SR na obdobie rokov 2013 – 2020](#) (pripravovaná [Národná protidrogová stratégia SR na obdobie rokov 2021 – 2025 s výhľadom do roku 2030](#));
- [Národný akčný plán pre problémy s alkoholom na roky 2013-2020](#) (potreba aktualizácie, pripravovaný [Národný akčný plán pre problémy s alkoholom na roky 2021-2030](#)).

Celú problematiku závislostí je potrebné vnímať ako multidisciplinárny a multifaktorový fenomén. Základnou preambulou v tejto téme je, že závislosť je chronická psychiatrická diagnóza, ktorú smie určovať a stanovovať iba psychiater – adiktológ. Najmä preto, ale i s ohľadom na zložitosť podmienok určujúcich vznik a rozvoj závislosti, si daný problém vyžaduje tesnú súčinnosť lekára, psychológa a sociálneho pracovníka. Pri závislostiach poskytujeme klientom sociálno-zdravotnícku pomoc či sieť záchran. Metódy sociálnej práce pri pomoci závislým stoja tesne pri a zároveň kooperujú s metódami medicínskymi a psychologickými resp. psychoterapeutickými.

Sociálni kurátori by mali nadobudnúť vedomosti a spôsobilosti z nasledovných oblastí:

➤ Celý **proces** práce s klientom smerujúci k úzdruve (tento termín sa líši od termínu zdravie a zahŕňa v sebe i kvalitu abstinencie) či aspoň zlepšeniu kvality života klienta, musí v sebe obsahovať niekoľko na seba nadväzujúcich fáz, aby bol efektívnym či užitočným pre samotného klienta. Zároveň si musíme uvedomiť, že konkrétny klient môže v tomto procese ustrnúť, alebo sa opakovane vracat' k nižšej fáze.

➤ Rozlišovanie **fáz procesu pomoci a liečby** drogovu alebo inak závislých osôb:

1. *terénne sociálne programy* realizované v prístupe Harm Reduction (slovenským ekvivalentom je znižovanie negatívnych dôsledkov spojených s užívaním drog),
2. *detoxifikácia a liečba*,
3. *resocializácia* v centrách pre deti a rodinu s resocializačným programom,
4. *postresocializačná starostlivosť* (chránené bývanie, chránené dielne, terapeutické a svojpomocné skupiny).

➤ Rovnakým procesom liečby prechádzajú i osoby, u ktorých sa rozvíja či eskaluje niektorá z foriem **nelátkových závislostí**, či presnejšie závislostné správanie. Nelátkové závislosti môžeme deliť do piatich skupín a to: závislosť na hrách, poruchy príjmu potravy, závislosť na vzťahoch, závislosť na sexe a závislosť na práci.

➤ Poznanie **elementárnych diagnostických ukazovateľov** závislosti.

Napriek tomu, že diagnostiku závislostí by sme, ako sme spomínali, mali prenechať adiktológovi, pre základnú a orientačnú diagnostiku môžeme použiť ukazovatele WHO, ktoré definuje závislosť, ak po dobu pol roka pretrvávajú aspoň štyri z týchto šiestich znakov:

- 1) baženie (craving) je neovládateľnou chuťou opakovať určité jednanie či aplikáciu určitej substancie;
- 2) zvyšovanie frekvencie a intenzity aplikácie substancie či jednania;
- 3) sebapoškodzujúci mechanizmus značí, že osoba pokračuje v jednaní či aplikácii substancie napriek negatívnym účinkom a to či už sociálnym, zdravotným či psychickým;
- 4) zmena tolerancie na látku či činnosť;
- 5) vymedzenie medzi primárne potreby;
- 6) zúženie potrieb, postojov a záujmov.

➤ Poznanie **aktuálnej drogovej situácie**

Z hľadiska epidemiologických ukazovateľov Slovenskej republiky sa drogová scéna ostatné roky pomerne stabilizovala. Najvyšší výskyt zaznamenávajú pervitín, marihuana, širšie definované syntetické drogy (extáza, LSD - trip, speed), kokaín a heroín. Samozrejme v našom prostredí nesmieme zabudnúť na najrozšírenejšiu drogu alkohol. Rovnako treba mať na pamäti, že s oblasťami chudobných častí Slovenska a chudobou ohrozených komúnit sa spája výskyt zneužívania prchavých látok a durmanu.

➤ Poznanie problematiky **spoluzávislosti**

Z celého kontextu problematiky je zrejmé, že je možné pracovať výsostne iba s motivovaným klientom a jeho rodinou či blízkymi. To čo dané intervencie môže komplikovať je i syndróm spoluzávislosti u blízkych, ktorý môže mať podobu iracionálneho správania či až patologických prejavov (depresia, úzkosť).

Interaktívne cvičenia

budú zamerané na hlbšie pochopenie rozsahu a dynamiky závislosti

Použité techniky: „sieť závislosti“, „poháriková hra“, „dotazník o drogách“, „dotazník o marihuane“

Medzi ďalšie negatívne javy patria **extrémizmus, rasizmus, xenofóbia** (pozri kap. 3.1.4), **prostitúcia** a **obchodovanie s ľuďmi**, kde sú deti obzvlášť zraniteľnou skupinou (pozri kap. 3.1.3). V prípade, ak existuje akékoľvek podozrenie, že dieťa je obeťou obchodovania, orgán SPODaSK poskytne maloletej obeti, jeho rodičom alebo osobe, ktorá sa osobne stará o dieťa sociálne poradenstvo a informácie o orgánoch a organizáciách, ktoré v danej oblasti pôsobia (o dostupnosti zdravotníckych služieb, sociálnych služieb a ostatnej pomoci na zabezpečenie náležitej a promptnej ochrany a pomoci). Sociálna práca v tejto oblasti vyžaduje včasnú diagnostiku. Zároveň orgán SPODaSK v spolupráci s IOM (Medzinárodnou organizáciou pre migráciu) alebo inou partnerskou mimovládnu organizáciu MV SR zabezpečí, aby bolo v prípade potreby maloleté dieťa zaradené do Programu podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi a aby maloletému dieťaťu bola poskytnutá pomoc a ochrana v bezpečnom zariadení prevádzkovanom zmluvnými mimovládnyimi organizáciami MV SR.

2.3 Penitenciárna a postpenitenciárna sociálna práca – kompetencia sociálneho kurátora detí, vrátane praktickej prípravy

Vykonávaním opatrení sociálnej kurately pre **maloletého, ktorý sa dopustil páchania činu inak trestného a mladistvého páchatel'a trestnej činnosti alebo podozrivého z páchania trestného činu** za zaoberá IN č. 061/2019 v bode 3.

Orgán SPODaSK je povinný poskytnúť súčinnosť orgánom činným v trestnom konaní a súdu pri plnení ich úloh, ktoré súvisia s trestným konaním, bez meškania oznamovať orgánom činným v trestnom konaní skutočnosti nasvedčujúce tomu, že bol spáchaný trestný čin a včas vybavovať dožiadania orgánov činných v trestnom konaní a súdov. Orgány činné v trestnom konaní sú povinné poskytovať súčinnosť orgánom SPODaSK na účely vykonávania opatrení.

Orgán SPODaSK môže byť počas **predsúdneho konania** orgánmi činnými v trestnom konaní požiadaný o súčinnosť pozostávajúcu v prítomnosti orgánu SPODaSK na výsluchu dieťaťa - svedka. Dieťa musí byť pred výsluchom primerane svojmu veku a rozumovej vyspelosti orgánom činným v trestnom konaní poučené o svojich právach a povinnostiach.

Ako **svedok** má právo odprieť výpoveď,

- ak je príbuzným obvineného v priamom rade (teda rodiča), jeho súrodencom, osvojencom,
- ak by výpoveďou spôsobil nebezpečenstvo trestného stíhania sebe, svojmu rodičovi, svojmu súrodencovi, osvojiteľovi alebo iným osobám v rodinnom alebo obdobnom pomere, ktorých ujmu by právom pociťoval ako vlastnú ujmu.

Svedok má povinnosť najmä:

- dostaviť sa na predvolanie, vypovedať ako svedok o tom, čo mu je známe o páchatelovi a o okolnostiach dôležitých pre trestné konanie,
- vypovedať úplnú pravdu, nič nezamlčať,
- a ďalšie povinnosti vyplývajúce z Trestného poriadku.

Sociálny kurátor počas výsluchu poskytuje dieťaťu pomoc a podporu, zaujíma sa o jeho aktuálne prežívanie, či skutočne porozumelo svojim právam a povinnostiam, či obsah zápisnice súhlasí s jeho výpoveďou a chce niečo zmeniť, prípadne doplniť a pod.

Žiadosť orgánov činných v **trestnom konaní** o vypracovanie a zaslanie správy o zistených pomeroch mladistvého, pre ktorého orgán SPODaSK doposiaľ nevykonával opatrenia z dôvodu problémov v správaní, je pre orgán SPODaSK podnetom na zhodnotenie/prehodnotenie situácie dieťaťa, určenie miery ohrozenia a prijatie opatrení. Podklad pre jej vypracovanie tvoria informácie získané z osobného rozhovoru s dieťaťom a jeho rodičmi; informácie zo spisovej dokumentácie dieťaťa, ak už orgán SPODaSK vykonával opatrenia pre dieťa a jeho rodinu; zhodnotenie ich účinnosti a informácie o jeho sociálnom, psychickom a fyzickom vývine, získané v rámci spolupráce s inými subjektmi.

Obsahom správy o pomeroch a aktuálnej životnej situácii mladistvého je najmä:⁷

- vek mladistvého,
- stupeň zrelosti mladistvého,
- rodinné pomery mladistvého,
- vzťah mladistvého k rodičom a súrodencom,
- vzťah medzi mladistvým a jeho širšou rodinou ako aj blízkym sociálnym okolím,
- správanie mladistvého a jeho prospech v škole,
- postoj mladistvého k previneniu a jeho ochota zaistiť náhradu spôsobených škôd,
- prípadné iné trestné stíhania vedené proti mladistvému v minulosti, ak mal o nich orgán SPODaSK vedomosť,
- informácie o vykonaných opatreniach orgánu SPODaSK,
- iné dôležité informácie.

Počas trestného konania môže byť mladistvému uznesením vznesené **obvinenie**, v takomto prípade mu musí byť ustanovený obhajca, ktorého mu zvolí jeho zákonný zástupca, a to aj

---

⁷ Por. Usmernenie Ústredia PSVaR zo dňa 1.7.2013 – Správa o povesti mladistvého v trestnom konaní.

proti jeho vôli, alebo je zvolený ex offo. Sociálny kurátor úzko spolupracuje s mladistvým, jeho zákonným zástupcom a obhajcom za účelom pomoci a podpory mladistvého.

Ak je ako obvinený vypočúvaná osoba mladšia ako 18 rokov, orgány činné v trestnom konaní vykonajú **výsluch** s využitím technických zariadení určených na záznam zvuku a obrazu, ak je to primerané vzhľadom na okolnosti prípadu, najmä ak je pochybnosť, či je táto osoba schopná pochopiť obsah výsluchu, pričom sa zohľadňujú jej najlepšie záujmy, a ak tomu nebránia závažné technické dôvody, ktoré je orgán činný v trestnom konaní povinný uviesť v zápisnici. Sociálny kurátor môže v rámci svojej pozície sprostredkovať obsah zápisnice mladistvému tak, aby jej porozumel, môže žiadať o jej doplnenie, alebo úpravu, pre prípad, že sa v nej nachádza nepresný údaj, či obsah. Je dôležité si uvedomiť, že obsah zápisnice verifikujú zúčastnení svojim podpisom.

Sociálny kurátor poskytuje súčinnosť v rámci **konaní o dohode o vine a treste mladistvého** po tom, ako objektívne v rámci trestného konania došlo k objasneniu a praktickému dokázaniu protiprávneho činu mladistvého. Pozícia sociálneho kurátora v tejto situácii spočíva v motivácii mladistvého k uzavretiu takejto dohody, najmä vo vzťahu k možnosti uloženia miernejšieho trestu pre mladistvého. Je účastný pri koncipovaní jej návrhu, kedy sa môže vyjadriť k jej obsahu vo forme návrhu, pri podpise ako i následnom schválení, kedy v rámci záverečného návrhu vyjadruje svoj postoj. Sociálny kurátor zároveň na tento účel komunikuje a spolupracuje s obhajcom mladistvého.

Počas trestného konania môže byť voči mladistvému vznesená **obžaloba**. O hlavnom pojednávaní a verejnom zasadnutí na **súde** je upovedomený aj orgán SPODaSK. Zástupca orgánu SPODaSK má právo robiť návrhy a dávať vypočúvaným otázky a má právo záverečnej reči. Sociálny kurátor sa v rámci práva záverečnej reči nevyjadruje k výške navrhovaného trestu, oboznamuje súd o podstatných skutočnostiach, o ktorých sa dozvedel v rámci výkonu opatrení, môže navrhovať súdu alternatívne riešenia situácie dieťaťa na zabezpečenie jeho riadnej výchovy. Podstatným pre orgán SPODaSK je, aby rozhodnutie vo veci samej vychádzalo zo vzhliadnutia poľahčujúcich okolností, aby forma uloženého trestu mala prevýchovný charakter s poukazom na garanciu pomoci a podpory mladistvému prostredníctvom opatrení. Rovnopis rozsudku sa vždy doručí aj orgánu SPODaSK a zákonnému zástupcovi, s ktorým mladistvý žije v spoločnej domácnosti. Orgán SPODaSK môže v prospech mladistvého podávať opravné prostriedky, napr. sťažnosť, odvolanie a to i proti jeho vôli. Lehota na podanie opravného prostriedku mu plyní samostatne. Ak nebol orgán SPODaSK prítomný pri vyhlasovaní uznesenia, proti ktorému je prípustná sťažnosť, alebo ktorým bolo trestné stíhanie zastavené, podmienne zastavené, alebo prerušené alebo vec postúpená, doručí sa mu aj rovnopis tohto uznesenia, ak v čase vyhlásenia uznesenia mladistvý nedovršil osemnásť rok svojho veku.

Sociálny kurátor poskytuje súčinnosť probačnému a mediačnému úradníkovi, ktorý

nad mladistvým na základe rozhodnutia v trestnom konaní vykonáva **probačný dohľad**. Probačný dohľad sa vykonáva na základe probačného plánu s mladistvým s pevne stanovenými podmienkami. Ide o alternatívu k nepodmienečnému trestu odňatia slobody. Sociálny kurátor môže na základe žiadosti sprostredkovať probátorovi aktuálne informácie o mladistvom (sociálna správa, správa o povesti, plnenie povinností).

Vykonávaním opatrení sociálnej kurately pre **mladistvého počas výkonu väzby, výkonu ochrannej výchovy a výkonu trestu odňatia slobody** sa zaoberá IN č. 061/2019 v bode 5.

Mladistvý musí mať po celý čas výkonu trestu odňatia slobody, výkonu väzby a výkonu ochrannej výchovy aktuálnu informáciu o tom, ***kto je jeho sociálnym kurátorom*** a musí disponovať kontaktom na svojho sociálneho kurátora.

Ak sa maloletému dieťaťu poskytuje starostlivosť v špeciálnom výchovnom zariadení z dôvodu výkonu rozhodnutia súdu o ochrannej výchove, alebo sa maloleté dieťa nachádza vo výkone väzby alebo výkone trestu odňatia slobody, orgán SPODaSK bezodkladne doručí predmetné rozhodnutie vydané súdom príslušnému oddeleniu hmotnej núdze, náhradného výživného a štátnych sociálnych dávok úradu PSVR, ktorý vypláca rodičovi tohto dieťaťa prídavok na dieťa, príp. ďalšie štátne sociálne dávky.

Súd, v ktorého obvode sa **ochranná výchova** vykonáva, najmenej jedenkrát ročne na verejnom zasadnutí preskúma, či dôvody ochrannej výchovy trvajú. Ak dôvody ochrannej výchovy pominuli, súd mladistvého z výkonu ochrannej výchovy prepustí, inak rozhodne, že vo výkone ochrannej výchovy sa bude pokračovať. O prepustení z ochrannej výchovy rozhoduje na verejnom zasadnutí súd, v ktorého obvode sa ochranná výchova vykonáva, a to na návrh prokurátora, orgánu SPODaSK, mladistvého alebo výchovného zariadenia alebo aj bez takého návrhu.

V prípade mladistvého vo **výkone väzby** je potrebné si uvedomiť, že z pohľadu trestného konania ide o dočasné opatrenie. Z toho dôvodu je dôležité, aby sociálny kurátor disponoval informáciami o aktuálnom stave trestného konania a vedel tak pružne reagovať na nové situácie a prijímať potrebné opatrenia pre mladistvého a jeho rodinu.

Mladistvému môže byť súdom za spáchaný trestný čin uložený aj **trest odňatia slobody**. Nástup mladistvého do výkonu väzby, výkonu ochrannej výchovy alebo výkonu trestu odňatia slobody si vzhľadom na svoju závažnosť vyžaduje prehodnotenie miery ohrozenia dieťaťa a prehodnotenie doterajších cieľov a úloh plánu sociálnej práce s dieťaťom.

Počas výkonu ochrannej výchovy a výkonu trestu odňatia slobody sociálny kurátor udržiava písomný a osobný kontakt s mladistvým a spolupôsobí pri jeho prevýchove a riešení jeho osobných, rodinných a sociálnych problémov a to v spolupráci so sociálnym pracovníkom ÚVTOS alebo zariadením na výkon ochrannej výchovy. Je dôležité, aby mladistvý počas výkonu trestu odňatia slobody alebo počas výkonu ochrannej výchovy nestratil kontakt

so svojou rodinou. Súčasťou výkonu opatrení počas výkonu trestu odňatia slobody mladistvého, výkonu väzby alebo výkonu ochrannej výchovy je motivácia a podpora rodiny k záujmu o mladistvého a k podpore pri jeho prevýchove a riešení aktuálnych problémov.

V dostatočnom čase pred prepustením z výkonu trestu odňatia slobody pomáha sociálny kurátor v spolupráci s ÚVTOS mladistvému pri hľadaní možností pokračovať v ďalšej príprave na povolanie, prípadne zamestnanie, pri riešení osobných problémov a vzťahových problémov. Mladistvý musí byť informovaný o možnostiach pomoci sociálneho kurátora. V rámci postpenitenciárnej starostlivosti sociálny kurátor naďalej vykonáva potrebné opatrenia pre mladistvého a jeho rodinu za účelom jeho opätovného začlenenia sa do rodiny a spoločnosti.

Sociálny kurátor sa v spolupráci s ÚVTOS alebo zariadením na výkon ochrannej výchovy podieľa na **príprave mladistvého na prepustenie** z výkonu trestu odňatia slobody, z výkonu väzby alebo z výkonu ochrannej výchovy, pôsobí na rodinné prostredie mladistvého a pripravuje podmienky na návrat mladistvého do prirodzeného rodinného prostredia. Na tento účel poskytuje sociálny kurátor rodine mladistvého pomoc, podporu, sociálne poradenstvo a odbornú pomoc aj prostredníctvom iných inštitúcií a organizácií.

Po ukončení ochrannej výchovy, po výkone väzby alebo po ukončení výkonu trestu odňatia slobody, opatrenia pre toto dieťa a jeho rodinu naďalej prijíma a vykonáva sociálny kurátor podľa plánu sociálnej práce s dieťaťom.

Námety na tréning

Motivačný tréning odsúdeného pred jeho prepustením na slobodu: identita väznených, osobné zisky a straty z pobytu vo väzení, vnímanie ich vlastných kompetencií, ich životné ciele (formulovanie dlhodobých a krátkodobých cieľov), bariéry na ich dosiahnutie, tvorba repertoáru správania (behaviorálna zložka) v prospech dosiahnutia cieľa.

Techniky „hľadanie“, „aktivácia zdrojov“, „rodokmeň zdrojov“, „barometer zdrojov“.

ODPORÚČANÉ TEXTY K SAMOŠTÚDIU

VANKOVÁ, K. 2020. *Penitenciárna a postpenitenciárna starostlivosť v teórii a praxi*. Nitra: UKF.

VANKOVÁ, K. 2019. *Postpenitenciárna starostlivosť v kontexte sociálnej práce a sociálnych služieb*.

Nitra: UKF.

CSÁKI, A., MÉSZÁROS, M. 2016. [Metódy práce s odsúdenými v procese ich prípravy na prepustenie](#).

Dolný Kubín: Edukos.

2.4 Praktická príprava na výkon preventívnych, diagnostických, poradenských a intervenčných postupov sociálnej práce v závislosti od poruchy vývinu dieťaťa a situácie dieťaťa a jeho rodiny, vrátane interdisciplinárnych prístupov pomoci

Vykonávaním opatrení sociálnej kurately pre **dieťa zneužívajúce drogy/alkohol alebo závislé od drog/alkoholu, hrajúce hazardné hry alebo závislé od hazardných hier, internetu, počítačových hier a iných hier** za zaoberá IN č. 061/2019 v bode 2.

Informácia, resp. podozrenie, že maloleté dieťa zneužíva drogy/alkohol alebo je závislé od drog/alkoholu/hazardných hier/internetu/počítačových a iných hier je podnetom na zhodnotenie situácie dieťaťa a určenie miery ohrozenia dieťaťa. Sociálny kurátor v prvom rade rodine a dieťaťu poskytuje potrebné informácie, podporu, poradenstvo smerujúce k zabezpečeniu pomoci pre dieťa prostredníctvom rodičov.

Ak je pre dieťa za účelom prijatia ďalších vhodných opatrení potrebné zabezpečiť **diagnostiku v špecializovanej ambulantnej starostlivosti** a nie je v schopnostiach rodičov ju zabezpečiť, prípadne ju rodičia, alebo dieťa odmietajú, môže orgán SPODaSK v záujme dieťaťa:

- *rozhodnúť o uložení výchovného opatrenia* – uložiť povinnosť dieťaťu, rodičovi, alebo osobe, ktorá sa osobne stará o dieťa, podrobiť sa odbornej diagnostike v špecializovanej ambulantnej starostlivosti. V rámci zdôvodneného rozhodnutia môže, po jeho predchádzajúcom súhlase, určiť právnickú osobu – poskytovateľa zdravotnej starostlivosti, ktorý má spolupôsobiť, alebo spolupracovať pri výkone výchovného opatrenia (ak to nie je možné, určí ho VÚC);
- *podať na príslušný súd návrh na vydanie neodkladného opatrenia* – uložiť povinnosť dieťaťu absolvovať diagnostiku u poskytovateľa zdravotnej starostlivosti a zároveň uložiť povinnosť rodičom, alebo osobe, ktorá sa osobne stará o dieťa, zabezpečiť účasť dieťaťa na diagnostike v špecializovanej ambulantnej starostlivosti.

Obdobný postup je aj v prípade, ak bola dieťaťu na základe diagnostiky odporúčaná **liečba v špecializovanej ambulantnej starostlivosti** v špecializačnom odbore detská psychiatria.

V prípade, keď je potrebné pre dieťa z dôvodu aktuálnej situácie a jeho zdravotného stavu zabezpečiť **zdravotnú starostlivosť v špecializačnom odbore detská psychiatria v ústavnom zdravotníckom zariadení** a dieťa, alebo rodič, odmietajú, alebo nie je v ich schopnostiach ju zabezpečiť a vykonané opatrenia zo strany sociálneho kurátora sa míňajú účinku, v záujme dieťaťa orgán SPODaSK podá na príslušný súd dostatočne odôvodnený návrh na vydanie neodkladného opatrenia.

V prípade, že bolo lekárom so špecializáciou v špecializačnom odbore detská psychiatria (ďalej len „pedopsychiater“), odporúčané zabezpečiť pre dieťa **resocializáciu drogových a iných závislostí pobytovou formou**, túto je možné zabezpečiť v **Centre, ktoré vykonáva resocializačný program** na podporu sociálneho začlenenia dieťaťa závislého od drog, alkoholu a hier. Podmienkou na prijatie dieťaťa do centra pre deti a rodinu, v ktorom sa vykonáva resocializačný program je predchádzajúce poskytnutie zdravotnej starostlivosti

v ústavnom zdravotníckom zariadení, a to v rozsahu *najmenej štyroch týždňov*, ktoré pedopsychiater potvrdí v odporúčaní. V Centre možno pre dieťa vykonávať resocializačný program na základe:

- písomnej dohody medzi Centrom a rodičom dieťaťa,
- rozhodnutia súdu o uložení výchovného opatrenia, ktorým súd uložil pobyt v zariadení, ktoré vykonáva resocializačný program,
- rozhodnutia súdu o nariadení neodkladného opatrenia.

Centrum vykonáva resocializačný program najmenej osem mesiacov, kedy poskytne dieťaťu bývanie, stravovanie a obslužné činnosti, nevyhnutné osobné vybavenie zodpovedajúce potrebám dieťaťa, ak je dieťa prijaté bez osobného vybavenia. Súbežne zabezpečuje zdravotnú starostlivosť a v prípade potreby zabezpečuje plnenie povinnej školskej dochádzky, ako i prípravu na budúce povolanie. Orgán SPODaSK v spolupráci s Centrom, obcou a zapojenými spolupracujúcimi subjektmi vypracúva **plán sociálnej práce s rodinou dieťaťa**, ktorého súčasťou je sledovanie psychického, fyzického a sociálneho vývinu dieťaťa. Centrum v spolupráci s dieťaťom a orgánom SPODaSK, a ak je to možné aj s rodičom dieťaťa pripraví **individuálny resocializačný plán** (IRP), ktorý obsahuje (§ 30 ods. 13 Vyhlášky č. 103/1018 Z. z.)

- opis odborných metód práce s dieťaťom, jeho rodinou a inými plnoletými fyzickými osobami, pre ktoré sa v centre vykonáva resocializačný program podľa jednotlivých fáz resocializačného programu, a kritériá prechodu medzi jednotlivými fázami resocializačného programu,
- určenie adaptačnej fázy resocializačného procesu dieťaťa,
- konkrétne úlohy na dosiahnutie cieľov vrátane metód práce s rodinou a blízkymi osobami týchto osôb, úlohy psychologickej činnosti a ďalších odborných činností vykonávaných v centre,
- spôsob spolupráce so školou a spôsob pravidelného informovania zákonného zástupcu dieťaťa s neukončenou povinnou školskou dochádzkou,
- spôsob zabezpečenia zdravotnej starostlivosti dieťaťa alebo plnoletej fyzickej osoby,
- spôsob trávenia osobného voľna, záujmovej činnosti, kultúrnej činnosti a zapájania do spoločných aktivít,
- spôsob zapájania dieťaťa do zabezpečovania chodu centra v jednotlivých fázach resocializačného programu,
- spôsob udržiavania kontaktu s rodičom, ďalšími príbuznými a osobami, ku ktorým má dieťa blízky vzťah,
- harmonogram vyhodnocovania individuálneho resocializačného programu s orgánom sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately,
- plán následnej odbornej pomoci po ukončení resocializačného programu,
- kontaktné údaje zamestnanca, ktorý vedie a koordinuje plnenie úloh plánu sociálnej práce s dieťaťom.

Resocializačný program sa môže vykonávať aj metódou terapeutickej komunity. Podrobnosti o priebehu plnenia individuálneho resocializačného programu centrum zaznamenáva a vyhodnocuje najmenej raz mesačne s dieťaťom. Sociálny kurátor udržiava s dieťaťom kontakt počas resocializačného programu, spolupracuje s centrom pri realizácii a vyhodnocovaní individuálneho resocializačného plánu, pomáha dieťaťu po ukončení resocializačného programu.

Odbornú pomoc pre dieťa s diagnostikovanou **poruchou správania v dôsledku užívania alkoholu, drog alebo v dôsledku patologického hráčstva** možno zabezpečiť v Centre so zriadenou špecializovanou samostatnou skupinou pre deti s poruchou správania v dôsledku užívania alkoholu, drog alebo v dôsledku patologického hráčstva diagnostikovanou pedopsychiatrom. V prípade, keď je maloletému dieťaťu v zariadení poskytovaná odborná pomoc na základe písomnej dohody medzi rodičom a Centrom, Centrum a orgán SPODaSK pripraví v spolupráci s rodičom, a ak je to vzhľadom na vek a rozumovú vyspelosť dieťaťa možné, aj s dieťaťom **plán vykonávania opatrení pobytovou formou pre dieťa**. V prípade, keď je maloletému dieťaťu v zariadení poskytovaná odborná pomoc na základe rozhodnutia súdu, pripraví Centrum v spolupráci s orgánom SPODaSK, a ak je to vzhľadom na vek a rozumovú vyspelosť dieťaťa možné aj s dieťaťom **individuálny plán rozvoja osobnosti dieťaťa** (skr. IPROD), ktorý je chápaný ako súbor čiastkových plánov vykonávania odborných činností v centre, najmä plán sociálnej práce, plán výchovnej práce s dieťaťom, hlavné úlohy psychologickkej činnosti psychológa Centra, plán komplexnej ošetrovateľskej starostlivosti, ak si to zdravotný stav dieťaťa vyžaduje. Obsahuje (§ 30 ods. 6 Vyhlášky č. 103/1018 Z. z.):

- cieľ odbornej práce s dieťaťom, jeho rodinou alebo osobou, ktorá sa osobne stará o dieťa, a ďalšími fyzickými osobami, ktorý určí orgán SPODaSK a Centrum spoločne,
- kontaktné údaje zamestnanca, ktorý koordinuje plnenie úloh individuálneho plánu rozvoja osobnosti dieťaťa,
- kontaktné údaje zamestnanca, ktorý vedie a koordinuje plnenie plánu.

Sociálny kurátor udržiava s dieťaťom kontakt počas celého pobytu v Centre, spolupracuje s ním pri realizácii a vyhodnocovaní plánu vykonávania opatrení pobytovou formou pre dieťa alebo individuálneho plánu rozvoja osobnosti dieťaťa, podieľa sa na príprave podmienok pre dieťa po skončení pobytu v Centre.

2.4.1 Korektívne formy práce s mládežou vychádzajúce z konceptov reedukácie, resocializácie, psychoterapie

Hlavným cieľom **reedukácie** je zmena kvality tých vlastností osobnosti, ktorých spoločným výsledkom je dysfunkčnosť jedinca v sociálnych vzťahoch a nadväzne tréning modelov a vzorov spoločensky akceptovateľného správania. Ak sú poruchy správania zapríčinené komplexom rôznych faktorov a zároveň sa premietajú do vývinu viacerých vlastností a zložiek osobnosti (u každého jednotlivca v individuálnej miere, kvalite a kombinácii), tak je potrebné od samého začiatku reedukačného procesu a v celom jeho priebehu sledovať komplexne celú

osobnosť a cielene ovplyvňovať práve tie vlastnosti, ktoré sú u konkrétneho jednotlivca tou primárnou príčinou permanentného sociálneho zlyhávania. V špeciálnych výchovných zariadeniach sú [výchovné štandardy](#) základom pre vypracovanie výchovného plánu a spoločne slúžia na riadenie reedukačného procesu a sú určené pre deti staršieho školského veku a adolescentov (Levčíková et al., 2010).

- s poruchami správania v diagnostickom centre a reedukačnom centre,
- s poruchami správania s mentálnym postihnutím v diagnostickom a reedukačnom centre,
- s poruchou aktivity a pozornosti v liečebno - výchovných sanatóriách.

Sociálni kurátori by mali poznať Vyhlášku MŠVVaŠ [č. 323/2008 Z. z. o špeciálnych výchovných zariadeniach](#)

- § 2 *liečebno-výchovné sanatórium*, zameriava sa aj na reedukáciu niektorej z foriem závislostí, vrátane prevencie ich vzniku,
- § 3 *diagnostické centrum*, zameriava sa na špeciálnopedagogickú diagnostiku s cieľom zistenia aktuálneho stavu vzdelanosti a reedukácie, vedomostí, zručností, schopností a návykov a na určenie vhodných postupov vedúcich k ich náprave,
- § 4-8 *reedukačné centrá*, zameriavajú sa najmä na reedukáciu sociálne, mravne a emocionálne narušených detí, u ktorých boli zistené také nedostatky v sociálnej prispôsobivosti, v osobnostných vlastnostiach a charakterovom vývine, že ich výchova a vzdelávanie v iných zariadeniach alebo v prirodzenom rodinnom prostredí by nevedli k náprave (§ 4)

Prínosné príspevky uvádza Zborník [Význam a miesto resocializácie a reedukácie v sociálnej práci](#) (Žiaková et al., 2017). Uvedenie k špeciálnopedagogickej diagnostike uvádza učebnica [Špeciálna pedagogika a inkluzívne vzdelávanie](#) (Geršiová, 2020).

Reedukácia (doslova *prevýchova, opätovná výchova*) sa chápe ako náprava určitých nespôsobilostí, deficitov alebo defektov zintenzívneným výchovno-didaktickým postupom, metodicky presnejšie prepracovaným na základe psychologickkej analýzy (Kondáš et al., 1985).

Resocializácia je chápaná ako opätovná socializácia. Predstavuje komplexnú starostlivosť o človeka v a po výkone trestu odňatia slobody, po liečbe látkovej či nelátkovej závislosti, po opätovnom začlenení sa do spoločnosti v rámci reedukačného pobytu (Šrobárová In Žiaková, Balogová et al., 2017, s. 102). Klient môže v rámci resocializácie získať pracovné návyky, prijať nové hodnoty a obnoviť svoje sociálne vzťahy, ktoré mu pomôžu v adaptácii do prirodzeného prostredia (Matoušek, 2008). Využívajú sa v nich tréningy sociálnych zručností, tréningy mobility, stimulačné a aktivizačné programy, poradenstvo a rekvalifikácia. Efekt resocializačných programov je závislý na ich primeranosti a na tom, ako sú klientmi akceptované.

Vykonávaním resocializačného programu v Centre sa zaoberá § 57 zákona č. 305/2005 Z. z. Podnetný článok k téme je [Resocializačný výchova – zmeny paradigmy](#) (Škoviera, 2020).

Psychoterapia je chápaná ako „liečenie duševných chorôb a hraničných stavov psychologickými prostriedkami. Je jedným z účinných spôsobov psychickej pomoci, plánovanej, premyslenej a vykonávanej odborníkmi.“ (Hartl, Hartlová, 2009, s. 488). Kašparů (2002) pri nej zdôrazňuje, že ide o liečebnú metódu, ktorá nespočíva v podávaní liekov. Ciele a metódy psychoterapie nemožno zúžiť iba na liečenie, pretože psychoterapie sa vo svojej podstate zameriavajú aj na riešenie iných životných situácií klientov, umožňujú klientom životnú zmenu, podporujú ich osobnostný rast, využívajú ich potenciál, orientujú sa aj na sebaaktualizáciu, na optimalizáciu interakcie so sociálnym okolím (Gabura, Mojtová, 2020). Psychoterapeutom je odborník, ktorý absolvoval dlhodobý psychoterapeutický výcvik a má kvalifikáciu pre niektorú zo psychoterapeutických metód. Teoretický koncept terapeutickej zmeny spracoval Grove (1997, In Gabura, Mojtová, 2020) a obsahuje nasledovné mechanizmy efektívnej zmeny:

- *osvojenie si schopnosti zvládania* – klient sa učí efektívnejšie zvládať svoje reálne situácie a na základe svojich skúseností, terapeut ho podporuje aj v tom, že má kapacitu zvládať situácie aj iným, netradičným nestereotypným spôsobom;
- *klarifikáciu a náhľad* – pre klienta je dôležité zistiť, čo prežíva a prečo to prežíva. Vďaka náhľadu si klient ujasňuje svoje ciele. Keď jedinec porozumie sebe, mení sa jeho postoj k situácii, a tým sa otvárajú nové možnosti jej úspešného riešenia;
- *aktualizácia problému* – situáciu klienta možno najlepšie spracovať, keď ju aktuálne prežíva, čo možno stimulovať rôznymi technikami (psychodráma, gestalt techniky, fokusng, párová alebo rodinná terapia, skupinové techniky a pod.);
- *aktivizácia zdrojov* – klient s podporou terapeuta identifikujú, aktivizujú podporujú využitie zdrojov klienta, čím rozvíjajú klientov potenciál.

ODPORÚČANÉ TEXTY K SAMOŠTÚDIU

ŽIAKOVÁ, E. (Ed.). 2017. [Význam a miesto resocializácie a reedukácie v sociálnej práci](#). Zborník príspevkov z vedeckej konferencie. Košice: FF UPJŠ v Košiciach.

KONDÁŠ, O., KRATOCHVÍL, S., SYŘIŠŤOVÁ, E. 1985. *Psychoterapia a reedukácia*. Martin: Osveta.

GERŠIOVÁ, Z. 2020. [Špeciálna pedagogika a inkluzívne vzdelávanie](#). Dubnica nad Váhom: VŠ DTI.

2.4.2 Špecifiká individuálnej a skupinovej práce, práce s rodinou a sociálnou sieťou ohrozeného dieťaťa

Využívaniu sieťovania pri práci sociálneho kurátora sa venuje Lešková v publikácii [Sociálny kurátor pre deti a sociálna práca](#) (2012).

Námety na tréning

Použitie techniky *ekomapy* – diagramu rodinných vzťahov, *nákresu rodinného systému* alebo *schémy príbuzenskej siete*, vrátane nácviku štandardizovaných znakov týchto vizualizácií rodinného systému. Následný dialóg ohľadom silných a slabých stránok (protektívnych a rizikových faktorov) sociálnej siete ohrozeného dieťaťa a jeho rodiny (por. Mátel, Hardy et al., 2015, s. 136-139)

ODPORÚČANÉ TEXTY K SAMOŠTÚDIU

MÁTEL, A., HARDY, M. 2015. [Teória a metódy sociálnej práce II](#). Bratislava: Spoločnosť pre rozvoj sociálnej práce.

LEŠKOVÁ, L. 2012. [Sociálny kurátor pre deti a sociálna práca](#). Košice: Vydavateľstvo Michala Vaška.

2.5 Praktická príprava na zvládanie konfliktných a rizikových situácií v sociálnej kuratele detí

Námety na tréning

Komunikácia a práca s agresívnym klientom (techniky externalizácia problému, cirkulárne dotazovanie /napr. odfúknuť problém/ až po identifikáciu, či ide o vlastné skúsenosti s násilím, alebo o obrannú stratégiu).

Techniky zamerané na zvládanie a riešenie konfliktov (napr. My sme tí spravodliví, Protichodné záujmy, Von – dnu, Získať tak veľa, ako sa dá, Ideálna škola, Fázy konfliktu alebo kto by chcel byť mediátorom?, Gordický uzol (Labáth, et al., 2011, s. 166-191)

ODPORÚČANÉ TEXTY K SAMOŠTÚDIU

LABÁTH, V., SMIK, J., MATULA, Š. 2011. *Expoprogram. Intervenčný program pre skupinovú prácu s deťmi a mládežou*. Bratislava: Univerzita Komenského.

2.6 Správne konanie, kompetencie a postupy v konaní pred správnym orgánom, vrátane konaní o priestupkov

Sociálnu kuratelu detí zabezpečuje orgán SPODaSK vykonávaním opatrení pre dieťa, ktoré sa dopustilo priestupku (§ 16 písm. c zákona č. 305/2005 Z. z.). Orgán SPODaSK v závislosti od povahy a závažnosti poruchy správania dieťaťa a situácie, v ktorej sa dieťa nachádza

poskytuje pomoc a ochranu mladistvému a plní úlohy v priestupkovom konaní (§ 17 ods. 1 písm. g zákona č. 305/2005 Z. z.).

Vykonávaním opatrení sociálnej kurately pre **mladistvého v priestupkovom konaní** sa zaoberá IN č. 061/2019 v bode 4.

Ak je orgán SPODaSK požiadaný o súčinnosť v správnom konaní, v ktorom je obvinený z priestupku *maloletý*, je potrebné, aby sa sociálny kurátor aktívne zaujímal o priebeh správneho konania, komunikoval s maloletým dieťaťom a jeho zákonným zástupcom, poskytoval dieťaťu pomoc, podporu a vzhľadom na jeho vek a rozumovú vyspelosť základné informácie o úkonoch, ktorých je účastní. Ak je orgán SPODaSK požiadaný o súčinnosť v priestupkovom konaní, v ktorom je obvinený z priestupku *mladistvý*, sociálny kurátor vedie prípadovú sociálnu prácu za účelom pomoci dieťaťu a zároveň plní úlohy v priestupkovom konaní na žiadosť správneho orgánu. Úlohou sociálneho kurátora ako zástupcu orgánu SPODaSK je poskytovať pomoc a ochranu mladistvému v priestupkovom konaní a chrániť práva a právom chránené záujmy dieťaťa, pričom tým nie sú dotknuté oprávnenia a povinnosti iných subjektov pri ochrane práv a právom chránených záujmov dieťaťa.

Orgány oprávnené **objasňovať priestupky** sú pri objasňovaní priestupkov oprávnené vyžadovať vysvetlenie od fyzických osôb alebo právnických osôb. Vysvetlenie od maloletého alebo mladistvého možno vyžadovať len za prítomnosti jeho zákonného zástupcu alebo fyzickej osoby, ktorá sa osobne stará o maloletého alebo mladistvého na základe rozhodnutia súdu alebo zástupcu zariadenia, v ktorom je maloletý alebo mladistvý umiestnený na základe rozhodnutia súdu alebo zástupcu orgánu SPODaSK, a to v prípade, ak nie je možné zabezpečiť prítomnosť jeho zákonného zástupcu, prípadne osoby, ktorá sa osobne stará o dieťa, alebo zástupcu zariadenia na výkon rozhodnutia súdu, v ktorom je maloletý alebo mladistvý umiestnený na základe rozhodnutia súdu (por. § 60 ods.1 písm. a) zákona č. 372/1990 Z. z.).

Ak je obvineným z priestupku mladistvý, správny orgán na ústne pojednávanie predvolá aj zákonného zástupcu mladistvého a orgán SPODaSK. Ak je mladistvý na základe rozhodnutia súdu zverený do osobnej starostlivosti fyzickej osobe, alebo je na základe rozhodnutia súdu umiestnený v zariadení, správny orgán upovedomí o nariadenom **ústnom pojednávaní** aj tieto osoby. Ak je obvineným z priestupku mladistvý, rozhodnutie o priestupku sa **oznamuje** orgánu SPODaSK. Ak je obvineným z priestupku mladistvý, proti rozhodnutiu o priestupku sa môže **odvolať** v jeho prospech aj orgán SPODaSK.

Ak bolo orgánu SPODaSK doručené **oznámenie správneho orgánu**, že maloleté dieťa spáchalo priestupok, kópiu oznámenia je potrebné čo najskôr poskytnúť oddeleniu hmotnej núdze, náhradného výživného a štátnych sociálnych dávok príslušného úradu PSVR, kde si rodič dieťaťa, alebo osoba, ktorej je dieťa zverené na základe rozhodnutia súdu, uplatnil/la nárok na prídavok na dieťa alebo nárok na príplatok k prídavku na dieťa. Orgán SPODaSK

postupuje rovnako aj v prípade, ak maloleté dieťa v čase spáchania priestupku nedovršilo 15 rokov veku a z tohto dôvodu správny orgán vec odložil alebo konanie o priestupku zastavil.

2.7 Kompetencie a postupy v trestnom konaní, konaní pred súdom, vrátane praktickej prípravy

V jednotlivých štádiách trestného konania sociálny kurátor *spolupracuje* s orgánmi činnými v trestnom konaní, súdom, obhajcom, prokurátorom, príp. probačnými a mediačnými úradníkmi. Medzi základné povinnosti kurátora patrí zisťovanie pomerov mladistvého a podanie správy **orgánom činným v trestnom konaní a súdu** dôležité skutočnosti o jeho vývine. V zmysle § 337 Trestného poriadku (ďalej len „TP“) v konaní proti mladistvému treba čo najdôkladnejšie zistiť aj stupeň rozumového a mravného vývoja mladistvého, jeho povahu, pomery a prostredie, v ktorom žil a bol vychovávaný, jeho správanie pred spáchaním činu, z ktorého je obvinený, a po ňom a iné okolnosti dôležité pre voľbu prostriedkov vhodných na jeho nápravu, najmä či má byť nariadená ochranná výchova mladistvého.

V zmysle § 338 TP u mladistvého, ktorý v čase činu neprekročil pätnásť rok svojho veku, treba vždy skúmať, či bol spôsobilý rozpoznať protiprávnosť činu a ovládať svoje konanie. Kurátor už v samotnej správe o zistených pomeroch môže poukázať na možnosť uplatnenia tohto inštitútu alebo tak môže urobiť v rámci konania.

V štádiu prípravného konania je úlohou sociálneho kurátora dohliadať, aby pri každom procesnom úkone od vznesenia obvinenia bol prítomný advokát mladistvého, aby mladistvému nebolo odopreté právo nevyvolať, aby boli zvážené a využité odklony v trestnom konaní. Taktiež dohliada na zákonný postup pri výsluchu mladistvého, predovšetkým na formu kladených otázok. Pri výsluchu sa nesmú klásť sugestívne (otázky čo navádzajú na určitú odpoveď) a kapciózne otázky (Istivé otázky, ktoré obsahujú skutočnosti, ktoré majú byť zistené z výsluchu). V prípade, ak sa tieto vyskytnú treba poukázať na ich neprípustnosť. Odpovede nesmú byť uvedené v zápisnici. V prípade, ak sú zaznamenané je potreba, aby zápisnica obsahovala aj presne znenie neprípustnej otázky. V prípade, ak by bol vznesený návrh na **väzobné stíhanie**, je úlohou sociálneho kurátora upozorniť na ustanovenia § 339 TP, ktoré upravujú, že aj keď existujú dôvody väzby, *môže byť obvinený mladistvý vzatý do väzby iba v prípade, ak účel väzby nemožno dosiahnuť inak* (napr. peňažnou zárukou, prevzatím záruky dôveryhodnou osobou, alebo záujmovým združením občanov, prípadne probačným a mediačným dohľadom...). Výkon väzby sa realizuje podľa [zákona č. 221/2006 Z. z.](#), pričom vzhľadom na mladistvých sú osobitné ustanovenia (§ 45-53). Podobne aj pri výkone trestu odňatia slobody podľa [zákona č. 475/2005 Z. z.](#) patria mladiství k osobitej kategórii odsúdených (§ 69-73).

Ak je sociálny kurátor ustanovený za **opatrovníka** v trestnom konaní podľa § 45, ods. 1 TP, tak v rámci trestného procesu má sociálny kurátor najmä nasledovné oprávnenia:

- predkladať návrhy,
- klásť otázky vypočúvaným,
- nahliadať do spisu,
- dopĺňať obsah zápisnice,
- podávať v prospech mladistvého opravné prostriedky,
- podávať v prospech mladistvého sťažnosť,
- predniesť záverečnú reč (v konaní pred súdom).

V práci sociálnej kurately detí a mladistvých je dôležité poznanie špecifík vývinového obdobia a ďalšie teoretické východiská, ktoré pomôže identifikovať poruchy správania a delikventné správanie v závislosti od povahy a závažnosti, aby sociálni kurátori nadobudli spôsobilosti:

- identifikácie mladistvého delikventa s teoretickým oboznámením sa delikvencie mladistvých, ktorá je napríklad chápaná ako neprijateľné správanie detí a mládeže (juvenilná delikvencia);
- rozlíšiť asociálne a antisociálne správanie, identifikovať priestupok, trestný čin, zločin a podobne;
- rozlíšiť špecifiká mladistvého veku a veku blízkeho mladistvému veku z hľadiska optimalizácie efektívnej komunikácie (bez pochopenia nie je možné naviazať kontakt);
- nadobudnúť schopnosť rozlíšiť poruchy správania ako následok niečoho, čo nefunguje (rodinné vzťahy, násilie v rodine, extrémne nároky rodičov na deti a podobne);
- identifikovať čo riešiť bez kriminalizácie správania klienta, vysvetliť riziká rýchlej kriminalizácie a jej dôsledkov;
- analyzovať sociálne prostredie, jeho význam pre posudzovanie čo najobjektívnejších skutočností v práci s klientom (čo analyzovať, ako analyzovať, kde analyzovať, aké vplyvy môžu spolu súvisieť a podobne).

Praktický tréning bude zameraný aj na uvedomenie si a pomenovanie spolupracujúcich organizácii na naplnení plánu práce z hľadiska efektívnej koordinácie jednotlivých postupov a pôsobení na klienta a pochopenie nevyhnutnosti vzájomného odovzdávania si informácií, nových skutočností, vykonaných a vykonávaných intervencií s klientom, alebo jeho rodinou. Konkrétne ide o vzájomnú spoluprácu s reedukačnými zariadeniami (komunikácia a odovzdávanie si poznatkov s pracovníkom, ktorý s klientom pracuje a má o ňom praktické vedomosti), diagnostickými zariadeniami, mediačnými a probačnými úradníkmi, Centrami s resocializačným programom a ostatnými organizáciami, ktoré majú s klientom či dobrovoľne, alebo rozhodnutím kompetentného orgánu možnosť spolupracovať na eliminácii a náprave nevhodných foriem správania akéhokoľvek druhu. Proces tréningu bude zameraný i na schopnosť sociálneho kurátora aktívne sa zaujímať a vykonávať iniciatívne činnosti, ktoré sú pre klienta potrebné.

Námety na tréning

Praktický nácvik postupov sociálnych kurátorov: a) v trestnom konaní, b) v konaní pred súdom (účasť na výsluchu, zastupovanie mladistvého, vystupovanie sociálneho kurátora).

3 MODUL: Sociálna kuratela plnoletých dospelých osôb

Zameranie modulu

Modul 3 je zameraný na teoretické vymedzenie jednotlivých sociálno-patologických javov, ktoré sa najčastejšie manifestujú u plnoletých jednotlivcov a praktický nácvik preventívnych, diagnostických, poradenských a intervenčných postupov, ktoré môže sociálny kurátor vo svojej práci s dospelými klientmi, rodinou, skupinou a komunitou využívať. Obsahovo je zameranie vzdelávacieho modulu diferencované na problematiku domáceho násillia, sexuálne komerčné služby a obchodovanie s ľuďmi, problematiku závislostí, ako aj problematiku extrémizmu, rasizmu, xenofóbie a ostatným prejavom intolerancie. V tejto súvislosti sú akcentované kompetencie a úlohy sociálnych kurátorov pre dospelých, príslušné právne normy a programové dokumenty a otázky spolupráce a súčinnosti so zainteresovanými orgánmi štátnej správy a samosprávy, MVO a inými odborníkmi, ktorí pôsobia v danej oblasti.

3.1 Teoretické východiská porúch psychického, fyzického a sociálneho vývinu plnoletých fyzických osôb

3.1.1 Závislosť, spoluzávislosť

Sociálnu kuratelu plnoletých fyzických osôb zabezpečuje orgán SPODaSK vykonávaním opatrení (§ 18 písm. c), e), f) zákona č. 305/2005 Z. z.):

- ak zneužíva drogy alebo je závislá od drog,
- ak bola prepustená zo zdravotníckeho zariadenia na liečbu drogových závislostí alebo iných závislostí,
- po ukončení resocializačného programu.

Orgán SPODaSK v závislosti od povahy a závažnosti životnej situácie alebo problému plnoletej fyzickej osoby (§ 19 ods. 1 písm. d-e), h-i) zákona č. 305/2005 Z. z.):

- motivuje plnoletú fyzickú osobu k liečbe drogových závislostí a iných závislostí, udržiava kontakt s plnoletou fyzickou osobou počas liečby a následnej resocializácie v záujme podpory liečby a resocializácie,
- pomáha plnoletej fyzickej osobe po návrate zo zariadenia na liečbu závislosti alebo po ukončení resocializačného programu najmä pri uľahčení návratu do rodiny, riešení

osobných problémov a vzťahových problémov, pracovnom uplatnení a hľadaní bývania,

- ponúka plnoletej fyzickej osobe účasť na resocializačných programoch a iných programoch organizovaných inými orgánmi štátnej správy, obcami, vyššími územnými celkami a akreditovanými subjektmi,
- motivuje plnoletú fyzickú osobu k účasti v svojpomocných skupinách zameraných na riešenie osobných problémov a vzťahových problémov.

Sociálny kurátor by mal byť oboznámený vzhľadom na problematiku závislostí a zorientovaný s nasledovnými zákonmi a koncepčnými dokumentmi:

- [Zákon č. 219/1996 Z. z. o ochrane pred zneužívaním alkoholických nápojov a o zriaďovaní a prevádzke protialkoholických záchytných izieb;](#)
- [Zákon č. 139/1998 Z. z. o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch;](#)
- [Zákon č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia;](#)
- [Zákon č. 30/2019 Z. z. o hazardných hrách a o zmene a doplnení niektorých zákonov;](#)
- [Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v z.n.p.;](#)
  - § 171 – 173 nedovolená výroba omamných a psychotropných látok,
  - § 174 šírenie toxikománie
- [Protidrogová stratégia EÚ na obdobie 2021 – 2025;](#)
- [Národná protidrogová stratégia SR na obdobie rokov 2013 – 2020](#) (potreba aktualizácie, pripravovaná [Národná protidrogová stratégia SR na obdobie rokov 2021 – 2025 s výhľadom do roku 2030](#));
- [Národný akčný plán pre problémy s alkoholom na roky 2013-2020](#) (potreba aktualizácie, pripravovaný [Národný akčný plán pre problémy s alkoholom na roky 2021-2030](#)).

Sociálni kurátori by mali nadobudnúť vedomosti a spôsobilosti z nasledovných oblastí (por. aj kap. 2.2.1):

- Poznanie **aktuálnej drogovej situácie** v SR a **terminológie** (por. [Hupková, Kuchárová Sejčová, 2020](#); [Drogová situácia SR](#) a [Drogová situácia v EÚ](#))
- Poznanie **rizikových faktorov a základných teórií** vzniku závislosti (por. [Vasilescu, In Mátel, Schavel et al., 2011](#), s. 115-116).
- Rovnakým procesom liečby prechádzajú i osoby, u ktorých sa rozvíja či eskaluje niektorá z foriem **nelátkových závislostí**, resp. závislostné správanie (por. [Vasilescu, In Mátel, Schavel et al., 2011](#), s. 109-114; Dávidová, 2020).

[Nadmerné sledovanie internetovej pornografie](#) (Benkovič, 2021)

- Poznanie problematiky **spoluzávislosti**, jej charakteristických znakov (por. [Vasilescu, In Mátel, Schavel et al., 2011](#), s. 117-124)
[Drogy – týkajú sa aj nás!](#) (2007)
[Kodepedenia – spoluzávislosť](#) (Hupková, 2021)
- Celý **proces** práce s klientom smerujúci k úzdruve, v ktorom je dôležité rozlišovanie *fáz procesu pomoci, liečby závislých osôb a resocializácie*:
  - terénne sociálne programy realizované v prístupe Harm Reduction (por. Kuchárová, Mátel, [In Mátel, Schavel et al., 2011](#), s. 134-136; Klenovský, In Pružinská et al., 2011.).
  - detoxifikácia, odvykacia liečba, terapia, terapeutická komunita (por. Nešpor, 2018, Kalina, 2008);
[Komplexný manažment pacienta so závislosťou od opioidov](#) (Okruhlica et al., 2020)
  - resocializácia (u nás najmä v [centrách pre deti a rodinu s resocializačným programom](#));
[Resocializácia dospelých](#) (Lukáč, 2015)
  - postresocializačná starostlivosť (chránené bývanie, socioterapeutické a svojpomocné skupiny).
[Komplexná pomoc „závislým“ v poradenskej ambulancii](#) (Šoltésová, Šostáková, 2020).
[Svojpomocné skupiny – 12-krokové programy na Slovensku](#) (Jíleková, 2020)
Informácie o svojpomocných skupinách: [Anonymní alkoholici](#); [Anonymní narkomani](#); [Anonymní gambleri](#); [Život bez závislostí](#);

Plnoletá fyzická osoba sa môže obrátiť na sociálneho kurátora so žiadosťou o pomoc pri spísaní žiadosti o vylúčenie z účasti na hazardných hrách a požiada o zaradenie do registra vylúčených osôb alebo tento proces môže sociálny kurátor proaktívne navrhnúť danej osobe, a to v elektronickej podobe prostredníctvom webového sídla správcu registra s využitím Ústredného portálu verejnej správy (www.slovensko.sk), alebo v listinnej podobe zaslaním autorizovanej žiadosti. Do registra vylúčených osôb patria osoby poberajúce dávku v hmotnej núdzi, poberatelia sociálnych štipendií, osoby, ktorým bolo diagnostikované patologické hráčstvo a súhlasia so zápisom do registra alebo osoby, ktoré požiadajú o samovylúčenie.

Interaktívne cvičenia

budú zamerané na hlbšie pochopenie rozsahu a dynamiky závislostí

Použitie techniky: „sieť závislosti“, „poháriková hra“, „dotazník o drogách“, „dotazník o marihuane“

ODPORÚČANÉ TEXTY K SAMOŠTÚDIU

NEŠPOR, K. 2018. *Návykové chováni a závislost*. Praha: Portál.

KALINA, K. 2008. *Terapeutická komunita*. Praha: Grada.

MÁTEL, A., SCHAVEL, M. 2011. [Aplikovaná sociálna patológia v sociálnej práci](#). Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety.

3.1.2 Násilie v partnerských a iných rodinných vzťahoch

Na úvod stretnutia

Účastníci použijú techniku brainstormingu na identifikáciu vlastných poznatkov a predstáv o domácom násilí. Nasleduje diskusia a porovnávanie s medzinárodnými dokumentmi a jednotlivými prístupmi k problematike.

Sociálnu kuratelu plnoletých fyzických osôb zabezpečuje orgán SPODaSK vykonávaním opatrení, ak požiada o pomoc pri riešení nepriaznivej životnej situácie (§ 18 písm. g) zákona č. 305/2005 Z. z.).

Orgán SPODaSK v závislosti od povahy a závažnosti životnej situácie alebo problému plnoletej fyzickej osoby odporúča a sprostredkúva plnoletej fyzickej osobe pomoc špecializovaných inštitúcií a motivuje plnoletú fyzickú osobu k účasti v svojpomocných skupinách zameraných na riešenie osobných problémov a vzťahových problémov (§ 19 ods. 1 písm. g), i) zákona č. 305/2005 Z. z.).

K sociálno-patologickému javu, ktorým je domáce násilie, jestvuje viacero prístupov, ktoré môžeme rozlíšiť do dvoch základných skupín:

➤ **Rodovo neutrálny resp. rodovo inkluzívny prístup** – muži aj ženy môžu byť obeťami aj páchatelmi/páchatelkami domáceho násilia. Keďže príčiny násilia medzi partnermi sú rôznorodé, výlučne patriarchálne (rodovo podmienené) vysvetlenie je nepostačujúce na všetky prípady domáceho násilia. Blízky tomuto prístupu je aj kriminologický prístup.

Domáce násilie je dlhodobé zneužívanie moci, ktoré sa odohráva v rámci rodinných, či partnerských vzťahov, ale aj po ich rozpade, zvyčajne v rámci spoločného obydliá. Domáce násilie zahŕňa nielen fyzické a sexuálne formy násilia, ale aj psychické poškodzovanie, sociálne a ekonomické strádanie. Poškodenými bývajú najmä deti, ženy, seniori, alebo akékoľvek iné osoby, vrátane mužov, ktoré sa zneužívaniu moci nedokážu svojpomocne a náležite brániť (Mátel, 2013).

➤ **Feministický prístup** otvorene deklaruje svoju zaujatosť pre ženskú, respektíve genderovú perspektívu. Tento prístup sa stal integrálnou súčasťou mnohých ľudsko-právnych dokumentov. Podľa tohto prístupu násilie páchané na ženách a rodová rovnosť sú

spojené nádoby. Odstránenie násilia páchaného na ženách ako rodovo-podmieneného násilia sa nepodarí eliminovať, ak sa nebude súčasne presadzovať rodová rovnosť v rodine, v spoločnosti, v inštitucionálnom nastavení.

***Násilie voči ženám** je akýkoľvek čin rodovo podmieneného násilia, ktorého dôsledkom je, alebo môže byť fyzická, sexuálna alebo duševná ujma alebo utrpenie žien, vrátane vyhrážania sa takýmito činmi, nátlaku alebo akéhokoľvek obmedzovania slobody, či už vo verejnom alebo súkromnom živote (Deklarácia OSN o odstránení násilia páchaného na ženách, 1993, čl.1).*

Sociálni kurátori by mali poznať z hľadiska problematiky domáceho násilia v partnerských vzťahoch najmä:

- prevalenciu, výskyt domáceho násilia na Slovensku, nápomocné sú najmä reprezentatívne výskumy
[Reprezentatívny výskum výskytu a skúseností žien s násilím páchanom na ženách na Slovensku](#) (Holubová, 2008)
[Domáce násilie, násilie páchané na ženách v Slovenskej republike](#) (Kováčová, 2020)
- [charakteristické znaky domáceho násilia](#);
- [mýty o domácom násilí voči ženám](#); cyklus násilia;
- rizikové faktory mužského násilia voči ženám – zverejnené sú napr. v správe WHO, 2002 (por. [Mátel, 2015, s. 52-54](#));
- praktické znaky pre sebaidentifikáciu obeť;
- formy, príznaky resp. symptómy podľa ktorých je možné identifikovať, že sa jedná o podozrenie z násilia páchaného na ženách – napomôcť môže [Odborné usmernenie MZ SR o postupe zdravotníckych pracovníkov pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti žene ohrozenej násilím](#) (2008);
- [Ako vyučovať o domácom násilí: Metodický materiál](#) (Nemcová et al., 2019);
- [Práca s páchatelmi domáceho násilia](#) (Rác, 2021).

MEDZINÁRODNÉ VÝCHODISKÁ

Hoci eliminácia domáceho násilia je samostatnou témou na Slovensku len v posledných dvoch desaťročiach, už predtým bola obsiahnutá v aktivitách a dokumentoch OSN, RE a EÚ zameraných na boj proti rodovej diskriminácii a násiliu páchanému voči ženám a deťom. V medzinárodných dokumentoch pritom prevláda rodový prístup so zameraním na násilie páchané na ženách.

[Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien](#) (OSN, 1979, SR ratifikovalo 1987) / [CEDAW Všeobecné odporúčanie č. 19](#) (1992) – ide o medzinárodný medzník v boji proti rodovo podmienenému násiliu;

[Deklarácia o odstránení násilia páchaného na ženách](#) (OSN, 1993) – „Viedenská deklarácia“ je prvým medzinárodným nástrojom v oblasti ľudských práv, ktorý sa zaoberá výlučne násilím páchaným na ženách;

[Pekingská deklarácia a Platforma pre akciu](#) (OSN, 1995) – výsledky 4. svetovej konferencie o ženách, jej súčasťou boli rozhodnutia vlád predchádzať všetkým formám násilia voči ženám a dievčatám a eliminovať ich;

[Rezolúcia o odstránení domáceho násilia voči ženám](#) (OSN, 2004);

[Uznesenie Európskeho parlamentu o odstránení násilia páchaného na ženách](#) (EÚ, 2009);

[Dohovor Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácemu násiliu a o boji proti nemu](#) /Istanbulský dohovor/ (2011, SR neratifikovala).

NÁRODNÁ LEGISLATÍVA A STRATEGICKÉ DOKUMENTY

Obete domáceho násilia sú na Slovensku chránené viacerými zákonmi. Často však oni sami svoje práva nepoznajú, preto súčasťou poradenstva a komplexnej pomoci je oboznámiť ich s týmito právami, aby ich mohli v praxi aj využívať.

[Zákon č. 300/2005 Z. z. trestný zákon v z.n.p.](#): najmä § 127 ods. 4-5 blízka osoba; § 139 chránená osoba; § 208 týranie blízkej a zverenej osoby; § 360 nebezpečné vyhrážanie; § 360a nebezpečné prenasledovanie; § 51 podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom;

[Zákon č. 301/2005 Z. z. trestný poriadok v z.n.p.](#): najmä § 2 ods. 6 orgány činné v trestnom konaní a súdy konajú z úradnej povinnosti; § 46 oprávnenia poškodeného;

[Zákon č. 191/1993 Z. z. o Policajnom zbore v z.n.p.](#): § 27a oprávnenie vykázať zo spoločného obydliá;

[Zákon č. 40/1964 Zb. občiansky zákonník v z.n.p.](#): § 142 podielové spoluvlastníctvo; § 146 bezpodielové spoluvlastníctvo;

[Zákon č. 160/2015 Z. z. v z.n.p. civilný sporový poriadok](#) najmä § 324-344 neodkladné opatrenia a zabezpečovacie opatrenia,

[Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov](#), vrátane §28a intervenčné centrá

[Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v z.n.p.](#): § 18-20 rovnosť manželov v právach a povinnostiach; § 22-27 rozvod manželstva;

[Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách v z. n. p.](#): § 29 zariadenie núdzového bývania; § 53 krízová pomoc poskytovaná prostredníctvom telekomunikačných technológií;

[Zákon č. 201/2008 Z. z. o náhradnom výživnom a o zmene a doplnení zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení nálezů Ústavného súdu Slovenskej republiky č. 615/2006 Z. z. v z.n.p.;](#)

[Národná stratégia na prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách a v rodinách \(2004\);](#)

[Národné indikátory násilia páchaného na ženách: Návrh sústavy indikátorov a premenných z oblasti násilia páchaného na ženách \(2009\).](#)

Dôležité je, aby sociálni kurátori pri výkone svojej práce poznali a používali metódy a techniky sociálnej práce s obeťami domáceho násilia. Medzi ne patria:

➤ **Krízová intervencia** – poskytovaná ambulantnou alebo terénnou formou v spolupráci s políciou a ďalšími profesionálmi; patrí sem používanie diagnostickej techniky SARA, núdzové odporúčania, sieťovanie ďalších služieb - zabezpečenie núdzového bývania v prípade potreby; sprevádzanie a pomoc pri zostavení bezpečnostného plánu v prípadoch, keď sa žena rozhodne zotrvať v domácnosti spolu s partnerom, ktorý jej ubližoval.

Na Slovensku funguje bezplatná **Národná nonstop linka pre ženy zažívajúce násilie 0800 212 212**, ktorá je súčasťou integrovaného systému záchranej pomoci. Psychologickú a sociálnu pomoc v krízových situáciách poskytuje aj [Krízová linka pomoci](#) – Emailová poradňa (poradna@ipcko.sk), chatová poradňa, telefonická poradňa (0800 500 333) alebo video poradňa.

Námety na tréning

1. Používanie diagnostickej techniky SARA.
2. Zostavovanie bezpečnostného plánu.
3. Modelové situácie krízovej intervencie.

➤ **Prípadová práca a sociálne poradenstvo** – sociálny kurátor mal poznať základné princípy prípadovej práce so ženami, ktoré prežili domáce násilie, akými sú prioritou ochrany a bezpečia, zmocňovanie klientky, právo klientky na sebaurčenie, dôvernosc a mlčanlivosc a pod. (por. [Mátel, Roman, Štepanovská, 2011](#)).

Sociálny pracovník vie používať základné zásady poradenského rozhovoru so ženami, ktoré prežili domáce násilie, správne klásť otázky a vyhýbať sa chybám, ktoré by mohli spôsobovať sekundárnu viktimizáciu obeťami (por. Bednářová, 2006; [Mátel, 2009b](#)).

Námety na tréning

1. Analýza prípadovej štúdie (kazuistiky).
2. Nácvik vedenia poradenského rozhovoru s osobou, ktorá prežila domáce násilie.

Koordinácia a sieťovanie služieb pomoci

Sociálny kurátor môže efektívne pomáhať obetiam domáceho násillia koordináciou multidisciplinárnej pomoci a sieťovaním služieb. K tomu potrebuje poznať kompetencie jednotlivých inštitúcií a pomáhajúcich profesií.

1. V prvom rade by mal identifikovať a pomôcť zaangažovať osoby, ktoré vytvárajú neformálnu sieť pomoci. Nimi sú **rodinní príbuzní a priatelia**.

2. Z hľadiska ochrany obete násillia a jej bezpečia je veľmi dôležitá spolupráca s **políciou**, ktorá má kompetenciu aplikovať inštitút vykázania násilnej osoby (na 10 dní). Nakoľko ide o krátky čas, o jeho predĺžení môže rozhodnúť **súd**. K tomu však potrebuje podnet od dotknutej osoby. Dôležitou súčasťou účinnej pomoci dospelým obetiam domáceho násillia je prístupná **(bezplatná) právna pomoc**, teda poskytovanie právnych rád a právneho zastupovania (Centrum právnej pomoci, MVO).

3. Pri akútnom ohrození je dôležitá aj spolupráca s **lekármi**. Obeť by mala byť distribuovaná k zdravotnej pomoci kvôli ošetrovaniu zranení, ale aj kvôli zadokumentovaniu dôsledkov násillia.

4. Ďalšími odborníkmi s ktorými je dôležitá spolupráca sú **psychológovia a psychoterapeuti**. V psychologickú intervenciu obeti násillia môžeme rozlišovať psychologickú prvú pomoc (napr. pri krízovej intervencii), terapiu akútnej traumy, ktorá začína zhruba dva dni po incidente a terapiu posttraumatickej stresovej poruchy (PTSD). Priamo na úradoch PSVR je dôležitá spolupráca sociálnych kurátorov s **Referátom poradensko-psychologických služieb**.

5. Sociálni kurátori spolupracujú v procese krízovej intervencie, sociálnej pomoci a sociálneho poradenstva s ďalšími **sociálnymi pracovníkmi** a inštitúciami pomoci, v ktorých títo pracujú. Pri potrebe zabezpečenia núdzového bývania obetiam násillia je vhodné poznať a mať k dispozícii vizualizáciu zoznamu zariadení:

- a) centier pre deti a rodinu,
- b) zariadení núdzového bývania,
- c) intervenčných centier.

Vzhľadom na špecializované sociálne poradenstvo je potrebné poznať zoznam neziskových organizácií, ktoré poskytujú túto službu ambulantnou formou. Nápomocným môže byť [adresár podporných služieb vo všetkých regiónoch Slovenska](#).

Námety na tréning

1. Zostavenie „mozaiky pomoci“.
2. Vizualizácia siete podporných služieb obetiam domáceho násillia v regióne pôsobenia kurátora.

ODPORÚČANÉ TEXTY K SAMOŠTÚDIU

- MÁTEL, A. 2015. [Sociálna patológia a prevencia vybraných sociálno-patologických javov](#). Bratislava: Spoločnosť pre rozvoj sociálnej práce.
- ŠEVČÍK, A., ŠPATENKOVÁ, N. a kol. 2011. *Domáci násilí*. Praha: Portál.
- CONWAYOVÁ, H. 2007. *Domáci násilí*. Praha: Albatros.

3.1.3 Sociálna práca v problematike prostitúcie, sexuálne komerčných služieb a obchodovania s ľuďmi

Sociálnu kuratelú plnoletých fyzických osôb zabezpečuje orgán SPODaSK vykonávaním opatrení, ak požiada o pomoc pri riešení nepriaznivej životnej situácie (§ 18 písm. g) zákona č. 305/2005 Z. z.).

Orgán SPODaSK v závislosti od povahy a závažnosti životnej situácie alebo problému plnoletej fyzickej osoby odporúča a sprostredkúva plnoletej fyzickej osobe pomoc špecializovaných inštitúcií a motivuje plnoletú fyzickú osobu k účasti v svojpomocných skupinách zameraných na riešenie osobných problémov a vzťahových problémov (§ 19 ods. 1 písm. g), i) zákona č. 305/2005 Z. z.).

MEDZINÁRODNÉ A NÁRODNÉ VÝCHODISKÁ

[Protokol o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, osobitne so ženami a deťmi](#), doplnujúci Dohovor Organizácie Spojených národov proti nadnárodnému organizovanému zločinu (2000, SR ratifikovala 2004)

- *Obchodovanie s ľuďmi je v zmysle protokolu verbovanie, preprava, odovzdanie, prechovávanie alebo prevzatie ľudí pod hrozbou alebo použitím násillia alebo iných foriem donucovania, únosu, podvodu, lsti, zneužitia právomoci alebo zraniteľného postavenia, alebo prijatia alebo poskytnutia platieb alebo prospechu na dosiahnutie súhlasu osoby majúcej kontrolu nad inou osobou s cieľom vykorisťovania. Vykorisťovanie zahŕňa vykorisťovanie prostitúciou iných alebo iné formy sexuálneho vykorisťovania, nútenú prácu alebo služby, otroctvo alebo praktiky podobné otroctvu, nevoľníctvo alebo odoberanie orgánov.*

[Dohovor Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi](#) (2005, SR ratifikovala 2007);

[Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a ochrane obetí obchodovania s ľuďmi](#) (2011);

Smernica Rady o vydaní povolenia na prechodný pobyt pre obeť obchodovania s ľuďmi, ktoré spolupracujú s príslušnými orgánmi (2004) a [Oznámenie Komisie Rade a Európskemu parlamentu ohľadom jej uplatňovania](#) (2014);

[Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ z 5. apríla 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania](#);

[Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v z.n.p.](#): § 132 prostitúcia, pornografia a detské pornografické predstavenie; § 202 sexuálne zneužívanie dieťaťa; § 358 výroba detskej pornografie; § 367 kupliarstvo; § 179, 180, 367 obchodovanie s ľuďmi; § 371 ohrozovanie mravnosti;

[Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní \(živnostenský zákon\) v znení neskorších predpisov](#): § 13 ods. 3-4 terénna forma sociálnej služby; § 29 zariadenie núdzového bývania;

[Zákon č. 583/2008 Z. z. o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov](#);

[Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov](#)

[Zákon č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia](#);

[Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2019 - 2023](#) so „štyrmi P“

- „Prevention“ prevencia,
- „Protection“ ochrana),
- „Prosecution“ vyšetrovanie,
- „Partnership“ spolupráca.

Sociálni kurátori by mali poznať z hľadiska problematiky sexuálne komerčných služieb a obchodovania s ľuďmi:

- druhy a formy prostitúcie podľa rozličných kritérií: ženská, mužská, detská; typológia prostitútok a prostitútov; rozdelenie podľa prostredia (por. Kolenčík, 2000; Chmelík, 2003; Kuchárová, In [Mátel, Schavel et al., 2011](#), s. 276-277);
- prístupy k prostitúcii: abolicionistický, reglementácia, prohibícia (por. Kolenčík, 2000; Kuchárová, In [Mátel, Schavel et al., 2011](#), s. 280-281);
- príčiny prostitúcie a jej negatívne dôsledky na jednotlivca i na spoločnosť (Kuchárová, In [Mátel, Schavel et al., 2011](#));
- prístup *Harm reduction* využívaný v terénnej sociálnej práci na ulici (streetworku) vzhľadom na cieľovú skupinu „pouličnej prostitúcie“;
- účely obchodovania s ľuďmi (Halasová, In [Mátel et al., 2015](#), s. 82-84);
- pri identifikácii obchodovania sú spravidla prítomné tri základné atribúty, a to nábor, preprava a úmysel donucovania a zneužívania (viď bližšie EMN [Identifikácia obchodovania s ľuďmi medzi migrantmi v SR](#), 2013);
- mechanizmus obchodovania s ľuďmi (Halasová, In [Mátel et al., 2015](#), s. 85-87);
- o činnosti [Informačného centra na boj proti obchodovaniu s ľuďmi a prevenciu kriminality](#) a [Medzinárodnej organizácie pre migráciu \(IOM\)](#), ktorá natočila aj prevenčný film [Mne sa to nemôže stať](#);

- poznanie činností sociálnej práce a zásad jednanja s obeťou obchodovania s ľuďmi (Halasová, In [Mátel et al., 2015](#), s. 96-101), najmä:
  - individuálny prístup a rešpektovanie potrieb obetí;
  - poznanie typických prejavov obetí: strach, pocit viny, zlosť, pocit hanby, pocit zrady, depresia a pocit bezmocnosti, šok, dezorientácia;
  - v prvom kontakte klásť dôraz na bezpečnosť osoby, rešpektovať jej rozhodnutia, zachovávať diskretnosť a vyhýbať sa konfrontačným otázkam, ktoré by mohli obeť opätovne traumatizovať;
  - používať správne formulované otázky a profesionálne vedený poradenský rozhovor.
- [Poskytnutie dobrých rád pred vycestovaním](#)

Z hľadiska postupu v zmysle Zákona č. 305/2005 Z. z. orgán SPODaSK vykonáva pre deti a plnoleté osoby u ktorých je podozrenie, resp. ohrozenie, že sa jedná o obeť obchodovania s ľuďmi alebo zabezpečuje vykonávanie opatrení v spolupráci so subjektmi, ktoré pôsobia v danom regióne a špecificky sa venujú ochrane a pomoci obetiam obchodu s ľudskými bytosťami alebo zabezpečujú činnosť na výkon rozhodnutia súdu na základe udelenej akreditácie, alebo vykonáva opatrenia v spolupráci s akreditovaným subjektom, pričom plní úlohu **koordinátora** (§ 73 ods. 2 písm. e/ ods.3 Zákona č. 305/2005 Z. z.). Vykonávanie opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pre obeť obchodovania s ľuďmi doposiaľ upravuje interná norma Ústredia PSVaR č. *IN – 068/2010 Vykonávanie opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pre obeť obchodovania s ľuďmi* (aktualizovaná bude v roku 2022).

Ak orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pri vykonávaní opatrení podľa tohto zákona zistí, že dieťa, rodič alebo osoba, ktorá sa osobne stará o dieťa, potrebujú pomoc z dôvodu, že nie sú schopní riešiť problémy v rodine, konflikty v rodine, prispôbiť sa novej situácii v rodine, alebo ak ide o rodinu so špecifickým problémom a nemožno vykonať opatrenia podľa odseku 1 alebo podľa § 10, navrhne ako súčasť vykonávaných opatrení vykonanie alebo zabezpečenie vykonania odborných metód na pomoc deťom alebo plnoletým fyzickým osobám, ktoré boli obeťami obchodovania (§ 11 ods. 3c zákona č. 305/2005 Z. z.).

Vykonávanie opatrení SPODaSK je zamerané najmä na poskytovanie sociálneho poradenstva, **terénnu sociálnu prácu**, sprostredkováva účasť na programoch zameraných na pomoc obetiam obchodovania s ľuďmi a prostredníctvom referátu poradensko-psychologických služieb poskytuje najmä psychologické poradenstvo a psychologická pomoc pri sanácii biologickej rodiny. V trestnom konaní orgán SPODaSK vykonáva funkciu opatrovníka. V rámci preventívnej a vyhľadávacej činnosti venuje pozornosť rizikovým skupinám a rizikovým životným situáciám.

Pri výkone opatrení orgán SPODaSK úzko spolupracuje s políciou, súdom, prokuratúrou, školou, školskými zariadeniami, obcami, vyššími územnými celkami, akreditovanými subjektmi, zdravotníckymi zariadeniami, ako i ďalšími právnickými a fyzickými osobami pôsobiacimi v danej oblasti (najmä [Informačné centrum na boj proti obchodovaniu s ľuďmi a prevenciu kriminality](#), [Národný kontaktný bod EMN](#), Slovenská katolícka charita, Gréckokatolícka charita a pod.).

Námety na diskusiu

Účastníkom bude premietnutý film „Mne sa to nemôže stať“ zameraný na reálne príbehy obetí obchodovania s ľuďmi. Nasledovať bude diskusia.

ODPORÚČANÉ TEXTY K SAMOŠTÚDIU

- HALASOVÁ, M. 2015. Obchodovanie s ľuďmi, prevencia a pomoc obetiam. In MÁTEL, A. 2015. [Sociálna patológia a prevencia vybraných sociálno-patologických javov](#). Bratislava: Spoločnosť pre rozvoj sociálnej práce, s. 80-101.
- KUCHÁROVÁ, B. 2011. Prostitúcia a obchodovanie s ľuďmi. In Mátel, A., Schavel, M. [Aplikovaná sociálna patológia v sociálnej práci](#). Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety, s. 274-297.

3.1.4 Extrémizmus, rasizmus, xenofóbia a ďalšie negatívne javy

V súčasnosti problematika extrémizmu predstavuje v Európe i na Slovensku vážny, eskalujúci problém, ktorý sa zviditeľňuje najmä prejavmi intolerancie, rasizmu a xenofóbie.

***Extrémizmus** (lat.) – je záľuba v extrémoch, prepíato radikálne konanie, počínanie, názory a pod., výstrednosť, krajnosť, výnimočnosť. Rozumieme ním verbálne, grafické, fyzické alebo iné aktivity spojené spravidla s vyhraneným ideologickým alebo iným kontextom, zväčša s absenciou hmotnej pohnútky, ktoré vyvíjajú jednotlivci alebo skupiny osôb s názormi mimo všeobecne uznávaných spoločenských noriem so zreteľnými prvkami intolerancie, najmä rasovej, národnostnej, náboženskej alebo inej obdobnej neznášanlivosti, ktoré útočia proti demokratickým princípom, spoločenskému usporiadaniu, životu, zdraviu, majetku alebo verejnému poriadku, ktoré sprevádza agresívne správanie smerujúce k spôsobeniu fyzickej ujmy osobám, škode na majetku, alebo ktoré sú spôsobilé narušiť verejný poriadok.*

***Rasizmus** je nedemokratická, diskriminačná teória, hlásajúca nerovnocennosť ľudských rás. "Rasizmus" je presvedčenie, že rasa, farba (pleti), jazyk, náboženské vyznanie, štátne občianstvo, národnosť alebo etnický pôvod predstavuje dôvod oprávňujúci k pohrdaniu určitým človekom alebo skupinou ľudí alebo k pocitu nadradenosti určitého človeka alebo skupiny ľudí.*

Xenofóbia je chorobný strach zo všetkého cudzieho, neznámeho, nenávisť voči cudzincom ako aj nedostatok rešpektu pre ich tradície a kultúru.

Vzhľadom na skutočnosť, že právny poriadok SR pojem „extrémizmus“ nedefinuje priamo, boli pre potreby odhaľovania, objasňovania a dokumentovania tejto trestnej činnosti a v neposlednom rade aj pre účely preventívneho pôsobenia identifikované tri základné orientácie extrémizmu:

- **pravicovo orientovaný** - prezentovaný presadzovaním ideí rasizmu, nacizmu, neonacizmu, antisemitizmu, xenofóbie. Do tejto skupiny patrí u nás aj divácke násilie resp. futbalové chuligánstvo (por. Jusko, In [Mátel, Schavel et al., 2011](#), s. 338-352),
- **ľavicovo orientovaný** - prezentovaný prevažne anarchistickými, antiglobalistickými a antikorporativistickými ideami, radikálnymi ekológmi,
- **nábožensky orientovaný** - prezentovaný náboženskými zoskupeniami, ktoré svojou ideológiou, názormi a z nich následne vyvíjanými aktivitami a činnosťami môžu ohrozovať život, zdravie alebo majetok osôb a porušovať všeobecne záväzné právne predpisy.

Extrémizmus ako dôvod sa v podmienkach práce sociálnych kurátorov prakticky nevyskytuje. Príslušnosť k extrémistickým hnutiam nie je dôvodom vykonávania opatrení SPODaSK, pokiaľ sa jeho stúpenci nedopúšťajú protispoločenskej a trestnej činnosti. Z tohto dôvodu sa s extrémizmom stretávame zväčša ako sekundárnym znakom iných osobnostných alebo sociálnych problémov.

Úlohou orgánov SPODaSK je v prvom rade pôsobiť preventívne na odstránenie, zmiernenie a zamedzenie prehlbovania alebo opakovania porúch psychického vývinu, fyzického vývinu a sociálneho vývinu (najmä na úrovni primárnej a sekundárnej), aby sa eliminovala náchylnosť a sympatizovanie extrémistickými hnutiami, resp. aby takéto protispoločenské prejavy vedeli primerane identifikovať, rozlíšiť, resp. využívali napr. výchovné opatrenia napr. povinnosť zúčastniť sa na výchovnom alebo na sociálnom programe. (podľa § 12, ods.1, písm. d) Zákona č. 305/2005). V prípadoch reálneho podozrenia z páchania protispoločenskej činnosti príslušníkmi extrémistických skupín sociálny kurátor spolupracuje najmä s príslušníkmi Policajného zboru, resp. úradom kriminálnej polície – odbor extrémizmu a diváckeho násillia.

Úlohy jednotlivých subjektov v oblasti extrémizmu na národnej úrovni sú vymedzené v [Konceptii boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024](#) (2021).

Praktický námet

Otázky extrémizmu budú dokumentované postermi a power-pointovými prezentáciami, ktoré poskytnú v rámci školení pre zamestnancov úradov a Ústredia PSVaR pracovníci Prezídia PZ - úradu kriminálnej polície - odbor extrémizmu a diváckeho násillia, resp. priamou diskusiou s prizvanými odborníkmi.

ODPORÚČANÉ TEXTY K SAMOŠTÚDIU

MV SR. 2021. [Konceptii boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024](#) (2021).

JUSKO, P. 2011. Futbalové chuligánstvo. In Mátel, A., Schavel, M. et al. [Aplikovaná sociálna patológia v sociálnej práci](#). Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety, s. 338-352.

3.1.5 Kriminalita dospelých, penitenciárna, postpenitenciárna a resocializačná sociálna práca

Sociálnu kuratelú plnoletých fyzických osôb zabezpečuje orgán SPODaSK aj pre plnoletú fyzickú osobu, a to najmä po prepustení z výkonu trestu odňatia slobody, z výkonu väzby alebo z výkonu detencie (§ 18 písm. a) zákona č. 305/2005 Z. z.).

Orgán SPODaSK v závislosti od povahy a závažnosti životnej situácie alebo problému plnoletej fyzickej osoby (§ 19 ods. 1 písm. a)-c) zákona č. 305/2005 Z. z.).

- udržiava písomný kontakt a osobný kontakt s plnoletou fyzickou osobou počas výkonu trestu odňatia slobody, výkonu väzby a spolupôsobí pri jej prevýchove a riešení jej osobných problémov, rodinných problémov a sociálnych problémov, najmä pri udržiavaní a posilňovaní rodinných väzieb,
- podieľa sa na príprave plnoletej fyzickej osoby na prepustenie z výkonu trestu odňatia slobody alebo z výkonu väzby,
- pomáha plnoletej fyzickej osobe po prepustení z výkonu trestu odňatia slobody alebo z výkonu väzby, najmä pri uľahčení návratu do rodiny, pracovnom uplatnení, hľadaní bývania, hľadaní možností pokračovať v ďalšej príprave na povolanie a pri riešení osobných problémov a vzťahových problémov.

DÔLEŽITÉ ZÁKONY Z OBLASTI KRIMINALITY

[Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v z.n.p.](#)

[Zákon č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov;](#)

[Zákon č. 221/2006 Z. z. o výkone väzby;](#)

[Zákon č. 213/2019 Z. z. o výkone detencie a o zmene a doplnení niektorých zákonov;](#)

[Zákon č. 4/2001 Z. z. o Zbore väzenskej a justičnej stráže](#)

V penitenciárnych zariadeniach sú umiestnení *obvinení a odsúdení*. Odsúdeným sa stáva obvinený, ktorý bol obžalovaný zo spáchania skutku a bola mu preukázaná vina. Podmienkou odsúdenia je právoplatný rozsudok súdu, ktorý nadobudol právoplatnosť bez možnosti odvolania.

Pre sociálnych kurátorov je dôležité, aby poznali štruktúru penitenciárnych zariadení, legislatívne zázemie a spôsob uplatňovaných metód práce. Za dôležité považujeme i poznanie možných následkov obmedzení slobody z hľadiska sociálneho, psychického, biologického i ekonomického, pretože môže zásadne ovplyvniť doterajšie postoje spoločnosti k spôsobu jeho uplatňovania a tento v prípade potreby meniť v záujme dosiahnutia očakávaní spoločnosti (Roman, In Mátel, A., Schavel, M. et al. [Aplikovaná sociálna patológia v sociálnej práci](#), 2011).

Sociálnu prácu vo VTOS upravuje Rozkaz generálneho riaditeľa č. 66/2015 o sociálnej práci vo výkone väzby a výkone trestu odňatia slobody (v znení RGR č. 22/2016)

Sociálna práca je odborná činnosť vykonávaná na účel ustanovený osobitným predpisom,⁸ a to najmä objasňovanie sociálnych problémov odsúdeného, ktoré vplývali na vznik trestnej činnosti alebo ktorých existencia predstavuje závažný rizikový (negatívny) faktor resocializačnej prognózy⁹ (ďalej len „sociálny problém“), informačná pomoc, podporovanie a poradenstvo obvinenému a odsúdenému, zamerané na obmedzenie negatívnych vplyvov väzenského prostredia, odstránenie alebo minimalizovanie príčin sociálnych problémov. Sociálna práca je cielená, koordinovaná a tímová príprava a motivácia odsúdeného na riadny život po prepustení, vykonávaná v súčinnosti so subjektmi postpenitenciárnej starostlivosti.

Sociálni kurátori by mali poznať z hľadiska problematiky kriminality najmä (por. Roman, In Mátel, A., Schavel, M. et al. [Aplikovaná sociálna patológia v sociálnej práci](#), s. 153-217).

- rozlišovanie medzi *svedkom* v prípravnom konaní, *obvineným* – môže byť stíhaný na slobode alebo vzatý do väzby a *odsúdeným*;
- *prezumpcia neviny* – jedna zo základných zásad trestného konania, skutočnosť, že je osoba obvinená ešte neznamená, že daný skutok spáchala, v praxi však môže nastať etiketizácia;
- rozlišovanie a špecifiká výkonu *väzby* a výkonu *trestu odňatia slobody* (VTOS);
- zásady *restoratívnej justície* ako teoretické východisko osvojenia si hľadania alternatívnych riešení pred trestom – sankciou;
- teoretické východiská *trestu* – *sankcie* ako východisko na pochopenie práce s potrestaným, obmedzeným v niečom, čo zasahuje do ľudskej slobody – východisko pre prácu s odporom, racionalizáciou a podobne (vlastné obranné mechanizmy);
- teoretické východiská pre poznanie *porúch správania a psychických porúch*, symptomatológia, špecifiká (naučiť sa v nich orientovať, čo je čo, ako sa to prejavuje, ako je potrebné s nimi pracovať, aké sú riziká v práci s nimi a pod.);

---

⁸ Por. § 28 ods. 2 zákona č. 221/2006 Z. z. o výkone väzby v znení neskorších predpisov a § 27 vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 368/2008 Z. z., ktorou sa vydáva Poriadok výkonu trestu odňatia slobody v znení neskorších predpisov.

⁹ RMS č. 16/2015 o zaobchádzaní s obvinenými a odsúdenými.

- vzatie do väzby alebo VTOS je považované za istý druh životnej krízy a extrémnu záťaž – často sprevádzaná adaptačnými problémami;
- negatívnou reakciou na túto záťaž môžu byť rôzne druhy agresie s rôznymi modifikáciami, únikové prejavy, psychické poruchy (abnormálne reakcie, farmakofágia, pseudohomosexualita, Ganserov syndróm, pseudozáchvaty, puerilizmus, faxensyndrom, pseudodemencia, afektívna agresia);
- VTOS prináša nežiaduce efekty, medzi ktoré patrí hlavne devastačný vplyv väzenského prostredia na osobnosť odsúdeného, prerušenie sociálnych väzieb s pôvodným prostredím, prerušenie pracovných aktivít a vzťahov, znížené možnosti uplatnenia v živote po prepustení a ďalšie;
- adaptáciou na väzenské prostredie nastáva *prizonizácia*, ktorá môže byť sprevádzaná prijatím subkultúrnych noriem a pravidiel, rozlišuje sa pri nej *inštitucionalizácia* sprevádzaná stratou samostatnosti a vlastnej iniciatívy a *ideologizácia*, označovaná ako prispôsobenie sa normám a pravidlám väzenského prostredia. Ide o zaradenie sa do väzenskej subkultúry, výsledkom čoho môže byť návyk na toto prostredie.

Dôsledkom pobytu odsúdeného vo VTOS a jeho inštitucionalizácie mohlo dôjsť k zmene postojov, vzorcov správania, strate aktivity, záujmu o pracovné a záujmové činnosti. Čím dlhšie a častejšie je odsúdený v ústave, tým viac sa inštitucionalizácia prejavuje (Roman, 2014). Dôležitou súčasťou práce sociálneho kurátora je pomôcť mu adaptovať sa na nové prostredie – mimo VTOS, motivovať klienta k prevzatiu zodpovednosti. Dôležité je budovať systematicky po drobných krokoch u väznených postupné preberanie zodpovednosti za svoje konanie a neskôr aj preberanie zodpovednosti za svojich blízkych (Mydlíková, 2012).

Sociálny pracovník vo výstupnom oddiele a pred prepustením odsúdeného poskytuje odsúdenému informácie o realizácii činností bezprostredne po prepustení so zabezpečením adres, prípadne telefonických kontaktov (napríklad na probačného a mediačného pracovníka, zariadenia sociálnych služieb poskytujúcich postpenitenciárnu starostlivosť, sociálneho kurátora - v mieste jeho bydliska) a v prípade potreby koordinuje osobný a písomný kontakt odsúdeného so subjektmi postpenitenciárnej starostlivosti (RGR č. 66/2015).

Klient sa môže počas výkonu trestu odňatia slobody/väzby/detencie obrátiť na sociálneho kurátora z rôznych dôvodov. Zväčša ide o podporu udržiavania vzťahov s rodinou, prípadne zabezpečenia potrebných dokumentov. Udržiavanie vzťahových väzieb je z mnohého aspektu kľúčové, resp. motivačné pre resocializáciu klienta, ktorý je vo výkone trestu odňatia slobody/väzby/detencie.

Na účely pokračovania v činnostiach podporujúcich a rozvíjajúcich zmysel pre zodpovednosť, dodržiavanie zákonov a spoločenských noriem po skončení výkonu trestu a na zabezpečenie opatrení na predchádzanie vzniku krízových situácií v rodine, zašle Ústav na výkon trestu

odňatia slobody a/alebo Ústav na výkon väzby *dva mesiace pred prepustením* odsúdeného oznámenie o nadchádzajúcom prepustení z výkonu trestu odňatia slobody/väzby aj príslušnému orgánu SPODaSK.

Sociálny kurátor v prípade potreby môže **iniciovať stretnutie** pre klientov/odsúdených, ktorí očakávajú nadchádzajúce prepustenie prostredníctvom sociálneho pracovníka daného ústavu a uskutočniť prednášku, prípadne besedu zameranú na rôzne témy (napr. postup evidencie uchádzača o zamestnanie, podanie žiadosti o priznanie dávky v hmotnej núdzi a príspevkov k dávke, náplň sociálneho kurátora pre PFO, podmienky a spôsob poskytnutia resocializačného príspevku, prípadne iné). Uvedené môže byť realizované aj v spolupráci so zamestnancami iných oddelení ÚPSVaR (oddelenie pomoci v hmotnej núdzi, náhradného výživného a štátnych sociálnych dávok a oddelenie služieb pre občana), prípadne s využitím pracovníkov národných projektov.

Samostatnou skupinou sú **tehotné ženy a matky s dieťaťom mladším ako jeden rok**. V Slovenskej republike je úprava výkonu trestu odňatia slobody, väzby riešená odlišne, pričom, ak ide o tehotnú ženu alebo matku novonarodeného dieťaťa mladšieho ako jeden rok, súd postupuje tak, že samotný výkon trestu odňatia slobody tehotnej žene alebo matke novonarodeného dieťaťa predseda senátu odloží na jeden rok po pôrode. Táto skutočnosť sa oznámi orgánu SPODaSK. Zachovanie rodinných väzieb je základným nástrojom na prevenciu recidívy a na opätovné začlenenie do spoločnosti.

Okrem toho je nutné venovať zvýšenú pozornosť oznámeniam o prepustení z výkonu trestu odňatia slobody/väzby osobitne vo vzťahu k **rizikovým trestným činom** z pohľadu ochrany dieťaťa (trestné činy proti životu, zdraviu, slobode a ľudskej dôstojnosti, kupliarstva, niektoré trestné činy proti rodine a mládeži, z pohľadu výroby alebo rozširovania či prechovávanía detskej pornografie, ohrozovania mravnosti). V prípade, že sa prepustený z výkonu trestu odňatia slobody/väzby navracia do rodinného prostredia, v ktorom sa nachádza maloleté dieťa je nutné zohľadniť uvedený faktor nielen v pláne sociálnej práce s plnoletou fyzickou osobou, ale aj v pláne sociálnej práce s rodinou. Na účel predchádzania vzniku krízových situácií v rodine s maloletými deťmi je nutné zabezpečiť informovanosť medzi zamestnancami SPOD a sociálnymi kurátormi pre dospelých, a to bezprostredne po doručení oznámenia o nadchádzajúcom prepustení odsúdeného z výkonu trestu odňatia slobody/väzby. Cieľom je garancia ochrany a bezpečia maloletých detí v rodine klienta.

Resocializačný príspevok je možné poskytnúť na uľahčenie resocializácie mladistvých a plnoletých fyzických osôb po prepustení z výkonu trestu odňatia slobody, z výkonu väzby, z výkonu detencie po skončení ochrannnej výchovy alebo ochranného ústavného liečenia najmä na účel vybavenia osobných dokladov a zabezpečenia nevyhnutných vecí osobnej potreby. Resocializačný príspevok sa poskytuje v peňažnej, vecnej alebo kombinovanej

forme, nemá charakter typickej dávky, ide o nástroj umožňujúci sociálnemu kurátorovi pre PFO poskytnúť fyzickej osobe vracajúcej sa z výkonu väzby/trestu odňatia slobody, po skončení ochrannej výchovy alebo ochranného ústavného liečenia pomoc pri riešení aktuálneho problému, ktorý jej bráni pri začlenení do bežného života a na preklopenie tohto problému sú potrebné určité finančné prostriedky, ktoré fyzická osoba nemá. Základný rámec využitia resocializačného príspevku v zmysle zákona je pomoc pri vybavení osobných dokladov a zabezpečenie nevyhnutých vecí osobnej potreby, zabezpečenie ubytovania na nevyhnutne dlhý čas a iné. Resocializačný príspevok je možné poskytnúť plnoletej fyzickej osobe podľa potreby aj viackrát v kalendárnom roku v nižších plneniach.

Zástupcovia neziskového sektoru často upozorňujú, že činnosť sociálnej kurately sa veľmi často **zužuje len na poskytnutie jednorazového resocializačného príspevku**. Dôležitá je preto aktívna spolupráca sociálnej kurately so zástupcami MVO, najmä s tými, ktorí sa špecializujú na túto cieľovú skupinu. Príkladom z dobrej praxe je projekt ASSP Alcatraz (2010 – 2012), v rámci ktorého cieľovú skupinu tvorili rodiny, ktoré majú člena pred/vo/ po výkone trestu odňatia slobody. Motivačné a resocializačné výcviky boli zamerané na efektívnu komunikáciu, alternatívne riešenia konfliktov, optimalizáciu sociálnych vzťahov, prípravu na pracovný pohovor, orientáciu na pracovnom trhu a pod. (por. Suchá 2012). Inšpiratívny je aj projekt Konzultačného a informačného centra Edukos [Kroky k úspešnému návratu](#) (2018), publikácia [Metódy práce s odsúdenými v procese ich prípravy na prepustenie](#) (2016) a najmä aktuálny národný projekt [Šanca na návrat](#), ktorého hlavným cieľom je u osôb vo výkone trestu odňatia slobody znížiť riziká sociálneho vylúčenia a zvýšiť kompetencie pri uplatnení sa na trhu práce.

ODPORÚČANÉ TEXTY K SAMOŠTÚDIU

LUKÁČ, M. 2015. [Resocializácia dospelých](#). Prešov: Prešovská univerzita.

Roman, T., Roman, L. 2011. Kriminalita. In Mátel, A., Schavel, M. et al. [Aplikovaná sociálna patológia v sociálnej práci](#). Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety, s. 338-352.

3.1.6 Výskyt rizikového správania a komorbidita

V medicíne termín komorbidita označuje prítomnosť jedného alebo viacerých ochorení súbežne s existenciou primárneho ochorenia. Pod komorbiditou sa myslí aj vplyv tohto prídavného ochorenia na primárne ochorenie. Vzťah dvoch alebo viacerých ochorení u toho istého pacienta môže byť relatívne nezávislý, alebo kauzálne závislý. Komorbidita môže mať za následok výraznejšie prejavy primárneho ochorenia, alebo môže ovplyvniť prežívanie prvotného ochorenia (Donát, 2005). V širšom kontexte sa ním môže myslieť aj výskyt viacerých foriem rizikového správania popri primárnom.

V súvislosti s problematikou závislosti je užitočným zdrojom štúdia [Komorbidita adiktologických a duševných poruch v Európe](#) (Torrens et al., 2017) a prehľadný článok [Problematika komorbidity u závislých](#) (Katona, 2013). Vzhľadom na hyperkinetickú poruchu (ADHD) je podnetný príspevok [Hyperkinetická porucha/ADHD v dospívání a dospělosti: diagnostika, klinický obraz a komorbidita](#) (Cahová et al., 2010).

ODPORÚČANÉ TEXTY K SAMOŠTÚDIU

TORRENS, M. et al., 2017. [Komorbidita adiktologických a duševných poruch v Európe](#). Úřad vlády ČR: Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti.

KATONA, L. 2013. [Problematika komorbidity u závislých](#). *Psychiatrická prax*. 14(3), s. 142–144.

3.2 Probácia, mediácia, praktická príprava na zvládanie náročných, konfliktných a rizikových situácií

Sociálnu kuratelu plnoletých fyzických osôb zabezpečuje orgán SPODaSK vykonávaním opatrení, ak je účastníkom probácie alebo mediácie podľa osobitných predpisov (§ 18 písm. b) zákona č. 305/2005 Z. z.). Osobitým predpisom je pritom chápaný Trestný zákon, Trestný poriadok a [Zákon č. 550/2003 Z. z. o probačných a mediačných úradníkoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov](#).

Probáciou nazývame inštitucionalizovaný dohľad nad správaním páchatel'ov trestných činov, spojený s určitými prvkami pomoci, uľahčujúci resocializáciu páchatel'a aj v prípadoch po prepustení z výkonu väzby alebo výkonu trestu odňatia slobody. Probácia je súčasťou odborných činností a intervencií, ktoré súvisia s realizáciou sociálnej práce v trestnej justícii. Táto služba prispieva k tomu, aby alternatívne spôsoby trestania boli čo najefektívnejšie a nezanechávali na jej účastníkov stigma v sociálnej rovine.

Mediácia je dobrovoľný, dôverný proces, v ktorom neutrálna osoba – mediátor pomáha sporiacim sa stranám vyjednať urovnanie sporu. Je to najbežnejšia praktizovaná a fungujúca forma mimosúdneho riešenia sporov.

V zmysle § 4 ods. 2 zákona o probačných a mediačných úradníkoch, je probačný a mediačný úradník v súvislosti s výkonom probácie a mediácie oprávnený obracať sa na štátne orgány, obce, iné právnické osoby a fyzické osoby so žiadosťou o poskytnutie potrebných údajov (najmä podklady týkajúce sa osoby obvineného o jeho rodinnom, sociálnom a pracovnom prostredí). Tieto osoby sú povinné bez zbytočného odkladu žiadosti probačného a mediačného úradníka vyhovieť.

V praxi sa probační a mediační úradníci stretávajú s prípadmi v oblasti probácie ako aj mediácie, kedy sociálni kurátori na požiadanie predložia správy najmä o rodinnom prostredí mladistvých obvinených, ktoré im pomáhajú vytvoriť si celistvejší obraz o celkovej situácii v rodine mladistvého. Sociálni kurátori sú probačnými a mediačnými úradníkmi prizývaní

i na mimosúdne konania, t.j. mediácie, v prípadoch kedy obvineným je mladistvý. Vtedy majú možnosť vyjadriť sa i k spôsobu ukončenia mimosúdneho konania s prihliadnutím na okolnosti prípadu ako aj správanie mladistvého obvineného. Poukazujú však na skutočnosť, že „počas našej praxe nás ešte nikto neoslovil z kurately a nežiadal o súčinnosť, z dôvodu, že aj mladistvým, ktorí sú v evidencii kurately, je súdom ukladaný probačný dohľad“ (z interného prieskumu). Očakávajú teda nielen reagovanie, ale aj agovanie a iniciatívny prístup. Okrem toho poukazujú, že v praxi chýba reálna koordinácia prípadu (deficitom je pozícia koordinátora).

Námety na tréning

1. Návčik základných metód riešenia konfliktov metódou mediácie.
2. Analýza kazuistiky – prípadu mediačných a probačných úradníkov (17-ročný Ivan a pod.).

ODPORÚČANÉ TEXTY K SAMOŠTÚDIU

- LABÁTH, V. 2011. Riešenie konfliktov formou mediácie v sociálnej oblasti. In: PRUŽINSKÁ, J. (Ed.) 2011. *Inšpirácia pre prax sociálnej práce*. Bratislava: PdF UK v Bratislave, s. 105-136.
- PRUŽINSKÁ, J. 2011. Práca s konfliktami v sociálnej práci. In: *Inšpirácia pre prax sociálnej práce*. Bratislava: PdF UK v Bratislave, s. 183-212.

3.3 Metódy, techniky a prístupy sociálnej práce zodpovedajúce špecifikám sociálnej kurately plnoletých fyzických osôb

Metódami, vybranými technikmi a prístupmi sociálnej práce sme sa podrobne venovali v kapitole 2.1.4 a tieto sú vo veľkej miere aplikovateľne aj v práci s plnoletými fyzickými osobami.

Podľa pripravovanej *IN Sociálna kuratela plnoletých fyzických osôb* je intervencia sociálneho kurátora pre plnoletú fyzickú osobu primárne založená na poradenskom princípe, ktorý vo vzťahu k plnoletej fyzickej osobe vyžaduje rešpektovanie etických, profesijných a odborných zásad sociálnej práce. Klient nie je objektom pomoci sociálneho kurátora pre plnoleté fyzické osoby, ale partnerom a pokiaľ je to možné, nesie spoluzodpovednosť za rozhodnutie pri riešení vlastného problému. Špecifiká sociálnej práce s plnoletou fyzickou osobou vyžadujú osobitnú schopnosť efektívne komunikovať s klientom, byť voči nemu empatický. Dôležitým aspektom prístupu ku klientovi je rešpekt k jeho životnej situácii, ochrana jeho práv a právom chránených záujmov, dôstojné zaobchádzanie a podpora bez ohľadu na sociálny status, vek, rasu, rod, svetonázor (hodnoty, ktorým verí a podobne). Sociálny kurátor sa vo svojom konaní vyhýba akémukoľvek znevažovaniu klienta, snaží sa o pochopenie správania klienta, váži si ho ako autonómnu ľudskú bytosť a ochraňuje právo klienta na jeho nezávislé, slobodné rozhodnutia. Predpokladom pre úspešné vedenie

prípadovej sociálnej práce s plnoletou fyzickou osobou je znalosť regionálnej siete sociálnych služieb predovšetkým pre účely distribúcie plnoletej fyzickej osoby.

Orgán SPODaSK je povinný prijať a zhodnotiť každý podnet týkajúci sa plnoletej fyzickej osoby. Podnetom sa rozumie každá informácia, podanie, žiadosť, oznámenie z rôznych zdrojov, ako napríklad:

- oznámenie o nadchádzajúcom prepustení z ústavu na výkon trestu odňatia slobody/ústavu na výkon väzby/ detencie,
- žiadosť samotného klienta (napr. žiadosť o resocializačný príspevok, žiadosť o vydanie odporúčania na vykonanie resocializačného programu, žiadosť o pomoc v prípade nepriaznivej životnej situácii – aj počas alebo aj po výkone trestu odňatia slobody a pod.)
- žiadosť (podanie, oznámenie) poskytovateľa zdravotnej starostlivosti,
- žiadosť mediáčného a probačného úradníka o spoluprácu, resp. pomoc,
- oznámenie rodinného príslušníka,
- oznámenie akéhokoľvek iného organizačného útvaru, prípadne inej organizácie.

Sociálny kurátor je manažérom prípadu. Pre pomoc klientovi je kľúčová aj sociálna práca kurátora v prirodzenom rodinnom prostredí. Komunikácia s klientom je jedna z najdôležitejších nástrojov sociálneho kurátora. Cieľom rozhovoru je získavanie informácií od klienta, jeho podpora, motivácia k určitému rozhodnutiu alebo činu.

V prípade zhodnotenia situácie u plnoletej fyzickej osoby sa sociálny kurátor zameriava na:

➤ **sociálne podmienky**

- *rodinný stav* (manželia, konkubinát, homosexuálni partneri, či žijú alebo nežijú v spoločnej domácnosti, ich vzdelanie, zamestnanie);
- *deti* (počet detí v rodine, pohlavie, vek, škola a ročník, ktorý navštevujú, predškolské zariadenie);
- *domácnosť* (kto tvorí domácnosť, počet osôb a ich príbuzenský vzťah, charakter bývania, počet izieb);
- iné významné skutočnosti z pohľadu SPODaSK;

➤ **ekonomické podmienky**

- zamestnanie,
- poberanie sociálnych dávok a príspevkov,
- celkový príjem rodiny,
- pravidelné výdavky,
- hospodárenie s rodinným príjmom,
- finančné problémy,

➤ **zdravotný stav** klienta (najmä vo vzťahu k návykovým látkam...).

Pri voľbe a uplatňovaní opatrení SPODaSK je potrebné sociálnu prácu plánovať. Základným účelom plánovania sociálnej práce je vytvorenie podmienok na aktívnu účasť klienta. Sociálny kurátor pre plnoletú fyzickú osobu postupuje podľa **plánu sociálnej práce s plnoletou fyzickou osobou** podľa § 19 ods. 4 zákona č. 305/2005 Z. z. Plán sociálnej práce vyplýva zo zhodnotenia situácie plnoletej fyzickej osoby, ktorú vykonáva sociálny kurátor pre plnoleté fyzické osoby v aktívnej spolupráci s plnoletou fyzickou osobou. V procese prípadovej sociálnej práce s plnoletým je prvoradá motivácia a aktivizácia klienta pri plnení spoločne dohodnutých úloh. Úlohy by mali byť zamerané na podporu klienta, najmä na uľahčenie jeho návratu do rodiny, pri jeho opätovnom začlenení do spoločnosti, tak, aby bol klient schopný viesť samostatný život, na pomoc pri hľadaní bývania, pri jeho pracovnom uplatnení, pri hľadaní zamestnania, pri vybavovaní osobných dokladov a sociálnych dávok, pri riešení jeho osobných a vzťahových problémov, pri budovaní jeho sociálnych vzťahov, pri posilňovaní vzťahov s rodinou, pri obnovení rodičovskej roly a plnení rodičovských povinností. Úlohy je vhodné realizovať podľa predstáv klienta o súčasnom a budúcom živote, kedy je názor klienta určujúci (rozhodný) pre stanovenie priorít a cieľov jednotlivých úloh v pláne. Meranie výsledkov, teda toho do akej miery sa realizácia plánu blíži k naplánovaným úlohám je meranie, do akej miery sa vlastne podarilo stanoviť si jasné kritéria naplnenia osobných cieľov.

Plán sociálnej práce s plnoletou fyzickou osobou obsahuje podľa Vyhlášky MPSVR SR č. 103/2018 Z. z. najmä (§ 30 ods. 2):

- zhodnotenie situácie,
- cieľ sociálnej práce s plnoletou fyzickou osobou,
- opatrenia na dosiahnutie cieľa sociálnej práce s plnoletým,
- spolupracujúce subjekty na tvorbe plánu sociálnej práce s klientom vrátane člena rodiny a ďalších plnoletých fyzických osôb, ak sa na tvorbe plánu sociálnej práce s klientom podieľali,
- konkrétne úlohy na dosiahnutie cieľov, vrátane kritéria alebo kritérií hodnotenia úlohy a termínu hodnotenia úlohy,
- termín prehodnotenia plánu,
- výsledok prehodnotenia plnenia úloh,
- kontaktné údaje zamestnanca, ktorý vedie a koordinuje plnenie úloh plánu sociálnej práce s plnoletým.

U plnoletej fyzickej osoby sa neurčuje miera ohrozenia. Plán sociálnej práce sa aktualizuje (prehodnocuje, prípadne vyhodnocuje) na základe stanovenia jednotlivých úloh. Pri výkone funkcie sociálneho kurátora pre plnoleté fyzické osoby je potrebné zabezpečovať aj administratívne spracovávanie výkonu svojej práce. Uvedené zahŕňa evidenciu a triedenie informácií, záznamov potrebných ako podklad na riadenie a výkon činnosti a ich spracovávanie aj v aplikačnom programovom vybavení dostupných informačných systémoch verejnej správy.

Námety na tréning

1. Návčik efektívnej komunikácie a motivácie klienta.
2. Návčik procesu prístupu orientovaného na úlohy, vrátane techník.
3. Prípadová štúdia s dôrazom na plán sociálnej práce.

3.3.1 Špecifiká sociálnej práce s mladými dospelými

Podľa § 2 písm. b) Zákona č. 305/2005 Z. z. sa opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately vykonávajú pre plnoletú fyzickú osobu do 25 rokov veku, ktorá má na území Slovenskej republiky obvyklý pobyt (ďalej len „mladý dospelý“).

Príprava dieťaťa a následne mladého dospelého na život v spoločnosti je dlhodobým cieľným procesom, počas ktorého potrebuje a dostáva priestor na skúmanie svojich schopností a možností. V tomto procese sa Centrum zameriava na komplexnú pomoc a podporu pri formovaní pozitívnych vlastností, pri osvojovaní si praktických zručností, pri nadobúdaní vedomostí, ako aj schopností vytvárať a udržiavať priemerné sociálne vzťahy či už v rodine alebo mimo rodiny. Taktiež sú vedení k nezávislosti pri rozhodovaní sa a to spôsobom vyhodnotenia pozitívnych alebo negatívnych dopadov ich rozhodnutia.

Centrum podľa § 55 (ods. 2-4) zákona č. 305/2005 Z. z.

- s mladým dospelým písomne dohodne podmienky zotrvania mladého dospelého v centre pre deti a rodinu. Súčasťou písomnej dohody je *Plán prípravy na osamostatnenie sa mladého dospelého*;
- mladému dospelému so zdravotným postihnutím, ktorý sa nemôže osamostatniť vzhľadom na svoj zdravotný stav, po skončení výkonu pobytového opatrenia súdu nadobudnutím plnoletosti v spolupráci s obcou, vyšším územným celkom a orgánom SPODaSK alebo akreditovaným subjektom zabezpečí jeho prijatie do *zariadenia podporovaného bývania* alebo iného zariadenia, ak je odkázaný na poskytovanie týchto služieb. Centrum pokračuje v poskytovaní starostlivosti, ak mladý dospelý nie je schopný z dôvodu svojho zdravotného postihnutia požiadať o pokračovanie v poskytovaní starostlivosti a nemá súdom ustanoveného opatrovníka;
- môže vytvoriť podmienky na predĺženie pobytu plnoletej fyzickej osoby, ktorej bola v centre poskytovaná starostlivosť do dovŕšenia 25 rokov veku, ak sa sústavne pripravuje na povolanie, a to najviac 24 mesiacov.

Hlavnými oblasťami prípravy mladých dospelých na osamostatnenie sa, ktoré sú zaznamenané v pláne sociálnej práce, resp. pláne prípravy na osamostatnenie sa (spolupráca sociálneho kurátora, zamestnanca SPO, CDR a mladého dospelého) sú nasledovné:

- osobný rozvoj – rozvoj schopností poznávania, tvorivosti, sebapoznania, sebakontroly, sebadisciplíny,
- komunikácia – komunikácia, prezentácia a seba prezentácia,
- rizikové správanie – šikanovanie, závislosti, rodičovstvo, partnerstvo, extrémizmus, rasizmus, xenofóbia, kriminalita a delikvencia,
- financie a právo – hodnota peňazí, porovnanie príjmov a výdavkov, osobný rozpočet, spôsob získavania finančných prostriedkov, zhodnotenie finančných možností, poistenie, sporenie, úvery, exekúcia,
- príprava na povolanie – získanie vzdelania ako predpoklad uplatnenia sa na trhu práce,
- príprava na pracovný trh - životopis, motivačný list, pracovný pohovor, čím chcem byť a prečo, čo už viem,
- životná realita – denný časový režim, paralelnosť škola a práca, dôležitosť vzdelávania v procese prípravy na pracovný život.

Samotný proces práce s mladým dospelým po ukončení náhradnej starostlivosti sa začína hneď po doručení odporúčania orgánu SPODaSK a to zorganizovaním prípadovej konferencie za účelom vypracovania plánu vykonávania opatrení ambulantnou alebo terénnou formou. Prípadová konferencia môže napomôcť aj k spoločnému hľadaniu najlepších riešení pomoci, definovaní úloh v pláne, či k sieťovaniu zdrojov pomoci klientovi.

Sociálny kurátor sa zameriava vo vzťahu k mladým dospelým na činnosti spojené s osamostatnením sa a sociálnou inklúziou mladých dospelých pred a po ukončení ústavnej starostlivosti. Je tiež akýmsi prostredníkom medzi dieťaťom, centrom a inštitúciami, ktoré sa môžu o mladého dospelého po odchode ujať. Za dôležitý aspekt úspešnosti adaptácie mladého dospelého môžeme považovať aj prítomnosť kontaktnej rodinnej osoby, ktorá poskytne pomoc v prípade krízovej situácie. V procese ukončenia poskytovania starostlivosti v Centre je mladému dospelému poskytovaný finančný príspevok na uľahčenie osamostatnenia sa mladého dospelého zo strany Centra a príspevok na osamostatnenie sa zo strany obce, kde mal mladý dospelý trvalý pobyt v čase umiestnenia do Centra.

Nakoľko častým problémom pri odchode mladých dospelých je vyplatenie celého príspevku v peňažnej forme, pričom mladý dospelý často nedokáže vhodne hospodáriť a nevytvorí si finančné rezervy potrebné napr. na bývanie, vzdelávanie, či pokrytie základných životných potrieb v dôsledku čoho zlyháva v osobnom, pracovnom i spoločenskom živote, je nutná motivácia klienta nielen zo strany Centra, ale aj možnosť motivácie zo strany orgánu SPODaSK a sociálneho kurátora, ktorý môže byť jeho sprevádzajúcou osobou v procese osamostatňovania sa. Okrem CPDR spolupracuje sociálny kurátor sprevádzajúci mladého dospelého:

- s rodinnými príbuznými (ak ich má),

- s obcou, ktorá má zákonnú povinnosť poskytnúť mladému dospelému pomoc pri zabezpečení bývania a zamestnania;
- s neziskovými organizáciami, ktoré v tejto oblasti pôsobia (napr. [Úsmev ako dar](#), [Domovské vzdelávacie centrum](#), [Partneri pre sociálny rozvoj a pomoc](#) – títo vydali aj [Praktickú príručku pre domováka](#)) a pod.;
- so školskými zariadeniami;
- v prípade problémov s bývaním s poskytovateľmi sociálnych služieb, najmä v *domove na polceste*.

Okrem toho sociálny kurátor môže dotyčnému pomôcť udržiavať kontakt s (emocionálne) blízkou osobou resp. pomôcť nájsť tútorsku rodinu v spolupráci s organizáciami, ktoré v danej oblasti pracujú.

3.4. Praktická príprava na výkon preventívnych, diagnostických a intervenčných postupov sociálnej práce v závislosti od poruchy vývinu plnoletej fyzickej osoby a situácie tejto osoby, jej rodiny, vrátane interdisciplinárnych prístupov pomoci

Námety na tréning

Vzhľadom na problémy plnoletých fyzických osôb môžeme praktickú prípravu zamerať na:

- problém s nadmerným pitím dospelého člena rodiny;
- problém s podozrením zo závislosti od nelátkovej závislosti (napr. gamblerstvo);
- podozrenie z domáceho násillia páchaného na dospeljej osobe;
- vysoké riziko nútenej práce alebo nútenej prostitúcie;
- podozrenie z členstva v extrémistickej skupine a iné.

Prezentácia vlastných kazuistík z praxe.

4. MODUL: Riziká sociálneho vylúčenia

Zameranie modulu

Modul 4 obsahuje základné teoretické a praktické poznatky, ktoré súvisia s problematikou najčastejších sociálno-ekonomických problémov jednotlivcov, rodín, skupín, komunit, a ktorých dlhodobé a negatívne pôsobenie má zásadný vplyv na ich sociálno-patologický dopad. Obsahovo je vzdelávací modul zameraný na problematiku rizík sociálnej exklúzie, vyplývajúcej z fenoménov chudoby, dlhodobej nezamestnanosti, bezdomovectva, sociálne neprispôsobivého a zaostaleho životného štýlu. Pojednávané budú aj základy kultúrnej a sociálnej antropológie, aby práca sociálnych kurátorov bola kultúrne senzitívna. Z hľadiska kompetencií a úloh sociálnych kurátorov bude obsah a forma vzdelávania zameraná na možnosti terénnej a komunitnej sociálnej práce, opatrenia SPODaSK finančného a sanačného charakteru a taktiež na interdisciplinárnu spoluprácu so službami zamestnanosti, pomocou v hmotnej núdzi a sociálnymi službami, ako i na spoluprácu s ďalšími orgánmi štátnej správy a samosprávy, MVO a inými odborníkmi, ktorí pôsobia v danej oblasti.

4.1 Teoretické východiská vybraných sociálnych a ekonomických problémov jednotlivcov, rodín, skupín a komunit

Od polovice 60. rokov 20. storočia sa začal používať pojem **sociálna exklúzia (sociálne vylúčenie)**, ktorý sa postupne stal jedným z najdôležitejších medzinárodných konceptov sociálnej politiky.

Sociálna exklúzia označuje marginalizáciu ľudí alebo štvrtí a využívanie bariér, ktoré im obmedzujú plné začlenenie do väčšinovej spoločnosti. Najzraniteľnejší sú pritom ľudia chudobní, nedostatočne vzdelaní, fyzicky alebo duševne hendikepovaní, bývalí delikventi a odsúdené osoby, príslušníci národnostných a etnických skupín a pod. (Barker, 2003, s. 403)

Sociálne vylúčenie je chápané ako viacdimeziálny jav, systematický proces a súbor mechanizmov, ktoré vedú k vylučovaniu jednotlivcov alebo skupín na okraj spoločnosti, k oslabovaniu ich sociálnych väzieb, marginalizácii, resp. izolácii. Exklúzia znamená znemožnenie participácie týchto skupín a jednotlivcov na štandardnom spôsobe sociálneho života. Toto ich vzdáľuje a izoluje od zamestnania, príjmu a príležitostí vzdelávania, ako aj sociálnych a komunitných sietí a aktivít. Majú veľmi obmedzený prístup k rozhodovacím orgánom, a tak často pociťujú bezmocnosť a nemožnosť riadiť a kontrolovať rozhodnutia, ktoré majú dopad na ich každodenný život ([Národný akčný plán sociálnej inklúzie](#), 2004).

Z odborného hľadiska je možné vymedziť 7 dimenzií sociálneho vylúčenia a príslušné sociálne indikátory (Percy-Smith, 2000, In [Gerbery, Džambazovič, 2011](#), s. 21):

- *ekonomická dimenzia* – dlhodobá nezamestnanosť, nestálosť práce, domácnosť bez zamestnaného člena, príjmová chudoba,
- *sociálna dimenzia* – viaceré oblasti sociálnej patológie vrátane rozpadu tradičnej rodiny, nechceného tehotenstva adolescentov, bezdomovectva, kriminality, delikvencie mládeže,
- *politická dimenzia* – dotýka sa napríklad nedostatku/upierania politických práv, nízkej politickej participácie,
- *komunitná dimenzia* – environmentálna degradácia v podobe zdevastovaného prostredia a obydli, nevyhovujúci sociálny servis, nedostupnosť sociálnych služieb,
- *individuálna dimenzia* – mentálne a fyzické zdravie z pohľadu prípadných telesných, psychických ochorení, nízke dosiahnuté vzdelanie, chýbajúca kvalifikácia, ale aj možný následný nedostatok sebadôvery,
- *skupinová dimenzia* – koncentrácia indikátorov vo vymedzených kategóriách vymedzených napríklad vekom, etnickou príslušnosťou,
- *priestorová dimenzia* – koncentrácia osôb ohrozených vylúčením v konkrétnych regionálne vymedzených oblastiach, kde môžu byť kumulované rizikové vplyvy, ako sú napríklad kriminalita a nízka kvalita života, zlé, nevyhovujúce životné prostredie, nedostatočná kvalita a dostupnosť sociálnych služieb a pod.

Sociálnu kuratelu zabezpečuje orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately aj pre plnoletú fyzickú osobu, a to ak požiada o pomoc pri *riešení nepriaznivej životnej situácie* (§ 18 čl. 1 písm. g) zákona č. 305/2005 Z. z.) A práve nepriaznivá životná situácia môže byť spojená so sociálnym vylúčením, chudobou, dlhodobou nezamestnanosťou, bezdomovectvom a pod. Okrem toho nepriaznivá sociálna situácia rodiny môže vytvárať rizikové prostredie, v ktorom môžu byť ohrozené aj deti.

Sociálny kurátor by mal poznať:

- informácie o dávkových systémoch – mať základný prehľad o podmienkach na sociálne dávky v súlade so [Zákomom č. 417/2013 Z. z. o pomoci v hmotnej núdzi a o zmene a doplnení niektorých zákonov](#) a [Zákomom č. 601/2003 o životnom minime a o zmene a doplnení niektorých zákonov v z.n.p.](#), vrátane aktuálnych Opatrení o úprave súm životného minima ([od 1.7. 2021](#)).
- základy pracovného práca a služieb zamestnanosti v súlade so [Zákomom č. 311/2001 Z. z. zákonník práce v z.n.p.](#) a [Zákomom č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov](#);
- možnosti využitia sociálnych služieb v súlade so [Zákomom č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní \(živnostenský zákon\) v znení neskorších predpisov](#);

- možnosti využitia kompenzácie ťažkého zdravotného postihnutia v súlade so [Zákomom č. 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia a o zmene a doplnení niektorých zákonov](#).

Medzi základné medzinárodné a národné programové a koncepčné dokumenty v oblasti sociálnej inklúzie môžeme zaradiť najmä:

- [Stratégia Európa 2020](#),
- [Stratégia EÚ v oblasti bezdomovectva](#) (2014),
- [Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj](#),
- [Národná rámcová stratégia podpory sociálneho začlenenia a boja proti chudobe](#) (aktualizovaná 2020),
- [Stratégia pre rovnosť, inklúziu a participáciu Rómov do roku 2030](#) (2021).

4.1.1 Chudoba, dlhodobá nezamestnanosť a ich teoretické koncepty

Chudoba a jej teoretické koncepty

Chudoba môže byť jednou z príčin resp. rizikových faktorov ďalších sociálno-patologických javov (napr. delikvencie, kriminality, prostitúcie, obchodovania s ľuďmi, domáceho násillia), ako aj ich dôsledkom (napr. závislosti). S chudobou sa sociálni kurátori stretávajú nielen v rámci procesu sociálneho posudzovania (pri šetrení rodinných pomerov) alebo ak osoba požiada o pomoc pri riešení nepriaznivej životnej situácie, ale aj z hľadiska prevencie pri príprave (mladistvých alebo plnoletých) osôb na prepustenie z výkonu trestu odňatia slobody, z výkonu väzby, z výkonu ochrannnej výchovy, po zániku ústavnej starostlivosti, ochrannnej výchovy po dovŕšení plnoletosti, po prepustení zo zariadenia na resocializáciu drogovovo závislých alebo zdravotníckeho zariadenia na liečbu drogových závislostí.

Z hľadiska teoretických konceptov je dôležité rozlišovanie chudoby na:

- *Absolútnu* – stav, kedy jednotlivec (alebo rodina) pre nedostatok prostriedkov nie je schopný zabezpečiť si ani základné životné potreby, je teda priamo ohrozený na živote. Na Slovensku je popis základných životných potrieb legislatívne spresnený ako základné životné podmienky v [zákone o pomoci v hmotnej núdzi](#), konkrétne *jedno teplé jedlo denne, nevyhnutné ošatenie a prístrešie* (§ 2 ods. 2) alebo ako nepriaznivá sociálna situácia v [zákone o sociálnych službách](#), čím sa rozumie *zabezpečenie ubytovania, stravy, nevyhnutného ošatenia, obuvi a nevyhnutnej základnej osobnej hygieny* (§ 2 ods. 3);
- *Relatívnu* – je založená na porovnávaní štandardu chudobných a tých, ktorí chudobní nie sú. Ide o stav, kedy jednotlivec (alebo skupina) uspokojuje svoje potreby na výrazne nižšej úrovni, ako je priemer v danej spoločnosti. U nás je spojená s konceptom životného minima upraveného v [zákone o životnom minime](#) ako

spoločensky uznanú minimálnu hranicu príjmov fyzickej osoby, pod ktorou nastáva stav hmotnej núdze. Konkrétne sumy životného minima sú každoročne upravované.

Zo štatistického zisťovania EU SILC 2020 vyplýva, že podiel ľudí ohrozených rizikom chudoby je 14,8 % obyvateľov Slovenska (približne 800 tisíc osôb). Spomedzi troch dimenzií chudoby a sociálneho vylúčenia je na Slovensku najviac ľudí ohrozených tzv. *príjmovou chudobou*. Ide o obyvateľov, ktorí žijú v domácnostiach s nižšími príjmami ako je národná hranica chudoby. Pod hranicou príjmovej chudoby v roku 2020 žilo 11,4 % osôb, čo je približne 615-tisíc obyvateľov. Miera *závažnej materiálnej deprivácie* bola 5,9 % osôb, čo predstavovalo takmer 318-tisíc obyvateľov. Miera *veľmi nízkej pracovnej intenzity* sa podľa údajov EU SILC 2020 nachádzala na úrovni 3,3 %. Vzájomným prienikom všetkých troch čiastkových indikátorov dostávame najohrozenejšiu skupinu osôb, u ktorej dochádza ku kumulácii všetkých rizík. Podľa údajov EU SILC 2020 je to 1,6 % obyvateľstva Slovenska, ktorí by mali byť najviac v pozornosti z hľadiska boja s chudobou alebo sociálnym vylúčením na Slovensku (ŠÚ SR, 2021).

Jestvuje množstvo teórií, ktoré skúmajú príčiny nedobrovoľnej chudoby. Zvyčajne sú zamerané na tri skupiny faktorov (Mareš, 1999; Žilová, 2005), ktoré je potrebné rozlišovať:

1. *štrukturálne* – ekonomické a sociálne usporiadanie systému spoločnosti alebo jej časti;
2. *individuálne* – lenivosť, neprezieravosť a nezdržanlivosť jednotlivcov a rodín;
3. *situačné faktory* – rozličné krízové udalosti, životné nehody.

V niektorých prípadoch však dochádza k ich vzájomnému kombinovaniu, pričom sa môže vytvoriť **subkultúra chudoby**. V nej je chudoba daná situáciou, v ktorej sa chudobní pohybujú a na ktorú si zvykli, sociálne sa dedí a prenáša z generácie na generáciu. Deti si neosvojujú hodnoty motivujúce k snahe o únik z takéhoto prostredia. S chudobou sa naučia žiť, vytvoria si adaptačné mechanizmy a akceptujú ju ako normálny jav, z ktorého nie je možné uniknúť.

Medzi hlavné **príčiny chudoby** vo svete uvádza Sobek (In Žilová, Novotná et al., 2011, s. 77):

- *politické faktory* - ozbrojené konflikty, závislosť na rozhodovaní cudzích vlád, vysoko korupčné vnútropolitické prostredie, autoritátorské a diktátorské režimy, nevymáhateľnosť práva, vrátane základných ľudských práv a pod.;
- *ekonomické faktory* – vysoká zadĺženosť krajín, nízke a kolísavé ceny prírodných zdrojov, surovín a poľnohospodárskych produktov na svetových trhoch, vysoká nezamestnanosť, nedostatočná dopravná a technická infraštruktúra a pod.;
- *demografické faktory* – vysoká hustota obyvateľstva, absencia záchranej siete, nízke vzdelanie a pod.;
- *historické faktory* – kolonializmus, otrokárstvo, rasová segregácia a pod.;
- *environmentálne príčiny* – znečisťovanie vody, pôdy a ovzdušia, erózia pôdy a pod.;
- *zdravotné faktory* – nedostatočná zdravotná starostlivosť a pod.

V rámci európskych krajín odborníci komunikujú o **novej chudobe**, ktorej charakteristické črty sú nasledovné (Room, 1987, In [Ďzambazovič, Gerbery, 2005](#)):

1. Veľký nárast počtu osôb závislých od rôznych foriem sociálnej pomoci ako jeden z dôsledkov šíriacej sa masovej nezamestnanosti. Dlhodobá nezamestnanosť zvyšuje ešte viac riziko chudoby.
2. Rast nezamestnanosti a neistota zamestnania spôsobujú, že chudoba a jej riziko sa reálne dotýka početnej časti populácie a nevyhýba sa ani stredným vrstvám (objavuje sa napríklad nová kategória tzv. *pracujúca chudoba*).
3. Vzrastajúci počet dlhodobo zadlžených osôb a domácností (napr. majúcich nedoplatky za pôžičky a úvery, nájomné, elektrinu, plyn a pod). Vysvetlenie sa skrýva nielen v znížení príjmu, ale v tom, že po období relatívnej prosperity nie sú členovia domácností zvyknutí vychádzať s obmedzenými príjmami, lebo ešte vždy majú neprimerané konzumné ašpirácie.
4. Nárast počtu jednorodičovských rodín (resp. detí s jedným rodičom, najčastejšie matkou), ktoré žiadajú o sociálnu pomoc ako dôsledok zmien vo vzorcoch rodinného správania, ale aj ich zraniteľnosť v období vysokej miery nezamestnanosti.
5. Rastúci počet ľudí bez domova, ktorí sú najzreteľnejším prejavom novej chudoby a ktorí potrebujú okamžitú sociálnu pomoc.
6. Koncentrácia mnohých, ktorí sú najviac postihnutí týmto vývojom do špecifických mestských oblastí, ohrozuje sociálnu štruktúru a samozrejme aj verejný poriadok v týchto oblastiach.
7. Rast počtu osôb pohybujúcich sa na sekundárnom trhu práce, ktorý je charakterizovaný pracovnými miestami s nižšou prestížou a na nižšej mzdovej úrovni a lokalizáciu niektorých sociálnych kategórií prevažne na tento trh.

K skupinám najviac **ohrozeným chudobou** patria v súčasnosti (por. Mareš, 1999; Žilová, 2005; Mátel, Schavel, 2009):

- *nezamestnaní*, najmä dlhodobo nezamestnaní (vyše jedného roka);
- ľudia s *neistou, neplnohodnotnou „prekérnou“ pracou* (slabo platená, nekvalifikovaná práca, bez trvalého pracovného pomeru, u nás často len na „dohodu o vykonaní práce“ a pod.);
- *osoby vyššieho veku* – ich chudoba je hlavne produktom vylúčenia z trhu práce, na druhej strane sa neustále zvyšujú náklady na zdravotnú starostlivosť, lieky a pod.;
- *rodiny s väčším počtom detí* – väčší počet detí ohrozuje finančné zabezpečenie rodiny; deti znamenajú aj bariéru pre účasť ženy na trhu práce;
- *jednorodičovské rodiny* – jestvuje všeobecný konsenzus, že rodiny s jedným rodičom sú vystavené vyššiemu riziku ohrozenia chudobou a sociálnym vylúčením než je to v prípade rodín s oboma rodičmi;
- *deti a mladiství* – ich chudoba je odvodená od chudoby rodičov; špecifickou skupinou sú „deti ulice“;

- *zdravotne postihnutí občania* – akékoľvek znevýhodňovanie osoby na trhu práce znevýhodňuje danú osobu aj vo vzťahu k chudobe; okrem toho život s hendikepom prináša zvláštne náklady, ktoré nesú postihnuté osoby alebo ich rodiny;
- *spoločensky neprispôsobivé osoby* – sem patria osoby so sociálno-patologickým správaním, akým je kriminalita, delikvencia, závislosti, prostitúcia a pod.;
- *etnické minority* – na Slovensku sem patria najmä Rómovia; títo majú všeobecne nízku úroveň kvalifikácie a povesť nespoľahlivých pracovníkov, čo ich výrazne diskvalifikuje na trhu práce, hoci v individuálnych prípadoch to vôbec nemusí byť pravdou;
- *osoby, ktoré boli dlhodobo v inštitucionálnej starostlivosti* (centrách pre deti a rodinu, reedukačných zariadeniach, ale aj vo väzení a pod.);
- *ľudia s nižším vzdelaním* – s čím je spojený zhoršený prístup na trh práce;
- *ženy* – v celosvetovom meradle žije viac žien ako mužov v absolútnej chudobe a táto nerovnosť neustále rastie, čo má vážne následky pre ženy a ich deti; v tejto súvislosti sa hovorí aj o feminizácii chudoby;
- *migranti*.

Dlhodobá nezamestnanosť

Nezamestnanosť sa často delí podľa časového faktora na krátkodobú a dlhodobú. Krátkodobá nezamestnanosť je len dočasná, dlhodobá nezamestnanosť trvá nepretržite viac ako jeden rok a je oveľa rizikovejšia, pretože faktor dĺžky nezamestnanosti je veľmi dôležitý pre opätovný návrat na trh práce. Medzi príčiny vzniku dlhodobej nezamestnanosti patrí viacero faktorov ([Kotrč et al., 2014](#), s. 13):

- nedostatočná kvalifikácia,
- nedostatočná prax v danej práci, odbore,
- nedostatok pracovných skúseností, zručností,
- nízka sebadôvera a obmedzenie sociálnych zručností v kontexte vykonávania práce,
- nezáujem a diskriminácia dlhodobo nezamestnaných zo strany zamestnávateľov,
- podmienky nástupu do práce,
- pasivita dlhodobo nezamestnaných v smere hľadania si zamestnania,
- očakávania a nároky dlhodobo nezamestnaných voči zamestnávateľom,
- objektívne okolnosti aktuálneho stavu ekonomiky a trhu práce,
- platná legislatíva,
- zapojenie nezamestnaného do pracovného procesu.

Bremeno dlhodobej nezamestnanosti nie je rovnomerne rozložené na všetky skupiny nezamestnaných osôb. Kľúčovú úlohu v procese prolongácie doby trvania nezamestnanosti hrajú individuálne charakteristiky jednotlivcov: vek (nízky alebo vysoký), rodová príslušnosť, nízky stupeň dosiahnutého vzdelania a kvalifikácie, prítomnosť zdravotného hendikepu, ktoré pôsobia ako činitele eliminujúce pravdepodobnosť výstupu z nezamestnanosti.

Uvedené činitele spravidla nevystupujú separátne, ale v kumulovanej podobe, čo vedie k multiplikovanému efektu znevýhodnenia a zvýšenému riziku zotrvania v nezamestnanosti. Medzinárodné skúsenosti zhrnuté v početných odborných štúdiách (In [Hanzelová, 2007](#)) poukazujú, že k dlhodobým formám nezamestnanosti sú "náchylné" viac ženy v porovnaní s mužmi, viac osoby so základným vzdelaním v porovnaní s osobami disponujúcimi stredoškolským a vysokoškolským vzdelaním, viac osoby polárnych vekových kohort t.j. mladí (mladiství) a starší občania (nad 50 rokov veku) v porovnaní s osobami stredných vekových kohort, zreteľne viac osoby so zdravotným hendikepom v porovnaní s osobami bez zdravotného postihnutia.

Mikšík (In Vaska, 2014) vytvoril typológiu kultúr dlhodobo nezamestnaných osôb podľa prežívania vlastnej nezamestnanosti:

- *Nezlomný typ* - prevažne optimistický, aktívny človek, má mnoho plánov do budúcnosti a je relatívne spokojný so svojou nezamestnanosťou. V rámci neho sa rozlišuje:
  - *konformný prístup* – človek, ktorý chce pracovať, aktívne pristupuje k riešeniu svojej nezamestnanosti, ktorú vníma ako prechodný stav;
  - *autonómny prístup* – jeho cieľom nie je ani zamestnanie sa, ani vyššia úroveň spotreby. Zamestnanie nehľadá, lebo chce priestor pre vlastné činnosti. Takýto človek prispôsobuje svoje potreby obmedzeným finančným možnostiam, a preto mu postačujú aj nízke čiastky, napr. získané zo systému sociálnej podpory, jednorazovej brigády a pod.;
  - *špekulatívny prístup* – osoby, ktorých cieľom je napriek nezamestnanosti dosiahnutie vyššej úrovne prostredníctvom „čiernej“ práce v neformálnej ekonomike. Takýmto spôsobom dosahujú vyššie príjmy ako v legálnom zamestnaní a navyše si „prilepšujú“ niektorou zo štátnych podpôr. Patria sem aj osoby, ktoré nepracujú „načierne“, ale s rozumom kalkulujú so systémom rôznych sociálnych podpôr a iných alternatívnych príjmov zo štátnych dotácií.
- *Rezignovaný typ* – nepociťuje svoju nezamestnanosť ako príťaž a aj napriek nejstej budúcnosti sa u neho dostaví pocit celkovej spokojnosti s daným stavom, ktorý už prestane pociťovať ako naliehavý problém. Po množstve odmietnutí na pohovoroch o zamestnanie, upadá jeho motivácia a aktívny prístup k hľadaniu si zamestnania. Môže ísť o človeka s *rituálnym prístupom* k riešeniu nezamestnanosti, ktorý sa už vzdal nádeje na získanie zamestnania. Môže ísť aj o typ človeka, ktorý *rezignoval* na svoje profesijné plány a uskomnil sa vo svojich potrebách.
- *Zúfalý typ* – trpí svojou nezamestnanosťou a po mnohých neúspechoch v hľadaní zamestnania trpí pocitom zbytočnosti. Svoju budúcnosť nevidí optimisticky, hľadá do nej s depresiou a je neaktívny.
- *Apatický typ* nielenže rezignoval na prácu a snahu o vyššiu úroveň spotreby, ale aj reálne prestal s rituálmi, spojenými s hľadaním zamestnania. Nestará sa o seba, ani o domácnosť, neplánuje, úsilie aj prostriedky vynakladal neracionálne. Únik z reality

môže podporovať nadmerným užívaním alkoholu alebo drog, nezriedka sa dopúšťa kriminálneho správania.

ODPORÚČANÉ TEXTY K SAMOŠTÚDIU

ŽILOVÁ, A. NOVOTNÁ, A. 2011. [Rizikové súvislosti chudoby a rodiny v súčasnej slovenskej spoločnosti. Zborník príspevkov.](#) Ružomberok: Verbum.

VASKA, L. 2014. *Služby zamestnanosti a vybrané aspekty sociálnej práce s nezamestnanými.* Bratislava: Iris.

4.1.2 Bezdomovectvo

Bezdomovectvo patrí k extrémnym formám chudoby, resp. biedy a je prejavom sociálneho vylúčenia. V najužšom význame je chápané ako úplná absencia bývania, v širšom kontexte ako absencia primeraného a dôstojného bývania. Bezdomovectvo je označením sociálneho javu, keď sa v spoločnosti nachádzajú osoby, ktoré nemajú vlastný alebo ľudskej dôstojnosti primeraný domov. Bez domova sa nemusia ocitnúť len jednotlivci, ale aj celé rodiny a komunity.

V súčasnosti má najväčší vplyv na terminológiu a typológiu bezdomovectva v Európe organizácia FEANTSA (z franc. la **F**édération **E**uropéenne des **A**ssociations **N**ationales **T**ravaillant avec les **S**ans-**A**bri), Európska federácia národných organizácií pracujúcich s osobami bez domova, so sídlom v Bruseli. Feantsa utvorila Európsku typológiu bezdomovectva a vylúčenia z bývania nazvanú ETHOS (*European Typology of Homelessness and Housing Exclusion*). V nej sa rozlišujú štyri základné kategórie širšie chápaného bezdomovectva (por. Ethos, 2007):

1. **Osoby bez prístrešia (roofless)**, zjavné bezdomovectvo, kde patria:
  - a) ľudia žijúci priamo „na ulici“, prespávajúci vonku (v prírode, pod mostom, v kanáloch a pod.) alebo na verejných priestranstvách (lavičky, zástavky hromadnej dopravy, čakárne a pod.);
  - b) osoby, ktoré využívajú núdzové ubytovanie na prespanie (u nás nízkoprahové nocľahárne).
2. **Osoby bez obydlija** resp. bytu/ domu (*houseless*). Sem sa zaraďuje päť subkategórií:
  - a) osoby dočasne ubytované v útulkoch alebo iných zariadeniach sociálnych služieb krízovej intervencie so zmluvou na dobu určitú (napr. domov na polceste);
  - b) ženy, ktoré prežili domáce násilie, dočasne ubytované v „ženských domoch“ (u nás v zariadeniach núdzového bývania, v centrách pre deti a rodinu /v minulosti krízových stredísk/ alebo intervenčných centrách);
  - c) migranti dočasne ubytovaní v azylových zariadeniach;

- d) osoby po ukončení inštitucionálnej starostlivosti, z ktorých sa nemajú kam vrátiť (u nás v centrách pre deti a rodinu /v minulosti detských domovoch, vo väzniciach, zdravotníckych zariadeniach);
  - e) osoby potrebujúce dlhodobú starostlivosť (v seniorskom veku alebo zdravotne postihnuté osoby dlhodobo ubytované v zariadeniach sociálnych služieb).
3. **Osoby s bývaním neistým** (*insecure*):
- a) neisté dočasné bývanie u rodiny, priateľov, resp. bývanie bez legálnej nájomnej zmluvy (ak osoba nemá dostatočný príjem, ubytovanie viazané na prácu a pod.);
  - b) neisté užívacie právo, napr. bývanie pod hrozbou súdneho vystáhovania; výpoveď z nájomného bytu;
  - c) bývanie spojené s ohrozením násillia vzhľadom na obeť alebo páchatel'ov násillia – u nich jestvuje hrozba vykázania políciou alebo súdom.
4. **Osoby s bývaním neprimeraním** (*inadequate*):
- a) dočasné nekonvenčné, provizórne, resp. neprimerané bývanie (mobilné príbytky, unimobunky, maringotky, záhradné domy, chatky, hausbóty);
  - b) nevyhovujúce, nedostatočne vybavené bývanie (bez elektriny, plynu, vody a pod.);
  - c) extrémne veľa obyvateľov v jednom príbytku.

Podľa Vlastimily a Ilju Hradeckých (2007, s. 27-28) možno populáciu ľudí bez domova rozdeliť do troch skupín:

1. *zjavné bezdomovectvo* – najviditeľnejšia časť tejto populácie. Sem patria osoby žijúce na ulici či verejnom priestranstve, ďalej tí, ktorí vyhľadávajú ubytovanie v nocľahárňach a útulkoch;
2. *skryté bezdomovectvo* – ľudia bez prístrešia, ktorí sa z nejakého, im známeho dôvodu, neobracajú na verejné alebo charitatívne služby. Prespávajú často v squatoch, domoch určených na demoláciu, odstavených vagónoch, či vrakoch, stanoch a pod. Ich počet môže byť značný najmä v regiónoch, kde ponuka služieb je nedostačujúca. Zaraďujeme sem aj časť populácie bez trvalého bydliska, ktorá putuje z miesta na miesto a rýchlo mení svoje pôsobisko;
3. *potenciálne bezdomovectvo* – sem patria osoby a rodiny, ktorých potreby sú úradom neznáme alebo známe len čiastočne (zvyčajne sa inštitucionálnej pomoci bránia). Žijú v rozličných zložitých životných situáciách spojených s ťažkosťou udržať si byt. Podľa štatistík z krajín EÚ, takúto situáciu postihuje až 10 % populácie. Do tejto skupiny zaraďujeme aj tých, ktorí čakajú na prepustenie z rozličných ústavov, väzenia, detských domovov, ale aj veľkú skupinu migrantov.

Bezdomovectvo je zložitý spoločenský problém, na jeho vzniku a vývoji sa podieľa mnoho faktorov. Jedným z najzávažnejších je bezpochyby chudoba. Mátel (2015) znázornil prehľad rizikových faktorov vzniku bezdomovectva nasledovne:

Individuálne faktory	Faktory rodiny a vzťahu	Faktory komunity	Spoločenské faktory
<ul style="list-style-type: none"> • ukončená inštitucionálna starostlivosť (pobyt v detskom domove, väzení), • závislosť (alkohol, drogy, gambling a pod.), • psychické poruchy, • zdravotné problémy / postihnutie, • nízka inteligencia, • nízke vzdelanie, • strata zamestnania (s bývaním), • dlhodobá nezamestnanosť, • nezáujem o prácu, • zneužívanie v detstve, • delikventné / kriminálne správanie, • zadlženosť / exekúcie, • nedobrý manažment osobných financií 	<ul style="list-style-type: none"> • deficit rodinného zázemia, • rodina žijúca v chudobe, • nedobrý manažment rodinných financií, • časté rodinné konflikty, • strata kľúčového (partnerského) vzťahu, • násilie v rodine 	<ul style="list-style-type: none"> • deficit podpory bývania, • nedostatočné sociálne služby, • slabá finančná gramotnosť, • narušené susedské vzťahy, • migrácia, • bezdomovecká subkultúra 	<ul style="list-style-type: none"> • celková sociálno-ekonomická politika, • chudoba, • vysoká nezamestnanosť, • nesystémový prístup, • nedostatočná bytová politika, • deficit ochrany pred úžerou

Významným determinantom sociálnej prevencie bezdomovectva je jeho dĺžka. Ľudia žijúci dlhodobo na ulici využívajú menej sociálnych služieb, prejavujú menšiu snahu dostať sa z ulice, sú hlbšie včlenení do bezdomoveckej subkultúry a majú väčšiu sebaúctu v porovnaní s tými, ktorí sú na ulici krátko. Môžu sa nachádzať „za bodom návratu“ a pôsobia, že si už nechcú nechať pomôcť. Čím dlhšie sa pohybuje človek na ulici a v bezdomoveckej subkultúre, tým zložitejšie sa resocializujú a integrujú do spoločnosti.

V zahraničí pri riešení bezdomovectva v súčasnosti už bežne používajú princípy zamerané na bývanie: „*rapid re-housing*“ – rýchly návrat človeka, ktorý práve prišiel o svoj domov, do bežného bývania tak, aby sa neprepadol do dlhodobého bezdomovectva, „*housing first*“ – bývanie ako prvý krok riešenia bezdomovectva ľudí, ktorí sú dlhodobo bez domova, či „*housing-led*“ – prístup k bývaniu v prvom kroku ako prevencia bezdomovectva pre všetky skupiny ľudí, ktorí ešte netrpia množstvom komplexných problémov, ale ich bývanie je ohrozené. Riešenia založené na týchto princípoch majú ľuďom bez domova zabezpečiť čo najrýchlejšie opätovné získanie domova a v prípade potreby následné riešenie ich ďalších problémov za výdatnej podpory sociálnych a ďalších služieb, ktoré sa poskytujú v bývaní (Beňová, 2017). K prístupu k bezdomovectvu, ktorých prioritou je bývanie (*housing first*) sa pripája aj [Stratégia EÚ v oblasti bezdomovectva](#) (2014), pretože v ňom vidí porušovanie ľudskej dôstojnosti a ľudských práv, nakoľko bývanie je základnou ľudskou potrebou

a predpokladom pre dôstojný život a sociálne začlenenie. [Služby pre ľudí bez domova a projekty housing-first v Európe](#) uvádza Ondrušová (2019).

V problematike bezdomovectva by mal byť sociálny kurátor zorientovaný v základnej regionálnej sieti pomoci pre ľudí bez domova a mať v danom regióne kontakt na existujúce služby, akými sú:

- organizácie venujúce sa terénnej sociálnej práci (streetworku) a komunitné centrá,
- akreditované subjekty poskytujúce špecializované sociálne poradenstvo,
- organizácie venujúce sa sanácii rodín, alebo sprevádzaniu detí, ktoré ukončili pobyt v centre pre deti a rodinu (bývalom detskom domove),
- inštitúcie zamerané na sprevádzanie prepustených z výkonu trestu odňatia slobody,
- zariadenia sociálnych služieb: nocľahárne, útulky, domovy na polceste, ale aj podporné služby ako strediská osobnej hygieny, jedáleň,
- reálne možnosti využitia sociálnych a nájomných bytov,
- možnosti pomoci miest a obcí podľa [zákona č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení](#).

Námet na tréning

Interaktívne techniky zamerané na pochopenie prežívania ľudí bez domova zamerané na efektívne stratégie motivácie k zmene životného štýlu.

ODPORÚČANÉ TEXTY K SAMOŠTÚDIU

ONDROŠOVÁ, D., FICO, M. 2018. [Podkladový materiál koncepcie prevencie a riešenia bezdomovectva na národnej úrovni](#). Bratislava: IVPR.

MÁTEL, A. 2015. [Sociálna patológia a prevencia vybraných sociálno-patologických javov](#). Bratislava: Spoločnosť pre rozvoj sociálnej práce.

4.2 Základy kultúrnej a sociálnej antropológie

Vzhľadom na tému sú vhodné propedeutické publikácie: MURPHY, R. T. *Úvod do kultúrnej a sociálnej antropológie* (2010), ERIKSEN, T. K. *Sociální a kulturní antropologie* (2008), SOUKUP, V. [Přehled antropologických teorií kultury](#) (2004). Vzdelávania sociálnych kurátorov by sa však malo špecificky zamerať na tie špecifiká odlišných subkultúr (minorít) s ktorými sa vo svojej praxi reálne stretávajú. Vzhľadom na tematické oblasti kultúrnej a sociálnej antropológie, tieto môžu byť zamerané na:

- kultúrnu a sociálnu antropológiu ako empiricko-teoretickú vedu – jej ciele a výskumné metódy (terénny výskum, zúčastnené pozorovanie, interview, denník);
- kultúru a jazyk vybraných subkultúr z historického a súčasného hľadiska,

- etnicitu,
- manželstvo, rodinu, príbuzenské systémy, rodinné role, rodové role, rodinné putá,
- výchovu a rituáli (náboženské, rodinné, spoločenské) v rámci subkultúry,
- spoločenskú hierarchiu.

Americký antropológ O. Levis (1961, In Žilová, 2005) popísal koncept **kultúry chudoby** ako spôsob adaptácie na pocit bezmocnosti a zúfalstva, ktoré vyplývalo z nemožnosti byť úspešným v zmysle kritérií platných v širšej spoločnosti. Charakteristické znaky kultúry chudoby sú:

- chudobní sú svojimi životnými podmienkami postavení pred iné životné problémy, než nechudobná populácia;
- s cieľom vyhnúť sa problémom si vytvárajú špecifický životný štýl;
- takáto subkultúra má tendenciu sebareprodukcie, generačne sa prenáša z rodičov na deti (deti sú socializované v kultúre chudoby);
- táto subkultúra vytvára základný charakter a osobnosť ľudí, ktoré im umožňuje adaptovať sa životu v chudobe, ale súčasne hendikepuje pri pokusoch vymaniť sa z neho;
- jednotlivci aj rodiny majú minimálne príjmy, je tu zvýšená nezamestnanosť, nízke vzdelanie spojené s profesijnou nekvalifikovanosťou, časté úžerné zadĺženie;
- špecifický duch komunity vrátane pocitov marginality;
- nízka kvalita bývania, preľudnené bydliská, nedostatok súkromia;
- nízka kvalita hygieny a zdravia celých skupín;
- zvýšený výskyt sociálno-patologických javov, akými sú alkoholizmu a iné závislosti; domáce násilie, veľmi skoré sexuálne vzťahy.

Sociálni kurátori si osvoja poznatky z kultúrnej a sociálnej antropológie, ktoré im pomôžu prihladať najmä na špecifiká **rómskeho etnika**, s ktorým sa vo svojej práci stretávajú najčastejšie. Pôjde najmä o nasledujúce témy (por. Lužica In [Mátel, Hardy, 2013](#), [Atlas Rómskych komunít, 2019](#)):

- historický vývin a etnogenéza Rómov,
- identita Rómov ([Shivairová et al., 2021](#)),
- znaky Rómskej národnosti,
- heterogénnosť rómskej populácie,
- črty tradičnej valašskej skupiny Rómov,
- akulturáciu časti rómskej minority,
- základné rysy sociálneho systému Rómov, modely rómskej osady, lokálne špecifiká.

Dôležité je, aby sociálni pracovníci disponovali znalosťami o rôznorodosti rómskej populácie a o rozdieloch medzi jednotlivými rómskymi skupinami, najmä rozlišovanie subetnickej diferenciacie na Rumungro Rómovia, Olašskí Rómovia a Sinti. Pre sociálnych pracovníkov je dôležité, aby poznali aj mechanizmy sociálneho vylúčenia Rómov (Rusnáková, 2013).

S odlišnosťou iných (sub)kultúr často súvisia stereotypy, predsudky a ich praktické prejavy v podobe diskriminácie. Sociálni kurátori by mali poznať základné charakteristiky týchto konceptov a legislatívny koncept antidiskriminačného prístupu, teda [zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov](#), ako aj [Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie](#) (OSN, 1965), aby mohli v praxi uplatňovať kultúrne senzitívny prístup a hodnotu rešpektovania odlišnosti (inakosti) rómskeho klienta.

Námety na tréning (zamerané na toleranciu a rešpekt voči iným)

1. Technika „takí sme boli“ (Motto: Ak sú nám ľudia nesympaticí, je to zvyčajne preto, že o nich nič nevieme).
2. Technika „škála sociálnej vzdialenosti“.
3. Technika „nálepkovanie“ – cvičenie zamerané na predsudky.

ODPORÚČANÉ TEXTY K SAMOŠTÚDIU

ERIKSEN, T. K. 2008. *Sociální a kulturní antropologie*. Praha: Portál.

MURPHY, R. T. 2010. *Úvod do kultúrnej a sociálnej antropológie*. Praha: SLON.

LUŽICA, R. 2013. Metódy sociálnej práce v Rómskych komunitách. In: Mátel, A., Hardy, M. [Vybrané kapitoly z metód sociálnej práce II](#). Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety, s. 268-317.

NAVRÁTIL, P. et. al. 2003. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál.

4.3 Špecifiká sociálnej práce v marginalizovaných rómskych komunitách

Rómovia patria medzi viacnásobne vylúčené skupiny, preto proces ich sociálneho začleňovania musí prebiehať takisto viacdimezióne. Sociálni kurátori by mali poznať základný systémový rámec v SR a nároky, ktoré sú kladené v sociálnej práci s klientmi tohto špecifického etnika. V súčasnosti ho predstavuje najmä [Stratégia pre rovnosť, inklúziu a participáciu Rómov do roku 2030](#) (2021).

Sociálny pracovník v praxi využíva najmä metódy terénnej a komunitnej práce v ich prirodzenom prostredí, ktoré sú najefektívnejšie. Hlavné oblasti problémov sú nasledovné (Lužica In [Mátel, Hardy, 2013](#), s. 312): 1. bývanie a jeho kvalita; 2. zamestnanie; 3. vzdelávanie; 4. hygiena a zdravotné problémy. Medzi piliere sociálnej práce s rómskymi klientmi z marginalizovaných komunit uvádza Navrátil (2003) systematické vedomosti o rómskej menšine, sebaopoznanie, hodnotu a dôstojnosť každého človeka, úpravu metód a techník bežne používaných v sociálnej práci, pozornosť venovať jednotlivcovi aj sociálnemu prostrediu.

Praktické skúsenosti je možné čerpať z:

- výskumnej správy [Výkon terénnej sociálnej práce v marginalizovaných rómskych komunitách](#) (Hrustič et al., 2009),
- zborníka [Profesní dovednosti terénnych sociálnych pracovníků](#) (Janoušková, Nedělníková, 2008),
- zborníka [Zlepšenie podmienok pre vstup mladých Rómov na trh práce](#) (Kolthof, Lukáč et al., 2013), kde sú aj kapitoly Rola sociálneho pracovníka v rómskej komunite (Balogová) a Základné východiská komunitnej práce s rómskou menšinou (Lukáč, Frk);
- kapitoly [Sociálna práca v marginalizovaných rómskych komunitách](#) (Rusnáková, Pollák, In Oláh et al., 2016).

Námet na diskusiu

Analýza kazuistík v práci sociálneho kurátora s klientmi z marginalizovaných rómskych komunít.

ODPORÚČANÉ TEXTY K SAMOŠTÚDIU

- LUŽICA, R. 2013. Metódy sociálnej práce v Rómskych komunitách. In: Mátel, A., Hardy, M. [Vybrané kapitoly z metód sociálnej práce II](#). Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety, s. 268-317.
- RUSNÁKOVÁ, J. 2013. Komunitná sociálna práca v rómskych osídleniach. In: Pavelová, Ľ. a kol. *Komunitná sociálna práca*. Bratislava: Iris, s. 203-226.
- ONDRUŠKOVÁ, E. 2011. Sociálna práca v sociálne vylúčených komunitách. In: *Inšpirácia pre prax sociálnej práce*. Bratislava: PdF UK v Bratislave, s. 157-182.

4.4 Poradenstvo zamerané na manažment osobných a rodinných financií

Z hľadiska priamej pomoci sociálnej práce klientom so sociálno-ekonomickými problémami, ktorým môže byť rodina alebo jednotlivec, je dôležité aj poradenstvo zamerané na manažment osobných a rodinných financií a problematiku zadĺženosti. Medzi jeho ciele patrí (Mátel, Schavel, Drexlerová, 2011, In [Mátel, Hardy et al., 2015](#), s. 150-154; [Formy pomoci predluženým občanům](#), 2007):

- naučiť rodinu hospodáriť, čiže pomoc pri zostavovaní, vedení osobného a rodinného rozpočtu; zostavenie plánu hospodárenia domácnosti; práca s peňažným denníkom;
- vytváranie rezerv, informácie o rôznych typov účtov, formách sporenia a poisteniach;
- informácie o uzatváraní zmlúv (čo by mala a nemala obsahovať, kedy ju ne/podpisovať), problematike úžery, vrátane legislatívnych možností podľa §39 písm. a) [zákona č. 40/1964 Zb. občianskeho zákonníka](#)) podľa ktorej je *možné zneplatniť právny úkon pri ktorom niekto zneužije tieseň, neskúsenosť, rozumovú vyspelosť, rozrušenie, dôverčivosť, ľahkomyselnosť, finančnú závislosť alebo neschopnosť plniť záväzky druhej strany*, pričom úžera je zároveň trestným činom (por. § 235 [zákona č. 300/2005 Z. z.](#));

- pomôcť rodinám, aby sa zbavili dlhov – zostavenie zoznamu veriteľov, identifikovanie dlhovej histórie dlhov, komunikácia a vyjednávanie s veriteľmi, informovanie ich o súčasnej situácii rodiny, hľadanie spôsobov ako dlhy postupne splácať (napr. zníženie, doklad splátok, odpustenie časti dlhov); možnosti odkladu alebo zastavenia exekúcie,
- možnosti využitia [Centra právnej pomoci](#) pri ochrane spotrebiteľa a osobnom bankrote;
- pomoc preskúmať všetky nároky na dávky pomoci z hľadiska štátnej sociálnej podpory, samosprávy a neziskových organizácií, vrátane informácií, na ktoré konkrétne inštitúcie sa klient môže obrátiť;
- zamedziť vytváraniu nových dlhov – riziká rýchlych pôžičiek, najmä cez nebankové subjekty;
- zaangažovať všetkých členov rodiny do pripravovaných zmien a postupov;
- podpora k pracovnej motivácii, hľadaniu nového pracovného miesta a iných zdrojov príjmu.

Cieľom pritom nie je zastupovanie klienta navonok, konanie v jeho mene a preberanie zodpovedností za neho, ale vedenie klienta k svojpomoci a vlastnej zodpovednosti.

Inšpiratívne texty k finančnej gramotnosti:

- je možné nájsť na stránkach [Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR](#), vrátane Národných štandardoch finančnej gramotnosti a Metodiky finančnej gramotnosti;
- [Zbierka úloh z finančnej gramotnosti](#) (2013),
- [Alternatívne vzdelávanie finančnej gramotnosti](#) (Šmida, 2021).

Námety na tréning

1. Modelové situácie zadlžených rodín a typológia domácností s finančnými problémami.
2. Nácvik manažmentu osobných a rodinných financií.
3. Nácvik postupu v prípade podozrenia z úžery.
4. Nácvik komunikácie a vyjednávania s veriteľmi.

4.5 Orientácia v externých zdrojoch pomoci a podpory (služby zamestnanosti, pomoc v hmotnej núdzi, sociálne služby a iné)

Sociálny kurátor by sa mal dostatočne orientovať v externých zdrojoch pomoci a podpory, aby mohol poskytnúť kompetentné poradenstvo osobám žiadajúcim o pomoc pri riešení nepriaznivej sociálnej situácie, nezriedka v spojitosti s iným problémom, ktorý je v kompetencii sociálnej kurately. Nepriaznivou sociálnou situáciou môže byť:

- riziko straty bývania (osoby s neistým alebo neprimeraným bývaním);
- finančné problémy (nízky príjem, zadĺženie, exekúcie);
- potreba využitia sociálnych služieb, v ktorých sa nevedia osoba alebo rodina zorientovať;
- potreby osôb s ťažkým zdravotným postihnutím (napr. v oblasti kompenzácie) a iné.

Intervencia sociálneho kurátora pre plnoletú fyzickú osobu je založená na poradenskom princípe, ktorý vo vzťahu k plnoletej fyzickej osobe vyžaduje rešpektovanie etických, profesijných a odborných zásad sociálnej práce. Predpokladom pre úspešné vedenie prípadovej sociálnej práce s plnoletou fyzickou osobou je znalosť legislatívy, príslušných inštitúcií pomoci (na úrovni štátnej správy, samosprávy a neziskových organizácií), teda znalosť regionálnej siete rôznorodých služieb predovšetkým pre účely distribúcie plnoletej fyzickej osoby.

Sociálny kurátor zabezpečuje v rámci ÚPSVR koordináciu prípadu klienta. Ak klient prejaví záujem, resp. potrebu zaradiť sa do evidencie uchádzačov o zamestnanie, alebo mu môže vzniknúť zákonný nárok na niektorú zo sociálnych dávok/príspevkov, poskytovaných úradom práce, sociálnych vecí a rodiny, sociálny kurátor je klientovi nápomocný aj v uvedenej oblasti a zabezpečí sprostredkovanie klienta tak, aby sa vedel zorientovať v systéme pomoci zo strany úradu. Medzi dôležité legislatívne dokumenty patria:

- [Zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov](#), najmä § 13 pôsobnosť ÚPSVaR, medzi ktoré okrem iného patria sprostredkovanie uchádzačom o zamestnanie a záujemcom o zamestnanie vhodné zamestnanie, ale aj pri integrácii občanov so zdravotným postihnutím;
- [Zákon č. 417/2013 Z. z. o pomoci v hmotnej núdzi a o zmene a doplnení niektorých zákonov](#); [Zákon č. 201/2008 Z. z. o náhradnom výživnom](#) sociálny kurátor poskytuje informácie ohľadom kompetencii ÚPSVaR pri poskytovaní pomoci v hmotnej núdzi, náhradného výživného (vrátane podmienok ich nároku), štátnych sociálnych dávok;
- [Zákon č. 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia a o zmene a doplnení niektorých zákonov](#), sociálny kurátor poskytuje informácie ohľadom kompetencie ÚPSVaR pri posudzovaní, peňažných príspevkov na kompenzáciu ŤZP (vrátane kompenzačných pomôcok a zdvíhacích zariadení);
- [Zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení](#) – poradenstvo na distribúciu osoby do pobočky Sociálnej poisťovne;
- [Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní \(živnostenský zákon\) v znení neskorších predpisov](#), pomoc pri výbere vhodnej formy a druhu sociálnej služby vzhľadom na potreby jednotlivca alebo rodiny;

- [Zákon č. 455/1991 Z. z. o živnostenskom podnikaní](#), plnoletá fyzická osoba, sa môže obrátiť na sociálneho kurátora so žiadosťou o pomoc pri riešení povinností vyplývajúcich z podnikateľskej činnosti (v prípade, že sa klient nachádza v UVTOS, alebo po prepustení z UVTOS, prípadne v rámci resocializačného programu). Podnikateľskú činnosť – živnosť, je možné buď pozastaviť (a to najmenej na 6 mesiacov a najviac na 3 roky) alebo úplne zrušiť, čo je spoplatnený úkon. Sociálny kurátor môže zabezpečiť pomocnú dokumentáciu z príslušného živnostenského úradu a nasmerovať klienta na konkrétnu osobu;
- [Zákon č. 369/1990 Z. z. o obecnom zriadení](#), sociálny kurátor v prípade riešenia bývania, potreby jednorazovej dávky v hmotnej núdzi a pod. spolupracuje s obcou, ktorej základnou úlohou pri výkone samosprávy je starostlivosť o všestranný rozvoj jej územia a starostlivosť o potreby jej obyvateľov;
- [Zákon č. 327/2005 Z. z. o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi](#), najmä § 5 o [Centre právnej pomoci](#), kde môže sociálny kurátor danú osobu distribuovať, pričom jej poskytne základné informácie o podmienkach a možnostiach právnej pomoci v CPR v oblasti osobného bankrotu, rozvodu a vysporiadania majetku, práv a povinností rodičov, ochrany spotrebiteľa, ochrany zamestnancov a pod.

Vhodné je, aby sociálni kurátori mali dostatočný prehľad o národných, dopytovo orientovaných a ďalších projektoch zameraných na pomoc pri riešení nepriaznivej sociálnej situácie, napr. Národný projekt [Bezplatné dlhové poradenstvo](#) (momentálne sú bezplatné poradne v Bratislave a Prešove).

Zoznam použitej literatúry

- BARKER, R. 2003. *The Social Work Dictionary*. Washington, DC: NASW.
- BEDNÁŘOVÁ, Z. a kol. 2006. *Studijní materiál o problematice domácího násilí pro pracovníky OSPOD*. Praha: MPSV ČR.
- BEDNÁŘOVÁ, Z., PELECH, Ľ. 2000. *Sociální práce na ulici*. Brno: Streetwork Akcent.
- BENKOVIČ, 2021. Nadmerné sledovanie internetovej pornografie. *Sociálna prevencia*, 1/2021, s. 21-23.
- BEŇOVÁ, N. 2017. Dostupné bývanie – najlepšia prevencia a riešenie bezdomovectva. *Sociálna prevencia*, 1/2017, s. 18-19.
- CAHOVÁ, P., PEJČOCHOVÁ, J., OŠLEJŠKOVÁ, H. 2010. Hyperkinetická porucha/ADHD v dospívání a dospelosti: diagnostika, klinický obraz a komorbidity. *Neurologická prax*, 11(6), s. 367–371.
- CONWAYOVÁ, H. 2007. *Domáci násilí*. Praha: Albatros.
- CSÁKI, A., MÉSZÁROS, M. 2016. *Metódy práce s odsúdenými v procese ich prípravy na prepustenie*. Dolný Kubín: Edukos.
- ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. 2005. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Praha: Grada.
- DÁVIDOVÁ, M. 2020. *Patologické hráčství*. Praha: Grada.
- DONÁTH, V. 2005. Komorbidity pri neurologických ochoreniach. *Neurologie pro praxi*, 5/2005, s. 244.
- DUBAYOVÁ, T. 2016. *Patopsychológia detí so psychosociálnym narušením pre pedagógov*. Prešov: Prešovská univerzita.
- DŽAMBAZOVIČ, R., GERBERY, D. 2005. Od chudoby k sociálnemu vylúčeniu. *Sociológia* 37, 2005, s. 143-176.
- ERIKSEN, T. K. 2008. *Sociální a kulturní antropologie*. Praha: Portál.
- FICO, M. 2017. *Úteky maloletých bez sprievodu*. Bratislava: IVPR.
- FICO, M. 2013. *Prevalencia násilia páchaného na deťoch v Slovenskej republike*. Bratislava: IVPR.
- FISCHER, S., ŠKODA, J. 2014. *Sociální patologie*. Praha: Grada.
- FLEŠKOVÁ, M., KARIKOVÁ, S. 2004. Psychológia v príprave sociálnych pracovníkov. In: *Kvalita života a rovnosť príležitostí*. Prešov: FFPU, s. 676-685.
- FUCHSOVÁ, K. 2009. *Týrané dieťa*. Bratislava: Iris.
- GABURA, J., MOJTOVÁ, M. 2020. *Prieniky dynamického psychoterapeutického prístupu*

- do teórie a praxe sociálnej práce*. Nitra: UKF.
- GABURA, J., MYDLÍKOVÁ, E. 2004. *Vedenie sociálneho prípadu*. Bratislava: ASSP.
- GERBERY, D., DŽAMBAZOVIČ, R. 2011. *Inovativne orientácie v socialnej politike: Perspektiva socialnej inklúzie*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- GERŠIOVÁ, Z. 2020. *Špeciálna pedagogika a inkluzívne vzdelávanie*. Dubnica nad Váhom: VŠ DTI.
- HALASOVÁ, M. 2013. Obchodovanie s ľuďmi, prevencia a pomoc obetiam. In: Mátel, A. a kol. *Sociálna patológia a prevencia vybraných sociálno-patologických javov*. Nitra: UKF, s. 203-122.
- HANZELOVÁ, E. 2007. *Dlhodobá nezamestnanosť v kontexte zmien sociálneho systému a zmien na trhu práce*. Bratislava: IVPR.
- HARTL, P., HARTLOVÁ, H. 2009. *Psychologický slovník*. Praha: Portál.
- HRONCOVÁ, J., EMMEROVÁ, I, KROPÁČOVÁ, K. a kol. 2013. *Preventívna sociálno-výchovná činnosť v škole*. Banská Bystrica: Belianum.
- HERETIK, A. 2004. *Forezná psychológia pre psychológov, právnikov, lekárov a iné pomáhajúce profesie*. Bratislava: SPN.
- HRUSTIČ, T. et al. 2009. *Výkon terénnej sociálnej práce v marginalizovaných rómskych komunitách*. Bratislava: ÚEtSAV.
- HUPKOVÁ, I. 2021. Kodependencia – spoluzávislosť. *Sociálna prevencia*, 1/2021, s. 33-34.
- HUPKOVÁ, I., KUCHAROVÁ, B., SEJČOVÁ, L. 2020. *Prevencia v praxi*. Bratislava: Národné osvetové centrum.
- HUPKOVÁ, I., KUCHAROVÁ, B. *Prevencia v praxi 3*. Bratislava: Národné osvetové centrum.
- CHMELÍK, J. a kol. 2003. *Mravnosť, pornografie a mravnostní kriminalita*. Praha: Portál.
- JANOŠKOVÁ, K., NEDĚLNÍKOVÁ, D. (Eds.). 2008. *Profesní dovednosti terénních sociálních pracovníků*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě.
- JÍLEKOVÁ, L. 2020. Svojpomocné skupiny – 12-krokové programy na Slovensku. *Sociálna prevencia*, 2/2020, s. 17-19.
- JURTÍKOVÁ, M. 2013. Rodinné skupinové konferencie. In: *Sociálna práca / sociálna práca*, roč. 13, č. 1, s. 83-91.
- KARKOŠKOVÁ, S. 2020. *Kontrainduktívne reakcie obetí násillia*. Bratislava: Národné koordinačné stredisko pre riešenie problematiky násillia na deťoch.
- KARKOŠKOVÁ, S. 2015. Sexuálne zneužívanie detí: vzorce kontraintuitívnych reakcií obetí. In: *Mravnostná kriminalita ako spoločenský fenomén a možnosti jej kontroly*. Bratislava: Akadémia policajného zboru, s. 191 – 206.

- KALINA, K. 2008. *Terapeutická komunita*. Praha: Grada.
- KAŠPARŮ, M. 2002. *Základy pastorální psychiatrie pro zpovědníky*. Brno: Cesta.
- KATONA, L. 2013. Problematika komorbidity u závislých. *Psychiatrická prax.* 14(3), s. 142–144.
- KLENOVSKÝ, L. 2006. *Terénna sociálna práca*. Bratislava: Občianske združenie sociálna práca.
- KOLENČÍK, M. 2000. *Svet nepoznanej reality: história a súčasnosť prostitúcie*. Žilina: L.A.X. Médiá.
- KOLTHOF, W. LUKÁČ, M. et al. 2013. *Zlepšenie podmienok pre vstup mladých Rómov na trh práce*. Prešov: OZ Potenciál Prešov.
- KONDÁŠ, O., KRATOCHVÍL, S., SYŘIŠŤOVÁ, E. 1985. *Psychoterapia a reedukácia*. Martin: Osveta.
- KOTRČ, D. a kol. 2011. *Problematika sociálneho začlenenia dlhodobo nezamestnaných*. Bratislava: Centrum vzdelávania MPSVR SR.
- KOVÁČOVÁ, M. 2020. Domáce násilie, násilie páchané na ženách v Slovenskej republike. *Sociálna prevencia*, 2/2020, s. 19-21.
- LABÁTH, V. 2001. *Riziková mládež*. Praha: SLON.
- LABÁTH, V., SMÍK, J., MATULA, Š. 2011. *Expoprogram. Intervenčný program pre skupinovú prácu s deťmi a mládežou*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- LEŠKOVÁ, L. 2012. *Sociálny kurátor pre deti a sociálna práca*. Košice: Vydavateľstvo Michala Vaška.
- LEVČÍKOVÁ et al., 2010. *Výchovné štandardy. Obsahové a výkonové štandardy pre špeciálne výchovné zariadenia*. Bratislava: ŠPÚ.
- LOVAŠ, L. 2010. *Agresia a násilie*. Bratislava: Ikar.
- LUKÁČ, M. 2015. *Resocializácia dospelých*. Prešov: Prešovská univerzita.
- LUŽICA, R. 2013. Metódy sociálnej práce v Rómskych komunitách. In Mátel, A., Hardy, M. *Vybrané kapitoly z metód sociálnej práce II*. Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety, s. 268-317.
- MAREŠ, P. 1999. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- MÁTEL, A. a kol. 2015. *Sociálna patológia a prevencia vybraných sociálno-patologických javov*. Bratislava: Spoločnosť pre rozvoj sociálnej práce.
- MÁTEL, A. a kol. 2012 *Etika sociálnej práce*. 2. vyd. Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety, 2012.
- MÁTEL, A. 2009. Deti – nepriame obeť domáceho násillia voči ženám. In: Švrčinová, L. et al. (Eds.) *Problémy súčasnej rodiny a náhradní rodinná péče: Sborník příspěvků z konference*. Brno: Tribun EU, s. 307-316 .

- MÁTEL, A., HARDY, M. 2014. *Vybrané kapitoly z metód sociálnej práce II*. 2. vyd. Bratislava: Spoločnosť pre rozvoj sociálnej práce.
- MÁTEL, A., SCHAVEL, M. a kol. 2015. *Vybrané kapitoly z metód sociálnej práce I*. 2. vyd. Bratislava: Spoločnosť pre rozvoj sociálnej práce.
- MÁTEL, A., SCHAVEL, M. a kol. 2011. *Aplikovaná sociálna patológia v sociálnej práci*. Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety.
- MÁTEL, A., MALIŠKOVÁ, Z. 2016. *Etické kódexy sociálnej práce*. Bratislava: Spoločnosť pre rozvoj sociálnej práce.
- MÁTEL, A., SCHAVEL, M., DREXLEROVÁ, B. 2012. Sociálno-ekologické perspektívy ako teoretická platforma pre riešenie sociálno-ekonomických problémov v spoločnosti. In *Sociální a vzdělanostní souvislosti finanční gramotnosti*. Praha: BIVŠ, s. 21-27.
- MATOUŠEK, O. 2005. *Sociální práce v praxi: Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál.
- MIKLOŠKOVÁ, M. 2010. Rodinné skupinové konferencie a ich prínos pre sociálnu prácu s rodinou. In: *Mosty k rodine*, 2010, roč. 1, č. 1, s. 19-20.
- MRÁZKOVÁ, I., ŠEBOVÁ, N. 2012. Sociálna kuratela detí a plnoletých v právnej úprave sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. In: *Sociální práce / Sociální práce*, 2012, roč. 12, č. 2, s. 54-58.
- MURPHY, R. T. 2010. *Úvod do kultúrnej a sociálnej antropológie*. Praha: SLON.
- MYDLÍKOVÁ, E. a kol. 2019. *A zrodilo sa zlo*. Trnava: Typi Universitatis Tynraviensis.
- MYDLÍKOVÁ, E. a kol. 2013. *Príručka o syndróme CAN*. Bratislava: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR.
- MYDLÍKOVÁ, E. 2012. Motivačný tréning väzneného pred jeho prepustením na slobodu. In: *Sociální práce / sociální práce*, roč. 12, č. 2, s. 41-44.
- NAVRÁTIL, P. et. al. 2003. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál .
- NEŠPOR, K. 2018. *Návykové chování a závislost*. Praha: Portál.
- NOVOSAD, L. 2011. *Tělesné postižení jako fenomén i životní realita*. Praha: Portál.
- NEMCOVÁ, I., ROVŇANOVÁ, L., FRIDRICHOVÁ, P. 2019. *Ako vyučovať od domácim násilí: metodický materiál pre učiteľov a učiteľky*. Bratislava: IVPR.
- NEŠPOR, K. 2018. *Návykové chování a závislost*. Praha: Portál.
- NOLEN-HOECKSEMA, S. et al. 2012. *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. Praha: Portál.
- OKRUHLICA, Ľ. et al., 2020. *Komplexný manažment pacienta so závislosťou od opioidov*. Bratislava: MZ SR.

- ONDREJKOVIČ, P. a kol. 2009. *Sociálna patológia*. 3. vyd. Bratislava: Veda.
- ONDRUŠOVÁ, D. 2019. *Služby pre ľudí bez domova a projekty housing-first v Európe*. Bratislava: IVPR.
- ONDRUŠOVÁ, D., FICO, M. 2018. *Podkladový materiál koncepcie prevencie a riešenia bezdomovectva na národnej úrovni*. Bratislava: IVPR.
- PAĽOVČÍKOVÁ, G. 2019. *Prevencia a riešenie šikanovania a kyberšikanovania žiakov v dokumentoch základných škôl*. Bratislava: SNSĽP.
- PAĽOVČÍKOVÁ, G. 2018. *Šikana a kyberšikana na školách*. Bratislava: SNSĽP.
- PAVELOVÁ, Ľ. a kol. *Komunitná sociálna práca*. Bratislava: Iris.
- PRUŽINSKÁ, J. (Ed.) 2011. *Inšpirácia pre prax sociálnej práce*. Bratislava: PdF UK v Bratislave.
- RACEK, J., SOLAŘOVÁ, H., SVOBODOVÁ, A. 2014. *Vyhodnocování potřeb dětí. Praktický průvodce*. Praha: Lumos.
- RÁC, I. 2021. Práca s páchatelmi domáceho násilia. *Sociálna prevencia*, 1/2021, s. 27-28.
- ROMAN, T. 2014. Metódy sociálnej práce v penitenciárnych zariadeniach. In: Mátel, A., Hardy, M. *Vybrané kapitoly z metód sociálnej práce II*. 2. vyd. Bratislava: Spoločnosť pre rozvoj sociálnej práce, s. 426-476.
- RUSNÁKOVÁ, J. 2013. Komunitná sociálna práca v rómskych osídleniach. In: Pavelová, Ľ. a kol. *Komunitná sociálna práca*. Bratislava: Iris, s. 203-226.
- RUSNÁKOVÁ, J. POLLÁK, P. 2016. Sociálna práca v marginalizovaných rómskych komunitách. In: Oláh et al. *Sociálna práca v praxi*. Bratislava. VŠZaSP sv. Alžbety.
- SEJČOVÁ, Ľ. 2019. Násilie a šikanovanie v škole a jeho predchádzanie. *Paedagogica*, 2019, roč. 31, s. 127 – 146.
- SHIVAIROVÁ, O., KAJANOVÁ, A., MRHÁLEK, T. 2021. Identita Romů. *Anthropologia Integra*, 12/1, 2021, s. 31-35.
- SLOVENSKÁ KOMORA SOCIÁLNYCH PRACOVNÍKOV A ASISTENTOV SOCIÁLNEJ PRÁCE. 2021a. *Etický kódex sociálneho pracovníka a asistenta sociálnej práce v SR* [online]. Bratislava: SKSPaASP.
- SLOVENSKÁ KOMORA SOCIÁLNYCH PRACOVNÍKOV A ASISTENTOV SOCIÁLNEJ PRÁCE. 2021b. *Stanovisko k etickým otázkam sociálnej práce počas pandémie koronavírusu a ochorenia COVID-19*. Bratislava: SKSPaASP.
- SOUKUP, V. 2004. *Přehled antropologických teorií kultury*. Praha: Portál.
- STANKOWSKI, A. 2006. *Náčrt sociálnej patológie a pedagogiky psychosociálne narušených*. Ružomberok: Katolícka univerzita.

- SUCHÁ, L. 2012. Penitenciárna a postpenitenciárna starostlivosť v kontexte neziskového mimovládneho sektora na Slovensku. In: *Sociálna práca / sociálna práca*, 2012, roč. 12, č. 2, s. 31-33..
- ŠEVČÍK, A., ŠPATENKOVÁ, N. a kol. 2011. *Domáci násilí*. Praha: Portál.
- ŠKOVIERA, A. 2020. Resocializačný výchova – zmeny paradigmy. *Sociálna prevencia*, 2/2020, s. 15-16.
- ŠMIDA, D. Alternatívne vzdelávanie finančnej gramotnosti. *Sociálna prevencia*, 1/2021, s. 14-15.
- ŠOLTÉSOVÁ, D., ŠOSTÁKOVÁ, G. 2020. Komplexná pomoc „závislým“ v poradenskej ambulancii. *Sociálna prevencia*, 1/2020, s. 28-29.
- Štatistický úrad SR. 2021. *EU SILC 2020. Indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia*. Bratislava: ŠU SR.
- TORRENS, M. et al., 2017. *Komorbidity adiktologických a duševných poruch v Evrope*. Úřad vlády ČR: Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti.
- VÁGNEROVÁ, M. 2014. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál.
- VANKOVÁ, K. 2020. *Penitenciárna a postpenitenciárna starostlivosť v teórii a praxi*. Nitra: UKF.
- VANKOVÁ, K. 2019. *Postpenitenciárna starostlivosť v kontexte sociálnej práce a sociálnych služieb*. Nitra: UKF.
- VARGOVÁ, M. a kol. 2020. „Trauma v detstve... čo ďalej?“. *Zborník z konferencie*. Warszawa: Collegium Humanum – Szkoła Główna Menedżerska.
- VASKA, L. 2014. *Služby zamestnanosti a vybrané aspekty sociálnej práce s nezamestnanými*. Bratislava: Iris.
- VRTBOVSKÁ, P. 2005. *Moderní péče o ohrožené a opuštěné děti*. Praha: Natama.
- ŽIAKOVÁ, E. (Ed.). 2017. *Význam a miesto resocializácie a reedukácie v sociálnej práci*. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie. Košice: FF UPJŠ v Košiciach.
- ŽIAKOVÁ, E., BALOGOVÁ, B. et al., 2017. *Vademecum sociálnej práce*. Košice: UPJŠ.
- ŽILOVÁ, A. 2005. *Chudoba a jej premeny na Slovensku*. Badín: Mentor.
- ŽILOVÁ, A. NOVOTNÁ, A. 2011. *Rizikové súvislosti chudoby a rodiny v súčasnej slovenskej spoločnosti*. Zborník príspevkov. Ružomberok: Verbum.

DOKUMENTY MEDZINÁRODNÉ

Dohovor OSN o právach dieťaťa. 1989. In: Zbierka zákonov č. 104/1991.

Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím. 2006. In: Zbierka zákonov č. 317/2010.

Dohovoru Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi. Varšava, 2005. In: Zbierka zákonov č. 487/2008 Z. z.

Dohovor Rady Európy o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním a sexuálnym zneužívaním. Lanzarote, 2007. In: Zbierka zákonov č. 164/2016 Z. z.

Dohovor Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácejmu násiliu a o boji proti nemu. Istanbul, 2011.

Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie. OSN, 1965. In: Vyhláška ministra zahraničných vecí z 15. augusta 1974 č. 95/1974 Zb.

Minimálne štandardné pravidlá OSN týkajúce sa výkonu súdnictva za účasti mladistvých. OSN: Peking, 1985.

Nové usmernenia Rady Európy o súdnictve priateľskom k deťom. Štrasburg: Výbor ministrov Rady Európy, 2010.

Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o predaji detí, detskej prostitúcii a detskej pornografii. 2013. CRC/C/OPSC/SVK/CO/1.

Opčný protokol k Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím. 2010. In Zbierka zákonov č. 318/2010.

Pravidlá OSN na ochranu mladistvých zbavených slobody. 1990. OSN: Havana.

Program Európskej únie v oblasti práv dieťaťa. 2011. KOM/2011/0060.

Spoločné európske usmernenie pre prechod z inštitucionálnej na komunitnú starostlivosť. 2012. Brusel: Európska expertná skupina pre prechod z inštitucionálnej na komunitnú starostlivosť.

Stanovisko EESC Deti ako nepriame obe domáceho násilia. Ú. v. 1996/C325/15, s. 60-64.

Stratégia EÚ v oblasti bezdomovectva. In: Úradný vestník EÚ, 2013/C 51 E/13.

Stratégia EÚ v oblasti drog na obdobie 2021 – 2025. In: Úradný vestník EÚ, 2021/C 102/1.

Stratégia Európa 2020. Brusel: Európska rada, 2010.

Usmernenie Výboru ministrov Rady Európy o súdnictve zohľadňujúcom potreby detí. Luxembourg: Rada Európy, 2010.

DOKUMENTY NÁRODNÉ

Koncepcia boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024. Bratislava: MV SR, 2021.

Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2019 – 2023. Bratislava: Informačné centrum na boj proti obchodovaniu s ľuďmi a prevenciu kriminality, 2018.

Národná rámcová stratégia podpory sociálneho začlenenia a boja proti chudobe. Bratislava: MPSVaR SR, 2020.

Národná stratégia deinštitucionalizácie systému sociálnych služieb a náhradnej starostlivosti. Bratislava: MPSVaR SR, 2021.

Národná stratégia na ochranu detí pred násilím (2014) a jej aktualizácia (2019). Bratislava: MPSVaR SR, 2019

Národná stratégia na prevenciu a elimináciu násillia páchaného na ženách a v rodinách. Bratislava: MPSVaR SR, 2004.

Národný akčný plán na prevenciu a elimináciu násillia na ženách na roky 2014 – 2019. Bratislava: MPSVaR SR, 2013.

Národný akčný plán pre deti na roky 2013 – 2017. Bratislava: MPSVaR SR, 2012.

Národný akčný plán pre problémy s alkoholom na roky 2021-2030. Bratislava: MZ SR, 2021.

Národná protidrogová stratégia SR na obdobie rokov 2021 – 2025 s výhľadom do roku 2030. Bratislava: MZ SR, 2021.

Stratégia pre rovnosť, inklúziu a participáciu Rómov do roku 2030. Bratislava: ÚSVRK, 2021.

Stratégia prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti v SR na roky 2016 – 2020. Bratislava: MV SR, 2015.

Stratégia Slovenskej republiky pre mládež na roky 2021 – 2028. Bratislava: MŠVVaŠ SR, 2021.

ZÁKONY, VYHLÁŠKY, NARIADENIA, ROZKAZY

Nariadenie vlády SR č. 5/2016 Z. z. ktorým sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona č. 219/2014 Z. z. o sociálnej práci a o podmienkach na výkon niektorých odborných činností v oblasti sociálnych vecí a rodiny a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Rozkaz generálneho riaditeľa ZVJS č. 66/2015 o sociálnej práci vo výkone väzby a výkone trestu odňatia slobody (v znení RGR č. 22/2016).

Rozkaz ministra spravodlivosti č. 16/2015 o zaobchádzaní s obvinenými a odsúdenými.

Vyhláška MPSVR SR č. 103/2018 Z. z. ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Vyhlášku MŠVVaŠ SR. č. 323/2008 Z. z. o špeciálnych výchovných zariadeniach

Vyhláška Úradu vlády SR č. 400/2019 Z. z. Etický kódex štátneho zamestnanca

Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v z.n.p.

Zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v z.n.p.

Zákon č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v z.n.p.

Zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v z.n.p.

Zákon č. 219/1996 Z. z. o ochrane pred zneužívaním alkoholických nápojov a o zriaďovaní a prevádzke protialkoholických záchytných izieb.

Zákon č. 139/1998 Z. z. o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch ustanovuje podmienky na pestovanie, spracovanie, výrobu, kontrolu, na dovoz, vývoz, tranzit a prepravu omamných látok.

Zákon č. 311/2001 Z. z. zákonník práce v z.n.p.

Zákon č. 550/2003 Z. z. o probačných a mediačných úradníkoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon).

Zákon č. 420/2004 Z. z. o mediácii a o doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v z.n.p.

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v z.n.p.

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v z.n.p.

Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 215/2006 Z. z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi.

Zákon č. 221/2006 Z. z. o výkone väzby.

Zákon č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia.

Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 583/2008 Z. z. o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 417/2013 Z. z. o pomoci v hmotnej núdzi a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 219/2014 Z. z. o sociálnej práci a o podmienkach na výkon niektorých odborných činností v oblasti sociálnych vecí a rodiny.

Zákon č. 310/2014 Z. z. zo 16. októbra 2014, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 453/2003 Z. z. o orgánoch štátnej správy v oblasti sociálnych vecí, rodiny a služieb zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov boli s účinnosťou.

Zákon č. 160/2015 Z. z. civilný sporový poriadok

Zákon č. 18/2018 Z. z. o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

INTERNÉ NORMY Ústredia PSVR a DOKUMENTY úradov PSVaR

IN 061/2019 *Sociálna kuratela detí*

IN 099/2018 *Postup orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pri vedení prípadovej práce*

IN 039/2018 *Vykonávanie funkcie kolízneho opatrovníka a súvisiacich opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately úradmi práce, sociálnych vecí a rodiny;*

IN 061/2012 *Metodické usmernenie k vypracovaniu správ pre psychológov a iných odborných zamestnancov referátov poradensko-psychologických služieb oddelení SPODaSK úradov PSVaR*

IN 044/2011 *Usmernenie a odporúčaný postup pri posudzovaní zdravotného stavu dieťaťa na účely vykonávania niektorých opatrení SPODaSK*

IN 071/2010 *Vykonávanie opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pre maloleté obeť násilia páchaného v rodinách*

IN 068/2010 *Vykonávanie opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pre obeť obchodovania s ľuďmi*

Ústredie PSVaR SR. 2020. *Koncepcia zabezpečovania výkonu súdnych opatrení v zariadeniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately na roky 2021 – 2025. Plán deinštitucionalizácie.*

ÚPSVaR Košice. 2020. *Manuál pre identifikáciu syndrómu CAN (syndróm týraného, zneužívaného a zanedbávaného dieťaťa).*

© Inštitút pre výskum práce a rodiny, Bratislava, 2021

Tento projekt sa realizuje vďaka podpore z [Európskeho sociálneho fondu](#) v rámci
Operačného programu Slovensko www.esf.gov.sk